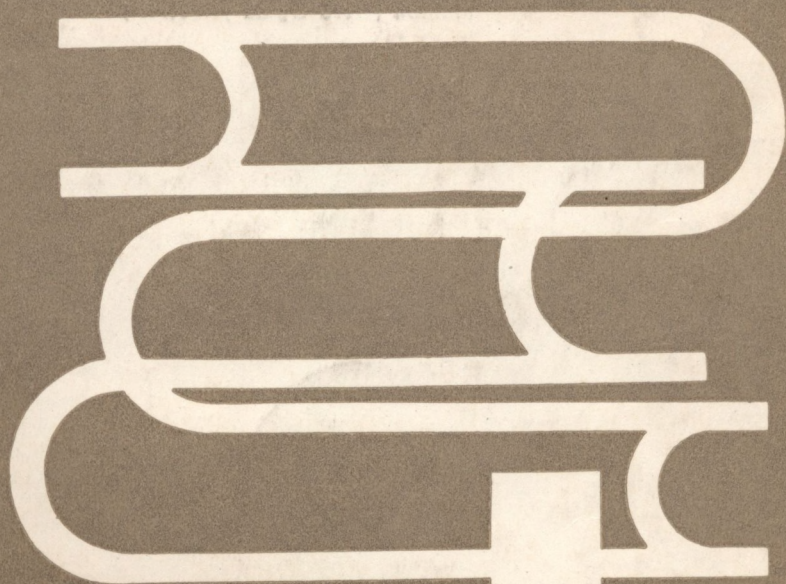

P 400 (2)

KÖNYVTÁROS

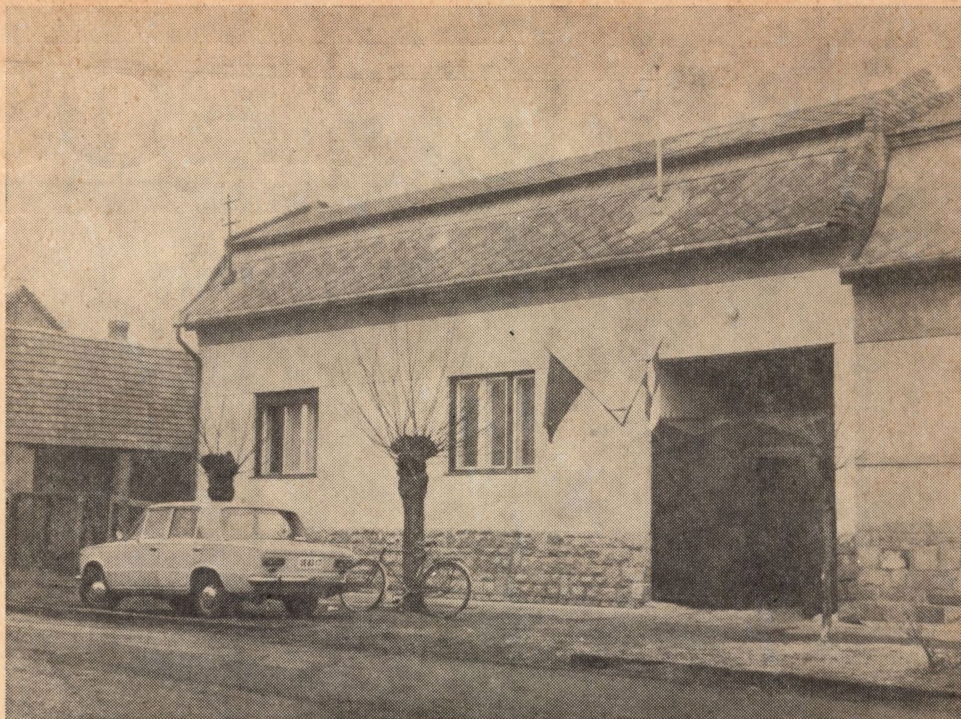
1975 MAR 25

3

1975

Az újhatvani könyvtár magánházból kialakított új otthona. Alsó képünkön a felnőtt szabadpolcos tér, háttérben a gyermekrészleg bejáratával. Beszámolóinkat lásd a 123. oldalon (Gerő Gyula felvételei)

TARTALOM

GERŐ GYULA: Ami egy könyvtáratavátás mögött van	123
SALLAI ISTVÁN: Könyvtáráépítés — mozgalmi keretek között	127
KAMARÁS ISTVÁN: Olvasáskutatók tanácskozása	130
Szinnyei utca Komáromban (<i>Hegedűs Béla</i>)	135
SÁNDOR OTTÓNÉ: Ifjúsági olvasószolgálati tapasztalatok a budapesti kerületi könyvtárakban	136
Olvastuk	140
Műszaki könyvnapok 1974 (<i>Sárdy Péter</i>)	141
FODOR PÁLNÉ: Nélkülözhetetlen a művelődési autó (<i>Fórum</i>)	143
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>	
Varju Elemér és a magyar könyvtártudomány (<i>Galambos Ferenc</i>)	146
Bodor Antal 1875—1955 (<i>Bényei Miklós</i>)	148
Egy tanuló-szakfelügyelő feljegyzései (<i>Tuba László</i>)	150
Új gyermekkönyvtár Hódmezővásárhelyen (<i>Vörös Mihály</i>)	151
<i>Tapasztalatsere</i>	
Egy középfokú könyvtár gyűjteménye és munkája (<i>Káldos Gyula</i>)	153
Zenei gyűjtemény — zenei élet (<i>Fodorné Magyar Mária</i>)	156
Szaktanulmányok klubja egy szakszervezeti könyvtárban (<i>Papp Lajosné</i>)	157
Az első zenei részleg a Szabó Ervin Könyvtár hálózatában (<i>Zengő Gáborné</i>)	160
Szakszervezeti letétek az óvodákban, iskolákban (<i>Nagy Józsefné</i>)	160
Szerkesztői üzenetek	161
Hírek	126, 129, 162

TÁJÉKOZTATÓ

KÖNCZÖL CSABA: Orosz—magyar irodalmi kapcsolatok I.	163
Miről szól a Kőszívű...? (<i>Bozóky Éva</i>)	165
Szabó Lőrinc emlékezete (<i>Pomogáts Béla</i>)	166
A jubileumi olvasómozgalom nyitánya Szombathelyen (<i>Tóbiás Áron</i>)	167

KÖNYVEKRŐL

Visszapillantó szépirodalom (<i>Dr. Szalai György</i>)	169
ANDRÁSSY MÁRIA: Egy iparváros művelődése (<i>Csoboth Attila</i>)	172
Három könyv Karcáról (<i>Gulay István</i>)	174

KÉZIKÖNYVTÁR

Világpolitikai kislexikon (<i>Ónódy Miklós</i>)	175
Kiadványok — ünnep előtt (<i>Zimáné Lengyel Vera</i>)	176

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

KAMARÁS ISTVÁN: Az irodalmi érték esélye lektürolvasóknál (<i>Kárpáti Zoltán</i>)	176
Fővárosi iskolai könyvtárak (<i>Dán Krisztina</i>)	178
BERTÓK LÁSZLÓ: A Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárának története (<i>Tóth Gyula</i>)	179

BIBLIOGRÁFIÁK

Egy új hungarika-bibliográfia (<i>Futala Tibor</i>) 180
Hajdú-Bihar megye sajtóbibliográfiája (<i>Gyuris György</i>) 181
Új Forrás repertórium (<i>Héthy Zoltán</i>) 183
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 184

A borító hátsó lapján Szepes Magda rajza

Из содержания

- Иштван Камараш*: Будапештское совещание специалистов социалистических стран по исследованию чтения. (130);
- Оттоне Шандор*: Обслуживание молодежи в будапештских районных библиотеках. (136);
- Палне Фодор*: Роль культурно-просветительных авто в библиотечном обслуживании области Баранья. (143);
- Ласло Туба*: Записки одного библиотечного инспектора. (150);
- Дьюла Калдош*: Фоянд и работа библиотеки малого города. (153);
- Чаба Кенцзёл*: История русско-венгерских литературных связей. Ч. I. (163).

From the contents

- István Kamarás*: Reading research conference of the socialist countries in Budapest (130);
- Mrs. Otto Sándor*: Readers' service for the youth in Budapest district libraries (136);
- Mrs. Pál Fodor*: Role of the mobile library in Baranya county (143);
- László Tuba*: From the notes of a library supervisor (150);
- Gyula Káldos*: Collections and work of a little town library (153);
- Csaba Kőnczöl*: History of Russian-Hungarian literary connections. Part 1. (163).

Aus dem Inhalt

- István Kamarás*: Die Forscher von Lesersozio-
logie und Psychologie der sozialistischen Län-
der hielten eine Beratung in Budapest (130);
- László Tuba*: Die Notizen eines Bibliotheks-
fachinspektors (150);

A szerkesztő bizottság tagjai: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Györi Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.

KÖNYVTÁROS

Felelős szerkesztő: Páldy Róbert
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.

Felelős kiadó: Siklósi Norbert
75.3199 Egyetemi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Kúkereskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Postafiók 149.

INDEX: 25 449

Frau O. Sándor: Jugendleserdienst in den Budapestester Bezirksbibliotheken (136);

Frau P. Fodor: Die Rolle des Bildungsautos in der Bibliotheksversorgung vom Komitat Baranya (143);

Gyula Káldos: Sammlung und Arbeit in einer Kleinstadtbibliothek (153);

Csaba Kőnczöl: Die Geschichte der Beziehungen zwischen der russischen und der ungarischen Literatur (163).

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; Bozóky Éva, a Könyvtáros rovatvezetője; Csoboth Attila, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; Dán Krisztina, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; Fodor Pálné, a Pécsi Megyei Könyvtár igazgatója; Futala Tibor miniszteriumi tanácsos, Kulturális Minisztérium; Galambos Ferenc bibliográfus; Gerő Gyula, a Könyvtáros olvasószervezője; Gulay István író; Gyuris György, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; Héthy Zoltán, a Bihari Múzeum igazgatója, Berettyóújfalui; Kamarás István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; Kárpáti Zoltán, az MTA Szociológiai Kutató Intézetének munkatársa; Kőnczöl Csaba irodalomtörténész; Ónódy Miklós, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; Pomogáts Béla irodalomtörténész; Sallai István, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője; Sándor Ottóné, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; Sárdy Péter, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának munkatársa; dr. Szalát György tudományos kutató; Tóbiás Áron újságíró; Tóth Gyula, a szombathelyi Tanárképző Főiskola docense; Tuba László, a Mosonmagyaróvári Városi-Járásai Könyvtár igazgatója; Vörös Mihály, a Hódmezővásárhelyi Városi Könyvtár igazgatója; Zimáné Lengyel Vera, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa.

Ami egy könyvtárávatás mögött van

Idézet egy könyvtárépítési szakkönyv 53. lapjáról: „A helyi művelődéspolitikai tervezési bizonytalanságaira utal a *Hatvani Városi Könyvtár* elhelyezése. Ez a város két, úgyszólván különálló részből, az óvárosból és az újvárosból áll. Érdekes, hogy az egyház a templomok építésekor annak idején a két település igényeit pontosan követte, s az igényeknek megfelelően két templomot emelt. Hatvannak két könyvtárra is szükség lenne, erre azonban korábban nem gondoltak. A városban önálló épületben csak egyetlen könyvtár működik, a második, könyvtárnak alig nevezhető fiókkönyvtárban a 10 000 lakosra, 800 beiratkozott olvasóra és 8000 kötet könyvre mindössze 25 m² jut.” (Havassy—Sallai—Tombor: Könyvtárépítési tapasztalatok. 1972. OSZK KMK — NPI)

Erre a bírálatra Hatvan város és Heves megye csak három évvel később, 1975. január 29-én adta meg a feleletet; ekkor ugyanis a sajtó és a televízió arról adott hírt, hogy az újhatvani városrészből magánházból átalakított, csaknem 300 m² alapterületű, teljes funkciójú városi kerületi könyvtárt adott át a lakosságnak *dr. Sipos István*, az MSZMP Heves megyei Bizottságának titkára. S hogy mit jelent ma már ez az intézmény és a benne testet öltött gondolat, valamint a mögötte álló könyvtári rendszer a helyi és a megyei vezetőség számára, hadd igazolja szintén egy idézet, bizonyítsák *dr. Sipos István* avatóbeszédének szavai, amelyek egyszersmind a társadalom értékítéletét is kifejezik, és ezért megérdemlik a lapunkban szokásosnál részletesebb közlést:

„Elismerés illeti Hatvan város tanácsát, a város vezetőit, a közművelődés helyi irányítóit, hogy a párthatározat szellemében cselekedtek. Nem vártak hivatalos ösztönzésre, politikai érettséggel feltárták a helyi lehetőségeket. Az Újhatvanban lakó vasutasok, konzerv- és cukorgyári munkások bizonyára örömmel veszik birtokukba ezt a szép könyvtárat. S magukénak tekintik az itt tanuló és lakó diákok, értelmiségiek, nyugdíjasok is. Jó lenne, ha a városrész lakói minél nagyobb számban, s minél gyakrabban felkeresnék az intézményt.

Az olvasás közügy. A munkásmozgalomban az olvasás politikai kérdés volt, a hatalomért vívott harc eszközeként tekintették a könyvet, az újságot. A munkásság, a szegényparasztság könyvtárai a haladó, értékes irodalom őrzői, propagálói voltak. S ez a hagyomány ma is kötelez. A dolgozó embert szolgáló könyvtáraknak a kor színvonalán kell dolgozniuk.

•••

Hatvan város könyvtárügye egyenletesen fejlődött az elmúlt években. A városi könyvtár munkája hivatással dolgozó vezetőről és munkatársakról tanúskodik. A gonddal, felkészültséggel gyarapított könyvvállomány, az olvasókkal való törődés, az intézmény nyitottsága, közéleti aktivitása méltán érdemel elismerést.

A közművelődés nagy tartalékai rejlenek a könyvtárakban. Nemcsak a beiratkozott olvasók száma jelentős, hanem ezek hatása közvetlen környezetükre. S most elsősorban nem arra gondolok, hogy a kikölcsönzött könyvet többen is elolvassák. A magatartás, a könyvek formálta életmód — ha erkölcsi támogatást kap — mintává válhat, szélesebb körben hathat. A haladó, szocialista irodalom a felelősségteljes közösségi gondolkodást erősíti. *Veres Péter* szép szavaival: „Az igazi olvasó, ha közösségben él és dolgozik, az egész közösség számára olvas.” E gondolat talán fordítva is igaz: aki a közösségért tenni is akar, aki felelősnek érzi magát a közösség boldogulásáért, nem mellőzheti az olvasást.

Nagy a könyvtárosok felelőssége is. Ha azt akarjuk, hogy igazi segítőtársaink legyenek, ennek megfelelően kell értékelnünk munkájukat is. Nem könnyű a dolguk: sokoldalú felkészültség, az új iránti nyitottság, ideológiai biztonság, emberi türelem, segítőkészség kívánatik tőlük. S aki kalauzolni akar az ismeretek birodalmában, annak jól kell ismernie a tudáshoz vezető utakat, ösvényeket.

A most átadásra kerülő fiókkönyvtár a *30 év — 30 könyvtár* címmel meghirdetett országos mozgalom egyik eredménye. Úgy tudom, ez az *első városi intézmény, melyet e mozgalom keretében avatunk*. Hiszem, hogy több is csatlakozik hozzá, s a közművelődési párthatározat megvalósításáért ebben az ünnepi esztendőben sikerrel dolgozhatnak. Jó lenne, ha a helyi tanácsok több központi támogatást kaphatnának, a lakóhelyen kibontakozott kezdeményezést, anyagi áldozatvállalást többször koronázná siker.

Dr. Sipos István, az MSZMP Heves megyei Bizottságának titkára avatóbeszédét mondja

A takarékos gazdálkodás arra kötelez bennünket, hogy meglévő anyagi eszközeinket hatékonyan használjuk fel. Ott kell fejlesztenünk, arra kell áldoznunk, ami tartós eredményt ígér. A könyvtárakat jó befektetésnek tartom a közművelődésben, mivel rendszeres szolgáltatást nyújtanak, olyan szellemi tőkével rendelkeznek, amely naponta kamatozik. Tréfásan azt is mondhatnám, hogy a szocializmus ezt a „tőkét” támogatja, mert kamatai emberi tudásban, közéleti tájékozottságban, színvonalasabb termelésben, humánusabb életben jelennek meg, így halmozódnak.

•••

Továbbra is számítunk arra a segítségre, melyet a városi pártbizottságnak nyújtottak felelősségteljes munkájához a könyvtárak. Folytassák azt a jó kezdeményezést, mely a pártpropagandisták felkészítését szolgálta. Legyen a könyvtár szellemi műhely, közéleti fórum, az alkotó munka színtere. Segítse a fiatal város fejlődését, erősítse kulturális vonzását.

Külön szeretnék szólni a könyvtár és az iskolák kapcsolatáról. Mint volt pedagógus, mint az oktatáspolitikai határozat végrehajtásáért felelős pártmunkás, lényeges kérdésnek tekintem a tervszerű együttműködést. S ezért a könyvtár s az iskolák vezetői egyaránt felelősek... A könyvtárhasználat nem azért érdekes, hogy újabb adathalmazokkal töltsük a diákok fejét. Önálló tájékozódásra kell őket szoktatni, hogy belső szükségletükké válják a művelődés, a rendszeres tájékozódás. Persze könnyebb a tankönyvet maradéktalanul megtanítani, mint rendszeres olvasásra, önálló ismeretszerzésre nevelni. Ez mintát is követel, hasonló magatartást. Eljön-e a pedagógus diákjaival közös búvárkodásra a könyvtárba, figyel-e arra, mit olvasnak, s egyáltalán olvasnak-e tanítványai?

Igor Tamm Nobel-díjas fizikus szavait idézem: „A tanítvány nem bögre, amit meg kell töltenünk, hanem fáklya, amit lánggra kell lobbantanunk.”

Az erősödő iskolai könyvtárak mellett is szükség van a több lehetőséget nyújtó területi könyvtárak használatára. Remélem, hogy az újhatvani gimnázium és az újhatvani könyvtár felfedezi egymást, s együttműködésük mintaszerű lesz. S az általános iskolák is segítő társaként fogadhatják az új intézményt.

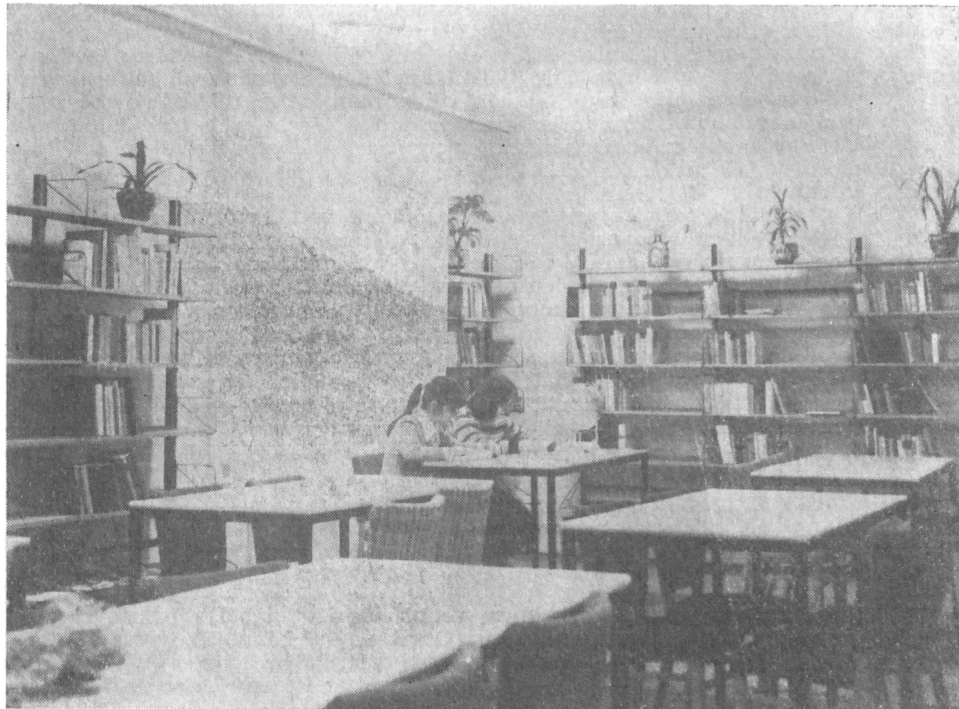
Legyen ez a könyvtár a munkásközösségek, a szocialista brigádok otthona is. Adjon lehetőséget „a szocialista módon dolgozni, tanulni, élni” jelszó megvalósításához, az üzemi demokrácia gyakorlásához. Ahhoz, hogy a munkások gazdasági szerepüknek megfelelően vehessenek részt a közéletben, az olvasást fontos eszközként kell tekintenünk. A munkahelyi vezetők, a pártszervezetek is felelősek azért, hogy a dolgozók olvasókká váljanak. Érezzék ők is magukénak a kultúra intézményeit, segítsék a könyvtárosok munkáját.”

Ezekkel a szép szavakkal be is fejezhetnénk az újhatvani könyvtár felavatásáról szóló közlést, ha nem kínálkoznék még néhány tanulság is, ami jól jellemzi az öszszetevőket, s az újhatvani „heppiend” magyarázatát adja. Olyan vezérszavakat jegyeztünk fel az avatási ünnepségen, mint: társadalmi kapcsolatok, nyitottság, közéletiség — szakmai hatékonyság és felelősség.

Ezeket a fogalmakat szétválasztva magyarázni nehéz, de néhány példa talán bizonyítja, mire gondolunk, és hogyan szövi át- meg át mindez a hatvani könyvtár tevékenységét, amely szinte a *mindenre figyelő korszerű könyvtárosi magatartás* modelljének fogható fel.

Érdekes mozzanata volt például az avatásnak az, hogy az ünnepségen szót kért a Hazafias Népfrent városi bizottságának titkára, és miután megköszönte az építők, a társadalmi munkások és a központi könyvtár jó munkáját, felszólította a közeli üzemeket a kerületi könyvtár támogatására, a szakmai felszerelés kiegészítésére. Mivel az ünnepség vendégei zsúfolásig megtöltötték a helyszínt, és soraikban a város vezetőin kívül a lakossági legkülönbözőbb rétegeinek képviselői voltak jelen, az avatás e felszólítással szinte *lakossági gyűlés* jelleget kapott. Így aztán várható, hogy az elhangzott segítségkérés a társadalmi közlés sokféle csatornáján vagy házszálcsovén valóban sok ember tudomására jut és társadalmi igényé, sőt sürgetéssé fog válni.

A könyvtárügy eddig is eléggé benne volt a város tudatában. Erről az a kiadós beszélgetés is meggyőzött bennünket, amely az ünnepség után a központi könyvtárban zajlott le a város vezetői és *dr. Sipos István* között. Ez a beszélgetés Hatvan művelődési ügyeivel-bajaival kezdődött, de horizontja a korszerű közművelődés kérdésköréig tagult. A beszélgetők között a városi pártbizottság titkárának, *Juhász Ferencnek*, és a tanácselnöknek, *Fehér Istvánnak*, valamint *dr. Novák Pálné* országgyűlési képviselőnek nevéen kívül művelődésügyi vezetők, újságírók nevéet jegyezhetjük fel. A színvonalas vitában hallottunk a város közművelődési törekvéseiről, amelyekben a megérdemelt helyet foglalja el a könyvtár fejlesztése. *Bényei Tamás* művelődésügyi osztályvezető például az általa „hatvani modellnek” nevezett művelődésügyi konstrukcióról beszélt, amellyel minden bizonnyal találkozni fognak még lapunk olvasói, s amely azért érdemi meg a figyelmet, mert a könyvtárral mint

Az újhatvani könyvtár olvasóterme (Gerő Gyula felvételei)

közösségteremtő eszközzel és mint művelődési tevékenységeket integráló-kiszolgáló bázissal számol. Számunkra azért volt megragadó ez a könyvtárban általában szokatlan, a hatvani környezetben azonban természetesnek ható vitakör, mert a hatvani könyvtár előzőleg többször emlegetett közéletiségét éreztük mögötte. Többen is beszéltek arról, hogy a könyvtár „tudatosan megkonstruált” rendezvény-politikája, előadás-sorozatai olyan közérdekű kérdésekre keresik a választ, amelyek sok embert érintenek, s amelyek tisztázására a könyvtár mint információ-bázis is kitűnő környezet, társadalmi kapcsolatai révén pedig nélkülözhetetlen fórumot is teremt. *Dr. Novák Pálné* főorvosnő, országgyűlési képviselő elmondotta, hogy nincs olyan könyv- vagy információ-kérése, amit a könyvtár ne teljesítene a lehető leggyorsabban a saját állományából, vagy az országos dokumentum-vagyon igénybevételével. Ha pedig az így segített-kiszolgált közéleti emberek száma elég nagy, köre eléggé tág, ezzel már eljutunk a könyvtáraknak a *döntések előkészítésében* vállalt szerepéig — ami Hatvanban nemcsak lehetőség, hanem már valóság is —, és nyilvánvaló lesz, miért tért vissza-vissza a városi könyvtárral kapcsolatban elejtett több megjegyzésben is a „közéletiség” kifejezés. Nyilván hasonló szerepvállalásra utalt *dr. Sipos István* is a központi könyvtár műhely-voltával kapcsolatban: az intézmény gondolatokat erjesztő és kikristályosító jó szellemi atmoszférájára. Mi még arra is szeretnénk figyelmeztetni, hogy mindezt úgy érte és éri el a hatvani könyvtár, hogy közben egyetlen eszközt sem vesz igénybe, ami nem a könyvtár lényegéből fakad, attól idegen.

Amikor délután fényképezés céljából visszatértünk az új fiókkönyvtárba, már az *intézmény első munkanapjának* lehettünk tanúi: elmentek az ünnepség vendégei, köztük az építésben kitűnt és megjutalmazott társadalmi munkások, és az olvasók birtokukba vették a könyvtárt. Ez is példamutatóan történt: itt nem „éhezették ki” az építkezés miatti több hónapos kényszerszünettel a régi könyvtárba járókat, hanem még az előző este is folyt a kölcsönzés az új székháztól kb. 500 méternyire levő régi könyvtár parányi helyiségében. Az olvasók átlépése tehát természetes, fennakadás nélkül történhetett, legfeljebb a nagyobb lehetőségeket kell megszokniuk: az új otthonban ugyanis külön olvasótermet, felnőtt- és gyermekrészleget találnak, valamint később zenei részleget is berendeznek számukra. A fiókkönyvtárra nyilvánvalóan kisugárzik majd a központi könyvtár nyitottságra való törekvése: ennek egyik lehetőségét az teremti meg, hogy a rendezvények befogadására esetenként *közösségi terek* alakíthatók ki, s a könyvtárt még bővíteni is fogják, *alatta pedig ifjúsági klubot* rendeznek be. Az olvasók rendelkezésére máris 100 újság és folyóirat áll, e gazdag választék szintén a teljes értékű könyvtári szolgálatra való törekvés bizonyítéka. Az intézményben jelenleg két nyolc- és egy hatórás könyvtáros tevékenykedik. A központi könyvtár régóta gyűjtött, tartalékolt állománnyal, teljesen szakszerűen indította el az újhatvani fiókkönyvtárt, mert saját példájából jól tudja, hogy *szakmai megalapozottság és hitelképesség nélkül* nincs tartós társadalmi hasznú könyvtári tevékenység; ehhez jó gyűjtemény, megtalálható (helyükön található) információforrások és megfelelő iránytűk kellenek, amelyek a kívánt információkhoz el is vezetnek.

Ezek a gondolatok foglalkoztattak, amikor búcsút vettünk az újhatvani könyvtártól, amelyhez hasonló intézmény egyébként *építészetileg* bármely városunkban, sőt falunkban is megvalósítható. A szerény külső városrészi magánház (lásd képünket) belső átalakítását igen célszerűen tervezte meg *dr. Urbán László*, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ munkatársa (ezért az avatáson a várostól könyvjutalmat kapott — ilyen figyelmességre sem igen láttunk eddig példát), de hasonló épület minden településen számszámra akad. Amit Hatvanban ellesni érdemes, az több az épület puszta átalakításánál: a *könyvtár szakmai tisztességére alapozott közéleti aktivitását kell „lekoppintani”, mert csak a kettő együtt eredményezhet olyan társadalmi megbecsülést, rangot, amit semmiféle állami jogszabály nem szavatolhat.*

Gerő Gyula

Kitüntetések

A kulturális miniszter nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Bétsch Elemér*nek, az Országos Széchényi Könyvtár főkönyvtárosának, *Pándy Lászlóné*nak, az ELTE Egyetemi Könyvtár könyvrestaurátorának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; *Péczeli Lajost*, a Veszprémi Megyei Könyvtár könyvkötőüzemének vezetőjét KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetésben részesítette.

Könyvtárépítés — mozgalmi keretek között

A könyvtári keretben létrejött olvasómozgalmak (a József Attila olvasómozgalom, a Könyvbarát-mozgalom, az Olvasó népért mozgalom) általában a könyv- és az olvasáspropaganda célját szolgálták. Talán csak az Olvasó népért mozgalom hirdette — különösen kezdeti szakaszában —, hogy a mozgalom sikerének alapja a kelendő könyvtári működési feltételek megteremtése.

Az olvasólétszám és a könyvtári alapterület közötti szoros összefüggés az idők során egyre nyilvánvalóbbá vált: ahol a könyvtár alapterülete megfelelő nagyságú, ott ma is emelkedik az olvasók száma, ahol azonban a kis alapterület miatt a szolgáltatás is leszűkül — mozgalom ide, mozgalom oda —, a létszámnövekedés megáll, vagy éppen visszaesés következik be. Tanulság: *minden olvasómozgalom sikerének döntő feltétele az intézményi fejlesztés.* Ezt a fejlesztést korábban központilag erősen befolyásolni lehetett, a gazdaság irányításának új rendszerében azonban a központi beruházási hitelek lebontották, s azokkal a helyi tanácsok rendelkeznek, amelyeket viszont ma még elsősorban a közműfejlesztés gondjai nyomásztanak. A beruházási hitelek lebontása után megszűnt a központi támogatás lehetősége is, és a *minisztérium elvesztette az orientálás fő eszközét.* Ekkor vége is lett a magyar könyvtárépítés egy nagyon fontos korszakának, ami a Szekszárdi Megyei Könyvtár építésével kezdődött és a Nyíregyházi Megyei Könyvtárával zárult.

Ebben a korszakban a központi hitelek elsősorban az iparosodó területek kapták (Tatabánya, Salgótarján, Miskolc) vagy azok, ahol a kulturális intézmények iránti igény a legnagyobb volt (Kaposvár, Szombathely). Az Alföld csaknem teljes egészében kimaradt, itt a nyíregyházi kivételével megyei könyvtár nem is épült, míg a Dunántúlon és az északi országrészben 6 új megyei könyvtár jött létre. A megyei hatóságokhoz átszármasztott hitelek közül néhány esetben a felhasználás nem arra a célra történt, amire a támogatást az országos kulturális irányító szervek szánták. Így esett kútba a győri és a kecskeméti könyvtár építése.

A Száz falu — száz könyvtár mozgalom

Bár a korszerű könyvtárügy kialakításában a hangsúly a nagy, területi ellátást is vállaló (A- és B-típusú) könyvtárakon volt és van, a messzire tekintő könyvtárpolitika a helyi intézmények fejlesztéséről sem feledkezhet meg. A hatvanas évek végén nyilvánvalóvá vált, hogy a helyi erőfeszítések sarkallása különösen azokban a falvakban volt szükséges, ahol korábban elfogadható könyvtári intézmény nem jött létre. Ez a szükség hozta létre a könyvtárépítési akciókat, amelyek közül az elsőt a *Száz falu — száz könyvtár* jelszóval indítottuk. (Nagy központi intézmények létrehozása akciótól egyébként sem remélhető.) 1969-ben az Országos Népművelési Tanács felhívással fordult a helyi tanácsokhoz, a benne tömörült szervekhez, a szervezetekhez és az üzemekhez, hogy „örökítsük meg felszabadulásunk huszonötödik évfordulóját száz faluban új könyvtár létesítésével”. Az akciót az ONT közvetlenül azzal segítette, hogy a létrejövő intézmények berendezéséhez és felszereléséhez anyagiakkal járult hozzá, a létrejött könyvtáraknak pedig engedélyezte a *Felszabadulási emlékkönyvtár* megjelölést.

A felhívás, bár nem támogatta országos propaganda, nagy érdeklődést váltott ki. Az Országos Népművelési Tanácshoz kapcsolódó társadalmi szervezetek 12 millió forintot adtak össze a központi támogatási alap számára. Ez a viszonylag kis összeg a megyékben 150 millió forintot mozgósított, ami 30 millióval több volt, mint amennyit az előző évben a művelődési otthonokra és a közművelődési könyvtárakra fordítottak az egész országban. A felhívásra 251 község jelentkezett, közülük a kiírásnak megfelelően 100 község kapott támogatást. A Hazafias Népfront, a SZOT, a SZÖVOSZ stb. közös akciója révén több olyan korszerű könyvtár is épült, amely az akció nélkül nem jött volna létre. Néhányukra büszkéek vagyunk, mert velük olyan könyvtárak jelentek meg falun, amelyeket városi kerületi könyvtárként is örömmel fogadnánk. (*Csokonjavisona, Kevertmes, Lábatlan, Újkigyós.*)

A felszabadulási emlékkönyvtárak sikere arra ösztönözte a művelődésügyi kormányzatot, hogy egyéb évfordulóknak is állítson a pusztá megemlékezésnél maradandóbb, „kőbeformált” emléket, amelynek áldásában nemzedékek részesülnek.

Petőfi emlékkönyvtárak

A második, a *Petőfi emlékkönyvtár* akció, a költő 150. születési évfordulójának kívánt emléket állítani. Az akcióhoz elsősorban azok a helységek csatlakoztak, amelyekben Petőfi annak idején megfordult, vagy amelyekhez valamilyen egyéb Petőfi-emlék fűződik. (A 60 pályázat több mint a fele tanúskodott Petőfi-vonatkozásról.) Ez a mozgalom a *Száz falu — száz könyvtár* akciótól eltérően a városokra is kiterjedt.

Mivel az akció méreteinél fogva nem nyújtott módot nagy központi könyvtárak létrehozására, inkább városi kerületi, illetve városi fiókkönyvtárak építésére törekedett. (Például Miskolc Diósgyőrben, a győri Ady városrészben, a debreceni Dobozi lakótelepen, a kaposvári Kalinyin városrészben. Szeged ifjúsági fiókkönyvtár létrehozásával vett részt a pályázatban.) Azok a pályázatok részesültek előnyben, amelyek a könyvtár jövőbeni rendeltetészerű működésére is kielégítő biztosítékot nyújtottak. Ennek a mozgalomnak a keretében jön létre az ország első üdülőhelyi könyvtára is *Balatonlenn*.

A pályázatot feltételei könyvtárpolitikát alakító tényezővé tették azzal, hogy a szakmai irányelvek szolgálatába állították. A pályázatokhoz alaprajzot kellett mellékelni, amit központilag minőségi szempontból bíráltak. Előfordult például, hogy mivel a pályázat nem felelt meg minden tekintetben az előírt követelményeknek, „menet közben” csökkentették a támogatást, és a létrejött könyvtár nem kapta meg a *Petőfi emlékkönyvtár* címet (Például a Nógrád megyei Patakon.)

Az is új vonása volt az akciónak, hogy a támogató szervek meghatározott helységeknek adtak segílyt. Például a Hazafias Népfront Tök, Aggtelek és Mezőberény községeket azzal a szándékkal segítette, hogy ezek az Olvasó népert mozgalom bázishelyei legyenek. A Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa pedig 10 mezőgazdasági jellegű községnek nyújtott támogatást Békés, Csongrád és Fejér megyében, az általa legfontosabbnak tartott kiválasztási szempontok alapján. Az Országos Ifjúsáspolitikai és Oktatási Tanács a már említett városi kerületi, illetve fiókkönyvtáraknak juttatott anyagi segílyt, mivel ezek az intézmények nagyságuknál fogva alkalmasak az ifjúsággal való rendszeres foglalkozásra, rendelkeznek közösségi terekkel.

A pályázó tanácsok felajánlották, hogy növelik a könyvtári alapterületet, tervszerűen gyarapítják a könyvtár állományát, szaporítják a könyvtárba járó újságok és folyóiratok számát, és növelik a könyvtár nyitvatartási idejét.

A pályázatra összesen 65 helység jelentkezett, 60 kapott támogatást és 44 kapta meg a *Petőfi emlékkönyvtár* címet. Az akció során létrehozott falusi könyvtárak közül *Asotthalom, Kuntelep, Gelse, Mezőberény, Vésztő és Mezőhegyes* könyvtárait emeljük ki. Utóbbi például 160 m²-rel növelte régi alapterületét. A városi kerületi könyvtárak közül a készülöbben levő *Miskolc-diósgyőri* könyvtárról kell szólnunk, amely 534 négyzetméteres alapterületével legnagyobb vidéki városi kerületi könyvtárunk lesz.

30 év — 30 könyvtár

Felszabadulásunk 30. évfordulóját is emlékezetessé kívánjuk tenni az 1974 szeptemberében *30 év — 30 könyvtár* elnevezéssel meghirdetett pályázattal. Ez a pályázat ugyancsak berendezést és könyvet ígér a Kulturális Minisztérium, a SZOT és az Állami Ifjúsági Bizottság adományaként a pályázóknak. A kiírás tudatosan az ütőképesebb, C-típusú könyvtárak létrehozására törekszik, közöttük körzeti, valamint önálló szakszervezeti könyvtárakéra. (A körzeti könyvtárak szervezése ugyanis az elmúlt években visszaesett.) A feltételek olyan könyvtárak kialakítására ösztönöznek, amelyekben közösségi terek is lesznek, s amelyekben zenei sarkokat szerveznek. Ez a pályázat szintén kiterjed a városokra, s a jelentkezők között nagyvárosok (Pécs, Szeged), valamint középvárosok (Hatvan, Mezőtúr) egyaránt találhatók.

Cikkünk megírásának idején még nem tették hivatalosan közzé a *30 év — 30 könyvtár* pályázatra érkezett felajánlások elbírálását, az összefoglaló adatokat azonban megkaptuk *Gerő Gyulától*, aki mindhárom akció létrejötténél bábáskodott, a Petőfi- és a Felszabadulási emlékkönyvtári pályázatnak pedig a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának megbízásából gondozója is volt. Tájékoztatása szerint a 77 tanácsi pályázatból 36 a címre és a kiemelt támogatásra egyaránt érdemes; ezeken kívül méltó a segílyzésre még további 25 is. Mindössze 16 jelentkezőt kellett elutasítani. A külön pályázó 19 szakszervezeti könyvtár közül 2 nyeri el a címet, de a többi szintén érdemes a megsegítésre. (A szakszervezeti könyvtárak a SZOT „Alapelvek és követelmények” c. dokumentumában előírt normák alapján pályáztak.)

Huszonkétezer négyzetméter

A Könyvtáros a pályázatokat figyelemmel kísérte, minden emlékezetes eseményről hírt adott, és a pályázat során létrejött figyelemre méltó könyvtárakat képen is bemutatta. Ez az írás csak summázni kívánta az akciókat és egy kis mérleget készíteni.

A *Száz falu — száz könyvtár* akció hozzávetőleg 250 könyvtárt érintett és 10—12 000 négyzetméterrel növelte a könyvtári alapterületet; a *Petőfi emlékkönyvtár* mozgalom nyomán 4650 négyzetméter könyvtári alapterület jött létre. A *30 év — 30 könyvtár* pályázat több mint 5000 négyzetméternyi alapterület-gyarapodást ígér. A három akció következtében létrejövő 20—22 000 négyzetméter alapterület a becsült egész országos könyvtári alapterületnek kb. 7 százaléka, ami nem kis teljesítmény, különösen ha arra gondolunk, hogy a három akció révén hozzávetőleg kétszer akkora könyvtári alapterület jött létre, mint amennyivel Budapest kerületi könyvtárai összesen rendelkeznek.

Néhány megyei könyvtárigazgató szerint megyéjükben évek óta nem jutott más pénz a falusi könyvtárak támogatására, csak amit ezek az akciók hoztak.

A mozgalmak olyan erőforrásokat tártak fel, amelyek semmiféle más módon nem lettek volna hozzáférhetőek a könyvtárügy számára.

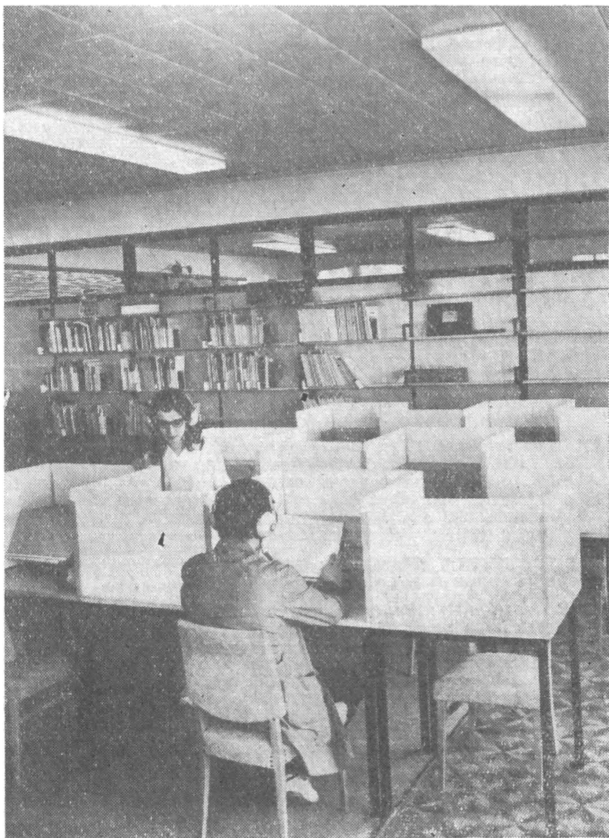
A három akció bebizonyította, hogy *viszonylag kis központi hitelek azok sokszorosát mozgatják meg*. Hatásuk még nagyobb lett volna, ha egy részüket építésre lehetett volna fordítani. A három vállalkozás mindenestre igazolta a *központi építési beruházási alapok nélkülözhetetlenségét*. Ilyenek létrehozása teszi csak lehetővé azt, hogy nagyobb, művelődéspolitikai szempontból vezető intézmények jöjjenek létre egy országosan meghatározott terv szerint. Ilyen súlyú feladatokkal a legeredményesebb akció sem képes megbirkózni.

Sallai István

ZENEMŰ- ÉS HANGTÁR nyílt a Miskolci Megyei Könyvtárban. Az új részleg kézikönyvtárban 650 féle szakkönyv s a hazaiak mellett mintegy 34 féle külföldi szakfolyóirat található meg. A stúdióban és az olvasóterben 16 fülke áll az érdeklődők rendelkezésére, akik 8 program között válogathatnak, ha zenét kívánnak hallgatni, vagy nyelvet tanulnak. A kotta- és partitúraállomány jelenleg 1700 egységből áll. A művek megismerését műelemző leírások segítik, melyeket a könyvtár a tanulmánykötetek feltárásával tett hozzáférhetővé az érdeklődőknek. A zenei részleg kapcsolatot teremt a város zenei intézményeivel. Nyilvános zeneórák a könyvtárban címmel sorozat indult, s megkezdődtek a zenei előadástek is.

(B. Cs.)

Bucsi Jenő felvétele

Olvasáskutatók tanácskozása

A szocialista országok könyvtáros olvasáskutatóinak 1974. évi budapesti tanácskozásáról a múlt év decemberében már röviden beszámolt a Könyvtáros, beszámolt a Népművelés, valamint több napilap között a konferenciára küldött referátumokból összeállítást; a Kultúra és Közösség-ben, továbbá a Könyvtári Figyelőben pedig megjelennek a legérdekesebb külföldi referátumok. A „maradék” azért nem kevés: a maradék a vita, illetve a vitát kiváltó problémák sora.

A gyermekek, az egyetemisták, a pedagógusok, a mérnökök és a könyvtár kapcsolata

Az első igazi párbeszéd a könyvtár és a különböző társadalmi rétegek kapcsolatával foglalkozó referátumok körül bontakozott ki, amelyeknek szerzői az NDK-beli Irmgard Dressler, továbbá Károlyi Ágnes, Sasvári Ilona és Szentirmai László voltak.

Ezúttal nem egy váratlan kutatási eredmény, hanem a már több szocialista országban polgárjogot nyert gyakorlat, a tanulók könyvtárhasználati szokásainak kialakítása volt a vita elindítója.

I. DRESSLER (Berlin): Az új tanterv szerint a németóra keretében bevezetik a tanulókat a könyvtárhasználatba. A második osztályban általános bemutatás van, és ki-ki beiratkozhat kedve szerint. A második bemutatás is a második osztályban történik, ekkor már szó esik a katalógusrendszerrel is. A nyolcadik osztályban pedig már a felnőttkönyvtárat mutatják be a tanulóknak.

C. ZAMFIR (Constanza): Városunk könyvtárában megjelöltük a tananyaghoz kapcsolható irodalmat. A két esztendeje folyó kísérlet eredményeképpen megnőtt az érdeklődés a könyvtár iránt. Az iskolai tanterv pontosabb ismerete a könyvtár állományának gyarapítására is hatott, sőt a hiányzó művek jegyzékét is továbbítottuk a kiadókhöz. Ez a pedagógus-továbbképzés feladata lett volna, de a könyvtárosok vállalták a színvonalas könyvtárhasználat érdekében.

KAMARÁS I. (KMK): Nincsen olyan terület a társadalmi gyakorlatban, ahol a funkciók mellett ne jelennék meg a diszfunkciók is. A gyermekek olvasásra nevelésével is létrejehetnek ilyenek. Más az, ha egy gyerek kíváncsiságtól vagy érdeklődéstől hajtva jut el a könyvtárba, és más, ha intézményesen vezetik el oda. Az ilyenfajta diszfunkciók hatásának csökkentésére adtuk ki a Fölfedezem a könyvtárat című „könyvtárhoz vezető kalauzt”, melynek formája elűt a sok esetben diszfunkciókat eredményező „hivatalos” tankönyvekétől.

KATSÁNYI S. (KMK): Több felszólalásban is elhangzott, hogy az iskola csak csekély hatásokkal neveli diákjait olvasókká. Ha ez Európa-szerte így van, akkor meg kell keresnünk az okokat, és nem elégedhetünk meg a szubjektív tényezőkkel. A magyar tantervek olyan pontosan előírják az olvasóvá nevelés kötelezettségét, hogy egy szociológustól sem várhatnánk pontosabban. Hogy ez olyan kevésbé valósul meg, annak oka nyilván a pedagógus eszköztárában van. Az említett diszfunkció itt feszít. Nem az egyes tanárok hibájáról van szó.

KÁROLYI Á. (KMK): Annál is inkább, mert mi eddig csak az irodalomtanárokat terheltük ezzel a feladattal.

KATSÁNYI S.: Nem akarjuk lebecsülni az elmondott kezdeményezéseket, de a probléma megoldása inkább az lenne, ha a pedagógiában uralomra jutnának az önálló gondolkodásra nevelő módszerek, és ezek kapcsolatban állnának az információs eszközök használatával. Ha itt nem a könyvtár kezdeményezne, hanem az iskola, akkor a könyvtár feladatai is erősen megnövekednének.

J. KOŁODZIEJSKA (Varsó): Szczezinben — akár Szegeden — azok az egyetemi hallgatók, akik nem tagjai első évtől kezdve a könyvtárnak, könnyebben morzsolódnak le, mint a könyvtárhasználók. Ennek ellenére senkit sem kellene könyvtárhasználatra kényszeríteni.

SASVÁRI I. (OMKDK): Van, akiket nem kell kényszeríteni, mégis kívül maradnak. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ például jelenleg zárva van a 14–18 évesek előtt, pedig néhány évvel ezelőtt éppen közülük kerütek ki a könyvtár legjelkésebb olvasói. A mérnök talán csak pénzért akar kerülni, az egyetemista csak vizsgáznai akar, de azt a gyereket, aki szabad idejében nem moziba megy, hanem szakkönyvtárba, azt ószinte tudományos érdeklődés vezeti. A barkácsoló kisgyerekekből lettek a nagy feltalálók.

N. DOBRINYINA (Moszkva): Bizony, még mi kutatók is mostohán bánunk a fiatalokkal, különösképpen a gyerekekkel.

NAGY A. (KMK): Kolodziejska kolléganő tegnap idézte Escarpit-t, hogy az olvasási készség kialakulása vagy ki nem alakulása gyakorlatilag már az iskolába lépés előtt eldői. Amikor a pedagógia eszköztáráról beszélünk, feltétlenül figyelembe kell vennünk egy statisztikai adatot, mely szerint Nyugat-Európában a 6 éven aluli gyerekek 80%-a óvodás, nálunk csak 56%-a. Ugyanakkor nálunk van esztétikai nevelés az óvodában, és valószínűleg nem kevésbé hatásos, mint az általános iskola alsó osztályaiban. A könyvtár társadalmi határai tehát az óvodáig kell hogy nyúljanak, mese-, zenehallgatóvá, vetítések résztvevővé kell tenni a gyerekeket, de ennél még hatásosabb lenne, ha a könyvtárak a szülőkhöz fordulnának.

I. DRESSLER: Gyakran veszünk részt óvónők képzésében és továbbképzésében, gyakran kerülnk fel az óvodákat a gyermekkönyvek szerzői is. Sok nehézségünk van a hiányzó gyermekkönyvekkel. Már a hatévesek is érdeklődnek a rakéták iránt, de nekik való ilyen könyvünk nincsen.

W. Adamiec

P. Maruniak

F. Ankwilowicz

E vita hallatán a konferencia egyik nem olvasás-kutató résztvevője megjegyezte: „lám, nem is hittem volna, hogy ezek a kutatók a valóság talaján állva, emberi nyelven is tudnak beszélni, nemcsak tendenciákban, százalékokban és korrelációkban.” Erdemes lett volna műsoron kívül ezt a megjegyzést is megvitatni. A referátumokkal bizonyítható, hogy ennek az „emberi szónak” és a „világos beszédnek” éppen a tudományos módszerekkel összegyűjtött és tapasztalati anyagra támaszkodó ismeretek adják fedezetét. *Irmgard Dressler* megállapította, hogy a könyvtárba járó 5—10. osztályos tanulók (a réteg 50 százaléka) rendkívül aktív könyvtárhasználók, hogy az alsóbb osztályokban alakul ki bensőségesebb viszony a könyvtárral, s hogy a könyvtárhasználó tanulók nagy része többféle könyvtári szolgáltatást vesz igénybe. A vizsgálat hetében a kölcsönzés mellett 24%-uk vette igénybe a tájékoztató szolgálatot, 22%-uk kérte a könyvtáros könyvajánló tevékenységét, 13%-uk használta a katalógust és 8%-uk a kézikönyveket. Nagyon figyelemreméltó az a megállapítás is, hogy ezek a százalékarányok könyvtáranként olyan mértékben változtak meg, hogy ez már elsősorban a könyvtár működésével, és nem az olvasók összetételével magyarázható. *Szentirmai László* mérlegre tette az egyetemi hallgatók olvasással, könyvtárba-járással töltött óráit, perceit, majd összehasonlította a más szabadidő-tevékenységekkel töltött idővel, és megállapította, hogy a Szegedi Egyetemi Könyvtár szolgáltatásai lényeges szerepet játszanak az egyetemi hallgatók életmódjának alakításában. *Sasvári Ilona* „milliókat” érő összefüggést tárt fel: kimutatta, hogy az egyes ipari ágazatokban egyezést mutat a szakemberek szakkönyvtárhasználati aktivitása és az ágazat fejlődése. *Károlyi Agnes* arra figyelmeztetett, hogy a könyvtári tagság nem minden társadalmi rétegnél tekinthető valamiféle kulturális szintet mutató mércének. A pedagógusoknál például a több könyvtár használata, a tudományos szakkönyvtárak használata, a tájékoztatói igény és az ellátottság, egyszóval a könyvtárhoz való viszony egésze nyújt elfogadható mutatót.

A könyvtár hatása

A könyvtárhasználattal kapcsolatos vizsgálatok másik része a könyvtárnak az olvasókra gyakorolt hatását próbálta megfigyelni, mérni, bizonyítani. A szlovák *Peter Maruniak*, az észt *Kaljo Oja*, az NDK-beli *Margot Weiss* és *Nagy Attila* dolgozataihoz kapcsolódó hozzászólások közül is érdemes néhányat felidézni.

- S. SIEKIERSKI (Varsó): A könyvtárak állományával is kellene foglalkoznunk. Sokszor a könyvtáros lelkiismerete megnyugtatósára túl sok könyvet rendel, holott a túlságosan bőséges állomány nem mindig alkalmas az igények hatásos kielégítésére. Lengyelországban a köznevelődési könyvtárak állományának 30—40%-át egyáltalán nem használják.
- I. COCHINESCU (Bukarest): Fontosnak tartom én is a könyvek vizsgálatát, de ne feledkezzünk meg a klasszikus hármusról: az olvasóról, a szerzőről és a műről. Vizsgálatainkat a szerzővel és a művel kellene kezdeni. Szociológiai módszerekkel meg kellene vizsgálni a művek irodalmi értékét. Természetesen a könyvtáros sem hagyható ki a vizsgálatból. Maruniak kolléga megállapítja, hogy a vizsgált községben, Krivában könyvtárosváltás történt. Kérdés, valóban okozati összefüggés van-e a személyváltozás és az olvasók számának megváltozása között?
- P. MARUNIAK (Martin): Ez egyértelműen megállapítható volt. Ennek tulajdonítjuk, hogy az olvasók száma csökkent, és növekedett a könyvvásárlás. Ez viszont másféle okoknak is követhetménye, például az életszínvonal emelkedésének.
- I. COCHINESCU: Egy pillanatra sem vonom kétségbe azt a marxista tételt, mely a személyiség történelmi szerepét taglalja.
- KAMARÁS I.: Mennyiben rendhagyó Kriva község helyzete, miben tér el a hasonló települések átlagától?

P. MARUNIAK: A község hátrányos helyzetében mutatkozik meg rendhagyó mivolta, meg a könyvtár helyzetében történt változásban: 1967-ben körzeti könyvtárat létesítettek, és az általunk vizsgált könyvtár főkönyvtárrá vált. Mindennek ellenére szeretném hangsúlyozni a kedvező változásokat is: az irodalmi ízlés színvonalának emelkedését és a vallásos művek keresetségének csökkenését.

KATSÁNYI S.: Miből áll ez az irodalom?

P. MARUNIAK: Vásárolt és ismerősöktől kölcsönzött könyvekből.

P. Maruniak és munkatársai tíz éven keresztül kísérték figyelemmel egy Kriva nevű, 700 lakosú szlovák kisközség könyvtárának és olvasóinak sorsát. A könyvtárból kölcsönzött olvasmányok a tíz év alatt tíz százalékkal csökkentek, az otthoni könyvgyűjtemények nagysága viszont 350 százalékkal nőtt. Ebben a községben a községi könyvtár az idézett objektív (körzetesítés) és szubjektív (könyvtárosváltozás) okok miatt elmaradt a lakosság kulturális igényeinek fejlődésétől, a könyvtár körzetesítésének egyelőre csak a kedvezőtlen mellékhatásai érvényesültek Kriva községben, ahol jelenleg több száz dinamikus növekvő magánkönyvtár „keres” egy versenyképes közkönyvtárat. Margot Weiss a községi egyesületek székhelyén működő központi könyvtár működését vizsgálva azt állapíthatja meg hatásuk és az olvasók véleményei alapján, hogy képeseknek látszanak a községi művelődési központ feladatainak betöltésére. Ennek megvalósulásához a német könyvtárosok elengedhetetlen feltételnek tartják az olvasói igények rendkívül alapos tanulmányozását. Eredményes volt a kísérleten belül az a kísérlet is, hogy ezek a könyvtárak az állami könyvkereskedelemmel való szerződéses viszonyban könyvárusítást is vállaltak.

Gondos Ernő irodalomszociológus a tallinni nemzeti könyvtárban meglepődve tapasztalta, hogy az ottani olvasáskutatók az övéhez egészen hasonló módszerekkel vizsgálták az olvasók irodalmi ízlését. Kaljo Oja dolgozata hasonlóan kellemes meglepetést okozott. Erős rokonságot mutatott a KMK-ban folyó kutatásokkal, elsősorban Halász László és Nagy Attila hároméves szociálpszichológiai kísérletével. Nagy Attila a konferencián beszámolt ennek részeredményeiről, melyek Oja dolgozatához hasonlóan nagy visszhangot váltottak ki.

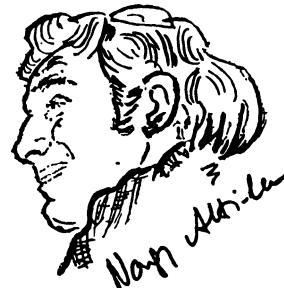
Az észteknél nemcsak az olvasók és az egy főre jutó könyvek aránya rendkívül magas, hanem a könyvtárhasználat színvonala és — részben ennek következtében — a könyvtárak társadalmi presztízse is. Mindezt nem határos kampányokkal érték el, hanem nagyon tudatos, tudományos megalapozottságú, szakszerű munkával. Az olvasás — és ezen belül a választás — szabadsága és a könyvtáros orientáló tevékenysége között Kaljo Oja nem érez ellentmondást. Erre az alapelve építi kísérletét — akár Nagy Attilaé —, mely a könyvtáros megnövelt, „kísérleti” aktivitásának kedvező hatását kívánta bizonyítani. Nagy Attila és Halász László az olvasói igény, az ízlés és az érdeklődés alakításában működő hatássorban feltételezik a könyvtár jelenlétét is, és három évig tartó kísérletükben megpróbálják ez utóbbit a többi — esetleg hatásosebb — hatáselem közül kiszűrni. El akarják dönteni a nagy kérdést, hogy vajon eleve a mozgékonyabb, tevékenyebb emberek kerülnek-e a könyvtárak bővületébe, vagy maga a könyvtár használata is serkentheti az olvasói beállítódás és viselkedés megváltozását. A kutatás félidejében a magyar kutatók még a részeredmények alapján csak óvatos feltevéseket fogalmaznak meg: „Nem a perspektívák megléte, illetve azok hiánya jellemzi a könyvtárat használó és a könyvtárat mellőző csoportok ellentétét, hanem egy racionálisabb, tettekésebb, körvonalazottabb jövőképet megfogalmazó könyvtárhasználó együttes áll szemben az ugyancsak jobbbról, szebbbről, könynyebbbről álmódó, de kevesebbet tevékenykedő, kevesebbet és igénytelenebbül válogató, feltehetően kisebb teljesítménymotivációval rendelkező könyvtárat mellőző csoporttal.”

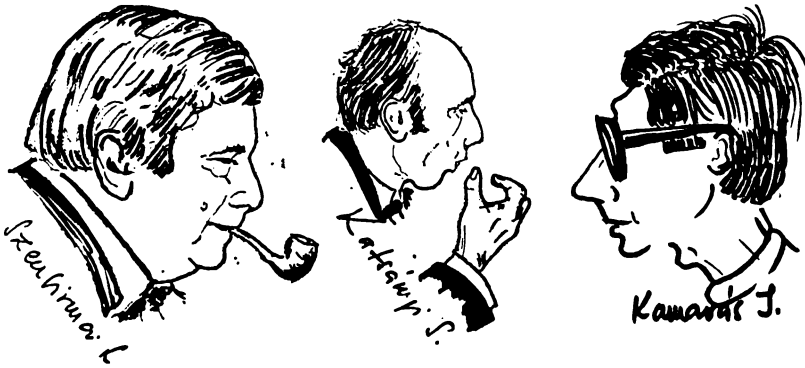
J. Dreher

J. Waligora

Nagy Attila

Bertalan Béla rajzai

Kaljo Oja már a könyvtáron belüli csoportok — a könyvtáros által befolyásolt és a „közönséges” könyvtártagok — közötti különbségekről is beszámolhatott, mint az aktív ajánlótevékenységre építő „olvasóalakítási” kísérlet kedvező eredményéről. Ez az ajánló tevékenység az észt irodalom és az arról szóló ismeretközlő művek, valamint az észt történelemtől és művészettről szóló könyvek esetében volt a leghatásosabb. Feltehetően azért, mert éppen ezekkel az olvasmányfajtákkal kapcsolatban dolgoztak ki szellemes, hatékony módszereket: a szépirodalmi művek és a tudományos könyv kapcsolatán alapuló „nagy híd”, a rokon témájú tudományos könyvek ajánlásának módszerét. (Kaljo Oja és Nagy Attila dolgozata olvasható lesz a Könyvtári Figyelőben.)

Az ismeretterjesztő irodalom olvasásának vizsgálata

A lengyel Witold Adamiec és Janusz Ankudowicz, az NDK-beli Rotraud Proll és Katsányi Sándor dolgozataival kapcsolatban merült fel talán a legtöbb kérdés:

- Foglalkoztak a hobbiakkal kapcsolatos olvasói igényeket elemző német kollégák a hobbi-tevékenységek indítékával?
- Van-e Lengyelországban is a giccses állirodalom színvonalán megjelenő konkurenciája a memoáirodalomnak?
- Találkoztak-e a lengyel könyvtárosok is azzal a Magyarországon eléggé gyakori olvasócsoporttal, amelynek tagjai csak olyan emberek életrajzát olvassák szívesen, „akik egészen másilyenek mint mi, közönséges emberek”?
- Olvassák-e az életrajzokat kedvelő lengyel olvasók a jelenkori szociográfiai irodalmat is?
- Vizsgálták-e az otthoni könyvgyűjtemények népszerű ismeretterjesztő könyvállományát?
- A memoárok olvasásakor azonosulásról van-e szó, vagy csak olyan beavatottsági érzésről, amely az olvasóval elhítheti, hogy ő beavatottabb, mint a többiek?
- Tapasztalták-e a német és a lengyel olvasáskutatók, hogy a magas képzettségű szakemberek a szakmai információ szükségleteiket gyakran az ismeretterjesztő irodalomból elégtik ki?
- Mi a határ a szépirodalom és az ismeretközlő művek között? Gondolná-e akárki az itt ülő kollégák közül Tolsztoj Háború és béke című művéről, hogy szépirodalmi mű, ha éppen a borogynói ütközet térképét és a csapatok létszámát tartalmazó táblázatnál nyitná ki a könyvet?

Néhány kérdésre a kutatók becsületes, de optimista „még nem tudjuk” választ adtak. Ez azért nem kisebbíti a tanácskozás eredményességét, mert a referátumokat továbbgondoló kérdéseket maguk a kutatók tették fel, és hogy feltehetők, abban a kérdésre ösztönző dolgozatoknak nagy szerepük van. *Rotraud Proll* az ismeretterjesztő irodalmat a használat céljai szerint három csoportra osztotta: 1. Elsősorban az oktatással és a munkával kapcsolatos igényeket elégíti ki a közgazdasági, a filozófiai, a politikai, a pedagógiai, a nyelvtudományi, az irodalomtudományi és a matematikai szakirodalom. 2. Elsősorban a szabad idővel kapcsolatos igényeket elégíti ki az állam- és jogtudományi, a művészeti, a földrajzi, a néprajzi, a mezőgazdasági, a háztartási és a sporttal kapcsolatos szakirodalom. 3. Mindkét fajta igényt kielégíti a történelmi, az orvostudományi, a technikai szakirodalom. *Rotraud Proll* ezután azt vizsgálta, hogy a különböző társadalmi-foglalkozási csoportok közül elsősorban kik kölcsönzik a különféle ismeretterjesztő könyveket, és érdekes összefüggésekre bukkant: a közgazdasági és a marxista-leninista szakirodalmat az egyetemi hallgatókon kívül a szakmunkástanulók keresik a leggyakrabban, a művészeti szakirodalmat az értelmiségiek és a tisztviselők mellett a munkások.

Witold Adamieczek az életrajzi és önéletrajzi irodalommal foglalkozó elméleti jellegű tanulmánya jó alapvetés egy közeljövőben elkezdődő empirikus vizsgálathoz. Ez a határterületi (szépirodalom—ismeretterjesztő irodalom) olvasmányfajta Lengyelországban nagyon népszerű. Nemcsak a nagy emberek memoárjai, amelyek Magyarországon is a sikerkönyvek sorába léptek, hanem a „kisemberek” életét bemutatók, például az „Egy hónap az életéből” című pályázat anyagából kiadott naplók is. Nagy népszerűségük ellenére sem mindenkinek könnyű olvasmányok ezek. Ezt még Antonina Kloskowska (a neves lengyel művészetszociológus) is elismeri, aki az esszé, az irodalmi monográfia és a filozófiai szöveg mögött a negyedik nehézségi fokra helyezi ezt az olvasmánytípust. Jellemző adat a memoár lengyelországi népszerűségére, hogy az elemi iskolai végzettségű falusi fiatalok könyvtárból kölcsönzött olvasmányainak 28, a magasabb végzettségűekének 39⁰/₀-át tette ki ez az olvasmánytípus. (W. Adamiecz dolgozata is olvasható lesz a Könyvtári Figyelőben.) A vita során *Stanislaw Siekierski* megjegyezte, hogy a XVI—XVII. századi Lengyelország történelmét a lengyelek szinte kizárólag Sienkiewicz regényeiből ismerik, a történelmi művekből alig. *Katsányi Sándor* a történelmi olvasmányok szerepét vizsgálta a történelmi ismeretár és a történelmi tudat kialakulásában a szakmunkástanulók és a fiatal munkások körében. Az első részeredmények alapján úgy tűnik, hogy főképpen az olvasottság és a fogalmi gondolkodás között van összefüggés, jóval erősebb, mint az olvasottság és a tényismeret között. A társadalmi környezet — benne a tömegközlelési eszközök hatása — már a tanulóévek alatt, de különösen az azt követő években erőteljes hatást gyakorol a tárgyi ismeretek fejlődésére. Az olvasás másként hat: elsősorban az ismeretanyag együttlátásának és a történelmi fogalmak meghatározásának készségét növeli.

Janusz Ankudowicz a nem szépirodalom köréhez sorolható különféle olvasmányfajták rendkívül alacsony arányú olvasottságát és a közvetítésükkel járó nehézségeket számba véve arra a következtetésre jutott, hogy csak akkor lehet hatékony a tudomány népszerűsítése, ha „a társadalom lappangó igényével találkozik”, a népszerűsítésnek csak kedvező társadalmi környezetben van esélye, ezt a népszerűsítésre vállalkozók — köztük a könyvtárosok is — sokszor nem veszik eléggé figyelembe. „Bizonyos értelemben a tudomány az emberi egzisztencia nem természetes formája, mivel az ember általában az őt körülvevő környezetet reagál, közvetlen, intuitív módon, és nem kritikusan, összpontosítva, kutató módon”, hangoztatta a lengyel kutató, és elsősorban az ismeretterjesztő szöveg elemzését sürgette.

Az irodalmi művek befogadása

Ebben a témakörben a lengyel *Stanislaw Siekierski*, a szovjet *Valerij Sztjelmah*, a bolgár *Zdravko Mitov—Kraszimira Papazova* szerzőpár, valamint *Gál Agnes* és a *Fogarassy Miklós—Kamarás István* szerzőpár dolgozatait vitatták meg. Az érték körülüli vitát elsősorban *Stanislaw Siekierski* kérdése: „Elképzelhető-e, hogy az esztétikai érték fő kritériumává az átélés mélységét tegyük meg?” és *Valerij Sztjelmah* megállapítása: „A többség a tetszik nem tetszik elve alapján differenciálja a műveket, a motivációk pedig vagy hiányoznak, vagy általános frázisokra, a tartalom viszszafejtésére korlátozódnak” váltotta ki.

- I. COCHINESCU: Sartre szerint a szocializmusban egy könyv kiadása egyértelmű a könyv ajánlásával. Ennek ellenére módszereket kell kidolgozniuk a kutatóknak, hogy eldönthessék, hogy egy könyv jó-e vagy rossz. Kérdés, milyeneket? Annyi bizonyos, hogy az értékelésben nagy szerepe van az olvasó vagy a kritikus ízlésének.
- Z. MITOV (Szófia): A szubjektivitás elkerülése érdekében támaszkodni kellene az irodalomkritikára, de általános tapasztalat, hogy a kritikák elmaradnak a kiadás ütemétől, vagy megmaradnak az ismertetés szintjén.
- SENTIRMAI L. (JATE Könyvtár, Szeged): Vigyázni kell, hogy ne essünk az angol irodalom-szociológiai iskola hibájába, amely megkülönbözteti a magas, a közép- és az alacsony szintet, és ezeket skatulyázza az olvasókat. Az amerikaiak elvárják minden csoporttól, hogy tagjai az alsó szintről felemelkedjenek. Ezt elősegíteni a könyvtáraknak is kötelességük, ha nem akarják kiiktatni tevékenységeik sorából a jó értelemben vett manipulációt.
- N. DOBRINYINA: Sartre kissé optimistán ítéli meg a szocialista könyvkiadást. Sok olyan író van nálunk is, akinek művei a „rossz” könyvek kategóriáját növelik. Ezek az írók nem a társadalmi szükségszerűségből indulnak ki, hanem megfigyelik az olvasói érdeklődés kezdeti stádiumát, és kihasználják azt. Könnyű sikert ígérő detektív, szentimentális, szerelmes regényeket írnak. Az irodalomkritika is számos szubjektív tényezővel bír, ehhez azonban még hozzájárul a szociológusok szubjektív ízlése is.
- S. SIEKIERSKI: Az is nehézséget okoz, hogy más kifejezéseket használnak a szakemberek és az „amatőr” olvasók a művek értékelésében.

N. DOBRINYINA: Többen megfogalmazták már, hogy az irodalmi műnek három funkciója van: megismerési, ideológiai-erkölcsi és esztétikai. Az utóbbi áthatja az előbbieket. Nagyon nehéz mérni. A bolgár–lengyel–magyar–szovjet összehasonlító irodalomszociológiai kutatás segítséget ad majd a dolgok tisztázásához.

A dolgozatok azonban nemcsak az értékelés, hanem az értékek befogadási esélyének és az értékek közvetítésének problémáival is foglalkoztak. Stanislaw Siekierski többek között az irodalmi hősöket hasonlította össze, és adatokkal bizonyította, hogy az irodalmi hősöket sokkal inkább eszméik szerint, illetve aszerint értékelik, hogy a hősök miképpen áldozták fel magukat eszméikért. Igen ám, de csak azokat a hősöket fogadják el, akik hasonlítanak az olvasóra. Az olvasmányközvetítők nem mindig tartják ezt szem előtt, és munkájuk sikertelenségét magyarázva panaszkodnak az olvasóra. A nemzetközi befogadásvizsgálat magyar eredményei azt bizonyítják, hogy a viszonylag alacsony iskolai végzettségű könyvtárhasználó munkások közül is meglepően sokan nyilatkoznak kedvezően a könnyű olvasmánynak nem nevezhető, kevés azonosulási lehetőséget adó, áttételesen közlő modern novelláról. Gál Ágnes 322 fiatal olvasó portréit elemezve öt típust különített el, kettő közülük magas színvonalú befogadásra képes: az „irodalomcentrikus” és a „nyitott” típus. Az „átmeneti” típushoz tartozók nagy része képezheti ennek a két típusnak közvetlen utánpótlását. Ezeknél az olvasóknál a tudatos választás még ritka, mégis elég gyakran található irodalmi olvasmányaik között értékes mű. Az irodalmat elsősorban unaloműzésből és ismeretszerzésből olvasók csoportjaival nehéz feladata van a könyvtárosnak. Gál Ágnes „gyakorlati tipológiája” még tudományos megerősítésre szorul, mégis életképes, mert még tovább finomítható, a könyvtári nevelő munka egyik eredeti módszerének része.

*

A budapesti olvasáskutatási konferencia jól sikerült, állapították meg a vendégek, feltehetően nem csak udvariasságból. Erre utal a perdöntőbb bizonyíték, a több száz konferenciát megjárt tolmácsok véleménye is. Meggyőződhattünk arról, hogy módszertani csodaszereket és mindent megvilágító összefüggéseket külföldön sem találtak, de meggyőződhattünk arról is, hogy az olvasáskutatóknak ma már jóval kevesebb előítélettel kell tartaniuk akár a könyvtárosok, akár más szakemberek részéről, ebben pedig nagyon fontos szerepet játszik az a tény, hogy mi, kutatók is megszabadultunk néhány szakmai előítélettől. A sikeres párbeszéd bizonyítéka az ajánlás is, amelyben a résztvevők nem csupán a konferenciák hasznosságát és az együttműködés szükségességét hangsúlyozták, hanem feladatokat is vállaltak: együttgondolkodást, összehasonlító és közös kutatások elvégzését.

Kamarás István

Szinnyei utca Komáromban

Szinnyei József író, bibliográfus, a *Magyar írók élete és munkássága* című, 14 kötetes mű szerzőjét a könyvtárosok jól ismerik, Komáromhoz fűződő kapcsolatairól azonban kevesebbet tudnak. Pedig e kapcsolatok igen szorosak és sokrétűek voltak. Komáromban született 1830-ban, s amikor 1848 őszén mint jogász honvédnek állt be, a komáromi várban teljesített szolgálatot. Főhadnagyi rangot ért el, és itt szolgált a szabadságharc végéig.

„Komárom 1848/49-ben” címmel több mint ötszáz oldalas könyvben jelentette meg naplójegyzeteit, amelyek fontos forrásai a szabadságharc komáromi eseményeinek. Mint a bevezetőben írja, egyetlen napot sem mulasztott el, minden nap eseményeit azon melegében feljegyezte, később pedig levelekből, egykorú iratokból és könyvekből egészítette ki feljegyzéseit.

Élete végéig magáénak vallotta szülővárosát, amit bizonyít az a tény is, hogy tizkötetnyi főljegyzést hagyott hátra Komárom történetére vonatkozóan. Kár, hogy munkáját rendszerezni, feldolgozni, kiadni már nem maradt ideje.

A Komáromi Lapokban megírta a 19. század eleji komáromi magyar színészet történetét, ugyanítt közreadta gyermek-kora emlékeiről és a Bach-korszak Komáromjáról szóló naplójegyzeteit is. Az ugyancsak komáromi születésű Jókai Mórról monográfiát írt.

Nemes cselekedet volt Komárom város vezetői részéről, hogy hazánkban elsőként nevezték el utcát Szinnyei Józsefről, ilyen formában is maradandóvá téve a magyar irodalomtörténet és könyvészet e kiemelkedő személyiségének emlékét.

H e g e d ű s B é l a

Ifjúsági olvasószolgálati tapasztalatok a budapesti kerületi könyvtárakban

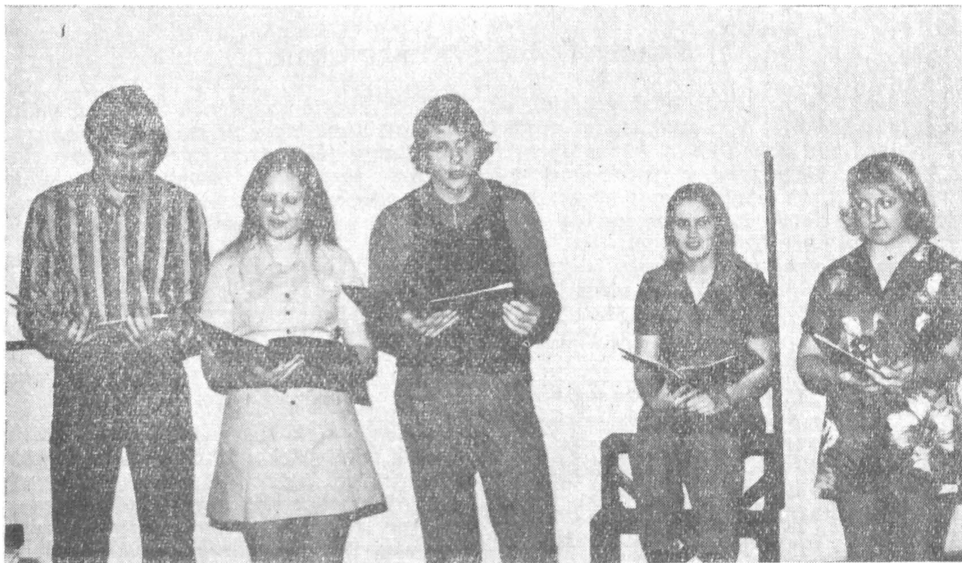
Budapesten az ifjúság intézményes olvasóvá nevelésében az iskolai és a szakszervezeti könyvtárhálózat mellett fontos tennivalók hárulnak a tanácsi könyvtárakra is. 1974-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának 121 663 tizennégy éven felüli olvasójából 49 926 (41 százalék) a 15—24 éves korosztályhoz tartozott. Ez utóbbiak 9,5 százalékát a 4720 szakmunkástanuló, 47,2 százalékát a 23 568 közép- és főiskolás, 43,3 százalékát a 21 638 dolgozó fiatal alkotta.

A fiatalokkal való foglalkozásban szem előtt tartjuk az évtizedek során felgyülemlett tapasztalatokat és az olyan, országos érvényű dokumentumokat, mint amilyen az *Irányelvek a 18 éven aluli fiatalok könyvtári ellátására*, továbbá az *MSZMP KB ifjúságpolitikai*, illetve *közművelődéspolitikai határozata*.

A módszertani irányítás

Az FSZEK hálózati és módszertani osztályán 1960 óta van e munkának szakreferense. Feladata az ifjúsági felelősök, a művelődésikör-vezetők szakmai irányítása, továbbá módszertani segédletek kidolgozása, bemutató foglalkozások szervezése, megtartása. Irányítja a tapasztalatcseréket, továbbképzési témákat javasol, megbízza az ifjúsági felelősöket módszertani kiadványok elkészítésével, működteti az ifjúsági szakbizottságot. Az elmúlt évek során a továbbképzés keretében került sor például Tunkli László: *A vitavezetés módszerei*, Maróti Andor: *Az aktivizálás módszerei az ismeretszerzésben*, Huszár Tibor: *Az ifjúságszociológiai kutatás néhány kérdése*, Ésik Nóra: *Országos tapasztalatok az ifjúsági klubok munkájáról* című előadására. Vidéki tapasztalatcseré látogatáson voltunk Pécs, Miskolc, Szombathely, Veszprém könyvtáraiban. Könyv-, illetve könyvtárhasználati bemutató foglalkozásokat, könyvtári órákat tartottunk *A 100 éves Budapest*, *A politikai tájékozódás kézikönyvei és ezek használata*, valamint *Budapest az új életért* címmel. Ez utóbbi a felszabadulás 30. évfordulójának tiszteletére összeállított könyvismereti vetélkedő volt. A bemutatót 11 művelődési kör öt-öt tagból álló csapatainak közreműködésével rendeztük meg. Az írásos segédletek az ifjúsági felelősök rendelkezésére állnak, hogy felhasználhassák azokat a saját könyvtárakban.

Az országos tapasztalatcsere lehetőségek szempontjából örömmel üdvözlöttük a Könyvtárosegyesület ifjúsági könyvtáros szekciójának megalakulását, munkájában a

A kőbányai, 12. sz. Szabó Ervin kerületi könyvtár művelődési körének tagjai dél-amerikai irodalmi összeállítást mutatnak be

Könyvismereti vetélkedő a felszabadulás 30. évfordulójának tiszteletére (Braun Tamás felvételei)

hálózatból tizenöten vesznek részt. (A szombathelyi szekcióülésen beszámoltunk a 15 évesekkel való könyvtári foglalkozás tapasztalatairól, 1975-ben pedig a fiatalok körében végzett egyéni foglalkozások módszereiről tartunk előadást.) Hasonló lehetőséget nyújtott számunkra az 1974-ben Hódmezővásárhelyen megrendezett „országos módszervásár”, amelyre három forgatókönyvvel jelentkeztünk. Ezekből egyet a zsűri országos terjesztésre elfogadott. Az ilyen találkozások lehetővé teszik a kiadványok, módszertani segédletek cseréjét, egymás munkájának jobb megismerését.

1975-ös kiadványtervünkben szerepel több könyvtári csoportos foglalkozás forgatókönyve s az *Ötlettár és hasznos tudnivalók ifjúsági felelősöknek* c. kiadvány, amely az évek során felgyülemlett sikeres művelődésköri programokon kívül egyebek között tartalmazni fogja a KISZ kulturális felelősöknek, illetve a szocialista brigádoknak megtartott könyvtári óra vázlatát is.

Az ifjúsági felelős

A külföldi és a hazai tapasztalatok egyaránt megegyeznek abban, hogy a fiatalokkal külön ezzel a feladattal megbízott könyvtáros foglalkozzék a könyvtárakban. Az ifjúsági felelősök kijelölése és feladataik körülhatárolása a 60-as évek elején megtörtént, ám a munka teljes különválasztása csak a közép- és nagy könyvtárakban lehetséges.

Az ifjúsági felelősök munkaköréhez tartozik a fiataloknak szóló szemléltető és szóbeli propaganda szervezése, irányítása, a sajátos bibliográfiai igények továbbítása, esetenként az igényekhez kapcsolódó ajánló jegyzékek összeállítása, továbbá az ifjúság körében végzett vizsgálódások, egyéni beszélgetések, csoportos foglalkozások megszervezése, gyakran vezetése is. Feladatuk a kapcsolattartás a különféle típusú iskolákkal, intézményekkel és a KISZ-szervezetekkel. A nagy könyvtárakban az egyéni foglalkozás az ifjúság különböző rétegeivel természetesen megoszlik a tájékoztató könyvtárosok között. Gyakran a kapcsolattartásban is munkamegosztás jön létre, például ha több középiskolával, szakmunkástanuló intézettel alakul ki együttműködés. Munkájuk ellátásában ismerniük kell a korosztállyal foglalkozó felmérések, kutatások legjavát, az ifjúság nevelésével, oktatásával kapcsolatos fontosabb rendelkezéseket, az ifjúsági mozgalom alapvető célkitűzéseit, feladatait, akcióprogramjait. Természetesen tisztában kell lenniük a könyvtári szakirodalomnak e korosztályra vonatkozó publikációival is. Ilyen felkészült munkatársakat elsősorban a tanárok és a szakképzett könyvtárosok köréből várunk, rendszeres továbbképzésükről természetesen már magunk gondoskodunk.

A 15 évesek a könyvtárban

Az ifjúságpolitikai parhaterő és az ifjúsági törvény egyaránt felhívja a figyelmet a fiatalok különböző rétegeivel való foglalkozás fontosságára. A könyvtárakban is elengedhetetlen feladat a rétegmunka hatékonyságának a növelése. Sok éves tapasztalat mutatja, hogy *sajátos olvasóréteggént kell kezelni a 15 éveseket*, a felnőtteknek kölcsönző könyvtár legfiatalabb olvasóit. Egyéni és csoportos irányításuk célja, hogy minél előbb megismerjék és megszeressék az új könyvtárat, s az életükben bekövetkezett változás és néhány ügyetlen próbálkozás, könyvtári téblábolás az ismeretlen állományrészek között, a rossz választás ne vezessen a könyvtárból való végleges elmaradáshoz.

A 15 évesek felnőttkönyvtári taggá válásának bizonyos ünnepélyes formái is kialakultak az elmúlt években. Kedves hangú meghívó invitálja őket a felnőttkönyvtárba minden év április-májusában. Az átiratkozás műsorral, játékkal egybekötve zajlik le. Az első könyvkiválasztást a könyvtárosokon kívül segíti az alkalomhoz illő könyvekből összeállított kiállítás, továbbá a *77 könyv csak fiataloknak* és a *Kedves fiatal olvasó* című ajánló jegyzék. Még nem vált általános gyakorlattá, de jónak tartjuk azt a módszert is, hogy nemcsak a gyermekkönyvtár tizenötévesei iratkoznak át, hanem az általános iskolák 8. osztályosai számára is megszervezik a könyvtárbemutató órát a felnőttkönyvtárban.

A helyi adottságok több esetben lehetővé teszik, hogy az ifjúsági felelős azt is megismerje, hogyan készítette elő olvasóit a felnőttkönyvtári tagságra a gyermekkönyvtáros. A gyermekkönyvtárakban ugyanis munkatervi feladat a *külön foglalkozás a 7—8. osztályosokkal*. Megvizsgálják, elolvasták-e a gyermekirodalom olyan klasszikusait, amelyekre a későbbiek során már nem térnek vissza, s ha nem, figyelmükbe ajánlják őket. Nagyobb hangsúlyt kap a tananyaghoz, szakkori foglalkozásokhoz, úttörőakciókhoz, hobbykhoz kapcsolódó ismeretterjesztő irodalom megszeretése. Fontos mozzanat a könyvtári segédeszközök használatának megtanítása, gyakoroltatása is a különféle játékos foglalkozások keretében (1973-ban 237 ilyen jellegű foglalkozás volt a gyermekkönyvtárakban). Tapasztalataink szerint eredményesebben végzi munkáját az az ifjúsági felelős, aki a gyermekkönyvtáros feljegyzéseiből szerzett információkat felhasználva folytatja a fiatalok könyvtári nevelését. Természetesen ez a módszer nem alkalmazható tömegmérétekben, de kisebb könyvtárakban mindenképpen célravezető.

Az átiratkozott 15 évesek kölcsönzőtasakjait általában megjelölik az ifjúsági felelősök, hogy a kölcsönzések alkalmával folyamatosan egyéni ismerkedésre is sor kerülhessen. Bevált módszer, hogy az átiratkozás után néhány hónappal csoportosan összehívják a fiatalokat és megkérdezik, hogyan sikerült beilleszkedni a könyvtár életébe, milyen segítségre lenne szükségük, mennyire ismerték meg a katalógusokat, a bibliográfiákat, a folyóiratokat stb. Néhány ilyen foglalkozást magnószalagon is rögzítettünk. Az évek során felgyülemlett tapasztalatokat és a magnós beszélgetések tanulságait az idén közös szakmai vita keretében beszéljük meg a gyermekkönyvtárosok és az ifjúsági felelősök.

Szaktanácsadók — középiskolások

A szaktanácsadók olvasmányait vizsgáló hálózati felmérések közül többet is közzétettünk az elmúlt évek során, például az FSZEK *Tapasztalataink* c. kiadványának 7. számában. A Könyvtáros hasábjain pedig 1973 szeptemberében számoltunk be részletesen a szaktanácsadók intézettel kötött szocialista szerződések tartalmáról és a végzett munkáról.

A Fővárosi Tanács közművelődési főosztályával közös törekvésünk, hogy a helyi adottságokat és lehetőségeket figyelembe véve tovább szélesítsük a tervszerű együttműködést az iskolai és a kerületi könyvtárak között. Olyan területi, illetve kerületi megbeszélések szervezésére törekszünk, amelyeken az FSZEK munkatársai az iskolai és a szakszervezeti könyvtárosokkal együtt vitathatják meg gondjaikat, problémáikat és együttesen alakíthatják ki a közös cselekvés módjait. A tervszerű munkát rögzítik évről évre a szocialista szerződések.

18 könyvtárnak 26 intézettel kötött megállapodásából kiderül, hogy rendszeres a kiadványok, a bibliográfiák, a módszertani segédletek, a kiállítások cseréje, a nagyobb rendezvények, előadás-sorozatok, viták közös megszervezése. Sikeresek voltak például vidéki tanulók látogatásai keretében a fővárost megismertető előadások, kirándulások, az egészségügyi, a honismereti, a politikai témák, a filmviták, a találkozások fiatal írókkal, költőkkel. A szerződések fontos pontja az elsőévesek könyvtárlátogatásának megszervezése, a könyv- és könyvtárhasználatot segítő foglalkozások beiktatása. A

különbféle pályázatokon, tanulmányi versenyeken induló tanulók felkészítésében is gyakran igénylik a közművelődési könyvtár segítségét az iskolai könyvtárak. Több megállapodásban szerepel az iskolai könyvtáros munkájának módszertani segítése is. Az együttműködés lehetővé teszi — bár még kevesen éltek vele — a közös vizsgálódások készítését és publikálását is. Ezek olyan, napirenden levő kérdések megoldásához szolgáltathatnak adalékokat, mint például a *gyűjtőkori elhatárolás*, a *távlati fejlesztési tervek kidolgozása*, a *könyvtártelepítés*. Az együttes tevékenységnek ma már mind többen érzik a hasznát, és mind többen segítik a helyes szemlélet kialakítását.

A kerületi könyvtárak olvasótáborában az ifjúság rétegei közül a középiskolások vannak a legnagyobb számban. A könyvtárak gondoskodnak arról, hogy ne csak kulturált szórakozást nyújtsanak számukra, hanem hasznos segítők legyenek a tanulásban is. Nagy erőfeszítéseket tesznek azért, hogy a fizikai dolgozók tehetséges gyermekei egyenlő eséllyel jöhessenek számba a továbbtanulásnál. A segítés tartalmáról 1964-ben jelent meg a Művelődésügyi Minisztérium útmutatója. A hálózatunkban folytatott tevékenységről Dobos Piroska: *A fizikai dolgozók gyermekei a könyvtárban* című — ugyancsak az FSZEK kiadásában megjelent — tájékoztatója ad számot. A kerületi könyvtárak évről évre kötelezően számbaveszik a fiatalokat és a tájékoztató könyvtárosok számától függően 20—120 gyermekkel egyénileg foglalkoznak. Kitartó, folyamatos munkát követel a fiatalok bizalmának megnyerése és a segítés, amely nem egyszer túlmeleg a megszokott könyvtári kereteken; tantárgyi vagy pályaválasztási segítés lesz, szülők meggyőzése, fiatalok önbizalmának erősítése, rendszeres nevelőmunka. Sok sikeres dolgozat, érettségi és felvételi vizsga után jöttek már vissza diákok *megköszönni a könyvtárosok segítségét*. Ezek természetesen egyedi esetek lehetnek, de a szükséges könyvek rendelkezésre bocsátása, a tanulási feltételek megteremtése, a kézikönyvek, a katalógusok, a bibliográfiák használatának megtanítása általános feladat. Ez a tevékenység *korántsem olyan látványos*, mint egy-egy sikeres rendezvény, csoportos foglalkozás megrendezése, de legalább olyan hasznos.

A kerületi könyvtárak évi rendezvényeinek jelentékeny hányada épül a középiskolások politikai, ideológiai, művészeti, irodalmi igényeire, másik részük az őket érintő fontos kérdések (témák) iránti érdeklődés felkeltését szolgálja, illetve könyvtárbeutató foglalkozás. Ma már mind több iskola kéri a könyvtárosoktól, hogy szervezzenek az érettségizőknek összefoglaló előadást a mai magyar líra és próza tárgyköréből, továbbá kül- és belpolitikai kérdésekről.

Számos szakköri foglalkozás zajlik a könyvtárak olvasótermeiben, ilyenkor a tanulók megismerkedhetnek a kutatómunka alapjaival és a könyvtári segédeszközök használatával is.

Munkánk hatékonysága mindenkor függvénye az iskolákkal kiépített kapcsolatnak. Ez a felismerés volt a mozgató rugója azoknak az erőfeszítéseknek, amelyeket a könyvtárosok az *együttműködés kiépítésére* fordítottak. Az elmúlt három évben a Fővárosi Tanács művelődésügyi főosztályával közösen minden kerületben megszerveztük a középiskolai és a kerületi könyvtárosok találkozóját. Az iskolai könyvtárosok személyében megtaláltuk azokat a partnereket, akiknek közreműködésével rendszeressé válhat a közös munka.

A művelődési körök

A fiatalok könyvtári nevelésének egyik bevált formája a kiscsoportos foglalkozás, ezen belül pedig a művelődési körök tevékenysége. Megszervezésük hálózatunkban — ugyanúgy mint más könyvtárakban — a 60-as évek elején indult meg. Ennek az időszaknak tanulságait közzétettük a Tapasztalataink c. sorozat 9. számában. Ez a kiadvány sok, ma is érvényben levő tanácsot ad az ifjúsági felelősöknek és a művelődési körök vezetőinek a körök szervezéséhez és programok összeállításához. Tíz év távlatából vizsgálva ezt a munkát megállapíthatjuk, hogy több felfelé és lefelé ívelő szakasza volt. A körök száma elérte már a 30-at is, de az utóbbi években az alapfeltételek hiánya miatt 10-nél megrekedt. Művelődési kör szervezése elsősorban ott indulhat meg, ahol egy-egy könyvtáros áldozatvállalása, hivatásudata, pedagógiai törekvései találkozhatnak a munkahelyi közösség segítőkészségével. A mai helyzeten csak a könyvtárak jobb személyzeti ellátottsága és helyiségviszonyainak javítása változtathat lényegesen. Az elmúlt időszakban kizárólag a technikai felszerelések terén (magnó, lemezjátszó) számoltatunk be javulásról.

Ilyen körülmények között elismerés illeti azokat a könyvtárosokat, akik az évek során vállalták ezt a feladatot és a fiatalok százaival ismertették meg a közösség erejét, a könyvek, az olvasás szeretetét. E fiatalok közül nem is egy választotta hivatásul a könyvtárosi pályát. Kell-e ennél nagyobb elismerés?

Különösen nagy ráteremtettséggel és ötletgazdagsággal végzik a művelődési köri munkát a Debrecenből és Szombathelyről kikerült népművelő-könyvtáros képesítésű munkatársak. Örülünk, hogy 1975-től a tanári szak felvételével pedagógiai képzettséget is szerezhettek. A körök szervezése hosszasan előkészítő munkát követel, s minden esetben megelőzi az ifjúsági felelős és a fiatalok ismerkedése, az egyéni beszélgetések sora. A legfontosabb információk összegyűjtésére többféle kérdőív is készült. Az új művelődési körök elsősorban a 15 évesekből szerveződnek, szakmunkástanulók, középiskolások, dolgozó fiatalok egyaránt megtalálhatók bennük. Gyakran jönnek létre csak szakmunkástanulókból is körök, amelyek megszervezését az együttműködési szerződésekre foglalják.

A programokat a fiatalok és a könyvtárosok közösen állítják össze. Az ifjúsági felelős feladata, hogy ezeket a könyvhöz, illetve könyvtárhoz kapcsolja. A sokéves tapasztalat azt bizonyítja, hogy legkedveltebbek a vegyes programok, amelyekben irodalmi, művészeti, politikai előadások, könyv-, film-, színdarab-viták egyaránt szerepelnek, és vannak író-olvasó találkozók, kirándulások is. Közkedveltek a vetélkedőkkel, játékkal és zenehallgatással eltöltött délutánok. Néhány példa a legsikeresebb témák közül: Miért szép? (képzőművészeti előadás). A fantázia irodalma, Beszéljünk a bítról, Nem könnyű fiatalnak lenni, Nobel-díjasok. A kőbaltától a számítógépig, Évszakok az irodalomban és a zenében, A munkásdaltól a polbitig, Párbeszéd a szerelemről, Hogyan olvassunk, A humor mesterei, Kedves verseim, novelláim (ez utóbbin az előadók a művelődési kör tagjai voltak).

Az olvasott ismeretanyag elmélyítésén kívül fontos szerepük van a fiatalok öntevékenységét fejlesztő rendezvényeknek is (ki minek mestere, önálló előadások megtartása kinek-kinek a hobbyjáról, érdeklődési területéről, szavaló és prózamondó versenyek, új könyvek, folyóiratok ismeretése). A közösséggé kovácsolódást segíti a közösen végzett anyaggyűjtőmunka. A Petőfi és a Csokonai évforduló évében például a művelődési kör tagok több könyvtárban foglalkoztak a költők életével, irodalmi műsört szerkesztettek, amelyet aztán ünnepi est keretében be is mutattak. Közben megtanulták az anyaggyűjtést, a könyvtári kutatómunka bizonyos elemeit is. A munkában örömeiket lelték, amit bizonyít, hogy ugyanazok a közösségek más hasonló összeállításokat is készítettek.

A művelődési körök foglalkozásainak száma évente 150—200. A tagok száma általában 30—100. A foglalkozások sűrűsége változó, kéthetente, illetve havonta tartják őket. Az utóbbi időben a körök vezetőségének megválasztása helyett az ifjúsági felelősök inkább arra törekednek, hogy hosszabb-rövidebb időre mindenkinek legyen megbízatása.

Írásos feljegyzések is készülnek a munkáról. Fontos dokumentum a kör naplója, amelyben a tagság írja meg véleményét, élményeit, és bejegyzik emléksoraikat az előadók is. Másik dokumentum a kör vezetőjének egyéni feljegyzése a fiatalokról, az alkalmazott módszerekről, a felmerült problémákról. Ezek közreadásával időről-időre sok hasznos tapasztalat válhat közkinccsé.

Sándor Ottóné

Olvastuk...

a MAGYAR NEMZET január 14-i számában *Vályi Gábor* cikkét az Országgyűlési Könyvtár világpolitikai információs szolgálatáról. A könyvtár igazgatója írását két „közhely” előrebocsátásával kezdi. Egyik, hogy könyvtárosnak lenni szolgálat, másik, hogy a könyvekben és folyóiratokban tárolt ismeretek csak akkor válnak információkká, ha azokat megismerik és felhasználják. Ebből kiindulva a könyvtár a felhasználói szemléletet, az olvasói igényeket tette szolgáltatása gerincévé. Ismerteti a cikk, hogy szolgálatuk miből és miről tájékoztat és hogy kiket kíván informálni; kiter a különféle tájékoztatási formákra, végül pedig szolgáltatásaik fejlesztésére, terveikre is. A közlemény jó szolgálatot tesz a könyvtári munka népszerűsítésének.

a DER BIBLIOTHEKAR című, az NDK-ban megjelenő könyvtáros folyóirat 1974. évi 12. számában *Gönczi Imre* cikkét a magyar szakszervezeti könyvtárak időszerű kérdéseiről és a várható fejlődés útjairól. Gönczi Imre bemutatja e könyvtárak múltját, jelenlegi helyzetét, céljait, szervezetét, más könyvtártípusokkal való kapcsolatát, az olvasók megoszlását és szemléltetésül néhány fényképet is közöl.

Műszaki könyvnapok 1974

A műszaki szakkönyv, szakirodalom elterjedésében mind fontosabb helyet foglal el a műszaki könyvnapok évente megrendezésre kerülő eseménysorozata. A már kialakult gyakorlat szerint a könyvkereskedelem és a könyvtárak a könyvnapok keretében a szokottnál is többet tesznek azért, hogy mindenkire, akinek szüksége van rá, eljuthasson a megfelelő szakkönyv.

Bővült a résztvevők köre

Az 1974. évi eseménysorozat — elsősorban a könyvtárak számára — mégis különbözött az eddigiektől. A műszaki könyvnapok keretében rendszeresen megszervezésre kerülő, könyvtárak közti vetélkedésben korábban ugyanis csak a szak szervezeti közművelődési, illetve a vállalati műszaki könyvtárak vettek részt. És bár kétségtelen, hogy a munka nagyját eddig is ők végezték, s ez a feladat a jövőben is rájuk hárul, a műszaki könyvnapok országos szervező bizottsága — a minisztérium könyvtárügyi osztályának kezdeményezésére — úgy döntött, hogy 1974-től a könyvtárak versengését kiterjeszti a tanácsi közművelődési könyvtárakra, továbbá a műszaki felsőoktatási intézmények, valamint a szakmunkásképző intézetek könyvtáaira is.

Ezt a törekvést teljes mértékben alá-

támasztotta az 1974. évi rendezvénysorozat három vezérével: a munkásosztály szakirodalmi ellátásának külön hangsúlyozása; a szocialista brigádokra való fokozott támaszkodás és az ifjúság, elsősorban a munkásfiatalok művelődési igényeinek figyelembevétele.

A résztvevő könyvtárak körének ilyen mértékű kiterjesztése természetesen nem kis szervező munkát igényelt, ami ebben az első, kísérleti évben bizonyára nem volt mentes a hibáktól. Talán ezzel is magyarázható, hogy az újonnan bevont könyvtárak érdeklődése a vártnál kisebbnek bizonyult. Örvedetes azonban, hogy még így is beszámolhatunk néhány értékes eredményről és a jövőben szélesebb körben is alkalmazható módszerről.

Hasznosítható módszerek

Mindenekelőtt hadd említsük meg azokat a könyvtárakat, amelyeknek rendezvényei s a róluk készült összefoglaló a legszínvonalasabb, s így díjazható volt. A mezőtúri Móricz Zsigmond Kiváló Könyvtár, a szécsényi Krúdy Gyula Nagyközségi-Járási Könyvtár, a kabai nagyközségi könyvtár; a Szegedhez tartozó kiskundorozsmai fiókkönyvtár, a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola könyvtára, s végül a budapesti 2. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtára.

Könyvkiállítás és vásár a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskolán

Szakmunkástanulók a mezőtúri Móricz Zsigmond Városi Könyvtár egyik rendezvényén

Valamennyi felsorolt könyvtár szép beszámolót küldött rendezvényeiről, kiállításairól, ankétjairól, s a beszámolókat fényképekkel, kiadványokkal illusztrálta.

A műszaki könyvpropaganda legegyszerűbb — és mint azt a pályázatok is igazolták, a kis, egyetlen könyvtárossal működő könyvtárakban is alkalmazható — eszköze a kiállítás (jó lenne, ha a könyvtárak műszaki könyvkiállítás rendezésekor jobban együttműködnének a helyi könyvkereskedelemmel, s ha saját állományukon kívül a legfrissebb, a könyvnapokra megjelent újdonságokat is bemutatnák, esetleg ezeket árusítanák), valamint hatékony eszköze az előadás is az utána következő ankéttal. Ez utóbbi esetben, ha nincs alkalmas előadó, nem kell feltétlenül helyi erőkre támaszkodni. Az országos szervező bizottság idejében érkező kérés esetén tud központi előadót is küldeni.

Vannak azonban e két módszeren kívül több munkát alig igénylő, de újszerűbb, sokszor izgalmasabb vagy hosszabb távon hasznosabb lehetőségek is. Csak az elmúlt évben a pályázó könyvtárakban kipróbáltak közül említve néhányat, ilyen például a filmvetítés. A néhol még élő hiedelemmel szemben egy műszaki film nem feltétlenül unalmas, vagy túlzottan szakszerű. A megfelelő film nagy mértékben hozzájárulhat az érdeklődés felkeltéséhez, s a tárgyba vágó szakirodalom egyidejű

bemutatásával és ismertetésével a műszaki könyvek nagyobb olvasottságához is.

Kedvelt, népszerű és hasznos lehetőség szellemi vetélkedők rendezése például a pályaválasztás előtt álló fiatalok vagy a szocialista brigádok számára. Ha a vetélkedőt a könyvtárban, a műszaki könyvállomány használatának lehetővé tételével bonyolítják le, ezzel is hozzájárulnak ahhoz, hogy a versenyzők megismerjék a szakirodalom legfontosabb műveit, a kézikönyveket, a gyakorlati munka szaktanácsadóit.

A könyvtárnak és műszaki állományának népszerűsítésére kiváló lehetőség a műszaki könyvnapok alkalmából ajánló bibliográfia készítése. Az ilyen jegyzék kapcsolódhat az ugyanakkor megtartásra kerülő előadás vagy vetélkedő témájához, de ez nem szükségszerű.

Az indulás mindig nehéz, ezért sikernek könyveljük el az új könyvtártípusok első részvételét a műszaki könyvnapok rendezénysorozatán. Úgy érezzük azonban, hogy a könyvtárak lehetőségei lényegesen nagyobbak, mint ami eddig e téren megnyilvánult. És talán nem alaptalan az a hitünk, hogy az elkövetkező években mind több könyvtár mind cselekvőbben veszi ki részét a műszaki könyv népszerűsítésének e kiváló lehetőségéből.

Sárdy Péter

Nélkülözhetetlen a művelődési autó!

Helyesnek és nagyon fontosnak tartom, hogy a Könyvtáros foglalkozik a művelődési autóknak a könyvtárügyben betöltött szerepével és jelenlegi helyzetével, illetve jövőjével (1974. 6., 8., 12. szám). Az sem véletlen, hogy a *kisközséges és a tanyavilággal rendelkező megyék könyvtárosai* vetik fel ezt a problémát, hiszen számukra különösen nem közömbös még a következő 10—15 évben sem a kis települések lakóinak könyvellátása, olvasási kulturájának emelése.

A Baranya megyei Tanács művelődésügyi osztálya 1973 őszén foglalkozott a művelődési autók munkájával: Megállapította, hogy *nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a megye könyvtárhálózatában*, s egyetértett az autók jelenlegi funkcióival, illetve a megyei könyvtár által előterjesztett, a jövőre vonatkozó elképzelésekkel.

Ma már szinte természetes, hogy a könyvtárak sokrétű munkáját a művelődési autók segítik. A régi könyvtárosok azonban még emlékeznek arra az időszakra, amikor kilométereket gyalogoltak — jó esetben szekéren, vagy motorkerékpáron utaztak — azért, hogy a könyvet eljuttassák a megye apró falvaiba.

A művelődési autó megjelenése a megyében

A Baranya megyei Könyvtár is 1959-ben kapta az első művelődési autót. Már a kezdeti évek bebizonyították, hogy a falusi lakosságra nagy hatással volt a mozgó szolgáltatás. A rendszeres kölcsönzések népszerűek lettek, megszerettették az olvasást, s a gépkocsi lehetővé tette olyan propagandaformák alkalmazását is, mint az ismeretterjesztés, a kiállítások vándoroltatása, irodalmi műsorok, író-olvasó találkozók lebonyolítása. De tervszerűbbé és gyakoribbá váltak a letéti cserék is. Az autó munkájában az egyéb feladatok ellátása mellett helyet kapott a tervszerű módszertani tevékenység.

Országosan s így nálunk is beváltak a művelődési autók, és így két év után újabb gépkocsit kaptunk. Ezzel lehetővé vált szolgáltatásaink bővítése, s az is, hogy a járási könyvtárak havonta egy-egy napra megkapják a gépkocsit.

A művelődési autó nagy szerepet játszott abban is, hogy a két fontos járási művelődési intézmény — a művelődési otthon és a könyvtár — *szorosabb munkakapcsolatot* alakíthasson ki. Közös programokat terveztek, s esetenként az ellenőrzéseket is együtt végezték.

Mi már 1963 végén *megszüntettük az autóról való kölcsönzést*. A községekbe letéti könyvtárakat telepítettünk, a pusztákon pedig szakszervezeti könyvtárak alakultak.

1964-ben a megyei művelődésügyi osztály javaslatára a megyei könyvtár szervezeti keretén belül úgynevezett „Mozgó művelődési ház” alakult, s ettől kezdve a könyvtári feladatokon felül népművelési tevékenységet is folytattak a gépkocsik 1968-ig. Ebben az időszakban újabb két autót, illetve egy autóbust kaptunk.

A „Mozgó művelődési ház” szerteágazó feladatai egyre inkább bebizonyították, hogy ez a forma nem tarthat sokáig a megyei könyvtár szervezeti keretébe. 1968 elején — a művelődésügyi osztály határozata alapján — a járműveket megosztották: 3 maradt a könyvtárnál (ebből egy selejtezésre várt), 3 pedig a Megyei Népművelési Tanácsadóhoz került.

Meg kell említeni még, hogy a Művelődésügyi Minisztérium és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a mozgó könyvtári ellátást már 1964-ben *bibliobuszokra* kívánta építeni. Megyénk sajátosságait figyelembe véve — kis települések, rossz útviszonyok — Baranya is kapott volna bibliobuszt. A bibliobuszok beszerzésének országos gondoljai miatt azonban ez az elképzelés, sajnos, nem valósult meg. Meg kell azonban jegyezni, hogy sikeres helyi kezdeményezés és áldozatok eredményeként a megyeszékhelyen, Pécsen, a város peremkerületeiben a múlt év április 4-e óta működik már bibliobusz, s erről a Könyvtáros is beszámolt.

A művelődési autók napjainkban

1972-ben országos rendelkezés alapján nálunk is csökkentették a gépkocsiparkot, s így jelenleg csak 2 jármű áll rendelkezésünkre. Ezek üzemeltetése sok gondot okoz. A Nysa mikrobusz gyakran meghibásodik, s javíttatása hosszú időt vesz igénybe.

Gazdaságos lenne, ha ki tudnánk cserélni egy korszerű kisbuszra. Kívánatos volna, hogy országosan is segítsék ezeket a cseréket. Továbbá annak a jó gyakorlatnak visszaállítását is helyesnek tartanánk, hogy a *minisztérium bizonyos időközökben juttasson művelődési autót elsősorban a kis települések megyéibe*. Természetesen ezeket már a *járás könyvtárak* kapják meg.

Most pedig szeretném ismertetni a művelődési autók eddig jól bevált működését. A gépkocsik hévi programok alapján működnek, munkatervi feladataink s a járási könyvtárak előzetes terveinek figyelembevételével.

Legfontosabb tevékenységük:

1. A kisközségek könyvtárainak letéti cseréje; 2. a járási és a körzeti könyvtárak hálózati-módszertani munkájának támogatása; 3. a módszertani és a hálózati csoport szakmai irányító és ellenőrző tevékenységének segítése és a községi könyvtárak esti nyitvatartásának ellenőrzése; 4. író-olvasó találkozók, irodalmi estek és irodalmi vetélkedők lebonyolításának segítése; 5. a megyei könyvtár és a járási könyvtárak kiállításainak vándoroltatása; 6. a szakmai továbbképzés segítése, azaz a résztvevők szállítása megyén kívüli tapasztalatcserére, s végül 7. a két (német és délszláv) nemzetiségi báziskönyvtár sokretű feladatainak segítése.

Mint látható, a felsorolásban a könyvkölcsönzés és a filmvetítés nem szerepel, mert távlati terveinkben legalább két járásban (Szigetvár és Siklós) bibliobuszt szeretnénk beállítani, a filmvetítést pedig teljes mértékben a Moziüzem Vállalat végzi.

A feladatok megvalósítása

Baranya megyében 342 könyvtári egység van, s ebből 222 *letéti könyvellátásban* részesül. Állományukat az illetékes járási központoktól, a körzeti, illetve az önálló községi könyvtáraktól kapják. Jelenleg, de a jövőben is még sokáig a kisközségekben élők könyvtári ellátása, a választék bővítése a letétek rendszeres cseréjével történik. Az elmúlt évben — annak ellenére, hogy csak két kocsi volt forgalomban — a megyében *letétenként 4—4 alkalommal tudtunk könyvcserét lebonyolítani*. Arra is gondot fordítottunk, hogy a legnagyobb körzeti könyvtár — Sellye — havonta egy-két alkalommal használhassa a gépkocsit letéti cserékre. Ugyanezt a vajszlói körzetnek is lehetővé tettük. A pécsváradi körzeti könyvtárnak pedig a Művelődési Ház Nysa gépkocsija segít a letétek cseréjében.

A *járási könyvtárak* — mint módszertani és hálózati központok — a *művelődési autókkal ellenőrzik és segítik a hatáskörükbe tartozó könyvtárak munkáját*. Igényeik előzetes bejelentése alapján havonta 15—20 községet látogathatnak meg. Ez a segítség a könyvtárosok véleménye szerint is értékes, hiszen többnyire tiszteletdíjasokat foglalkoztatnak, akiknek jobban szükségük van a szakmai tanácsadásra, a személyes kapcsolatok ápolására. A rendszeres kiszállások lehetővé tették a helyi tanácsokkal is a jó együttműködést.

A megyei könyvtár módszertani és hálózati csoportja — éves munkaterv alapján — *vizsgálatokat végez* a járási és a körzeti könyvtárakban. Ezekben a vizsgálatokban a könyvtár többi csoportja is részt vesz, általában öten-hatan, 4—5 napig. A gépkocsik igénybevétele ilyenkor gyorsítja a feladatok elvégzését. Csak néhány példa ezek közül:

Három járási könyvtár teljes vizsgálatára került sor, valamint a klubkönyvtárak majdnem egy évig tartó vizsgálatára, amelynek keretében elsősorban a tanácsai segítséget, a klub és a könyvtár együttműködését, az állománybővítést, az olvasást és a propagandát tanulmányoztuk. Igen fontosnak tartjuk a *könyvtárak esti nyitvatartásának ellenőrzését is, amelyhez nélkülözhetetlen a gépkocsi*.

A művelődési autók rendszeresen közreműködtek a könyvtárak *propagandatevékenységében*. A megyei könyvtár irodalmi és zenei ismeretterjesztő előadás-sorozata keretében 5 éven keresztül, októbertől március végéig, hetenként 4 községbe vitte el a művelődési autó az előadókat. Ez a sorozat az igényfelkeltés és az olvasás szempontjából hasznos volt, mert számottevően megnőtt a könyvtárak forgalma. De ugyanezt bizonyítja az *Írók Baranyában* című sorozat is.

Az utóbbi években fontos feladatunknak tekintettük a nagyobb körzeti és községi könyvtárak *kézikönyvtári állományának kialakítását, illetve bővítését*. A megyei könyvtár a KISZ-szel közösen *kézikönyvtári vetélkedőket* szervezett a fiatal olvasók körében, s ezt a vállalkozást is a művelődési autó segítségével bonyolítottuk le. A vetélkedők jól beváltak, és éppen ezért tovább folytatjuk szervezésüket. Megrendezésüket a jeles évfordulókhoz kötöttük, s a rendezvények színhelyére bevittük a környéki könyvtárosait is.

A megyei könyvtár — elsősorban nagyobb évfordulókon — (tanácsköztársasági, felszabadulási, Petőfi-emlékvén, 500 éves könyvnyomtatás) 10—15 helyre vitt *központi*

kiállításokat a Nysával. A hálózati központok kisebb kiállításainak vándoroltatását is a gépkocsik végzik.

A szakmai *továbbképzést* rendszerint egy-egy járási székhelyen tartjuk, s a művelődési autókon visszük oda a könyvtárosokat.

A megyén belüli *tapasztalatcserék* résztvevőinek utaztatását is a gépkocsikkal oldjuk meg. Például a munkásolvasókkal, a szocialista brigádokkal való foglalkozás módszereit a komlói Bányász Körzeti Könyvtár kísérletezte ki, s a hálózati központok könyvtárosait több alkalommal elvittük Komlóra tapasztalatcserére.

A gépkocsik igénybevételével mód nyílt arra is, hogy a *gyermekfoglalkozásokat* a városi könyvtári gyermekrészelegeteken kívül a községi könyvtárakban is megrendezzük, például Egerágon 7, Olaszon 5 község részvételével.

A hidasi könyvtár munkájával 5 községi könyvtáros ismerkedhetett meg, a vajszlói és a sellyei körzeti könyvtárak tevékenységét pedig a sásdi könyvtárosok tanulmányozták.

Más megyékben is jártak a baranyai könyvtárosok tapasztalatcserén. Például Vas, Borsod-Abaúj-Zemplén, Veszprém és Zala megye könyvtárát és a hálózatukhoz tartozó néhány település munkáját tanulmányozták. Azt hiszem, nem kell bizonyítani, hogy gépkocsival az ilyen utak gazdaságosabbak, nem beszélve arról, hogy több települést is meglátogathatunk.

1973-ban a Művelődésügyi Minisztérium irányelvei alapján Baranya megyében is megalakultak a *nemzetiségi báziskönyvtárak*, a Pécsi Megyei Könyvtárban a német, a Mohácsi Városi-Járási Könyvtárban pedig a délszláv (ld. a Könyvtáros 1975/1. számát). A báziskönyvtárakhoz 3 megye (Baranya, Bács-Kiskun, Tolna), településeinek könyvtárai tartoznak, mégpedig 63 település, ahol német és 23, ahol délszláv lakosság él. Mindez a művelődési autók programjait bővítette, elsősorban a letéti cserék, a módszertani és az ellenőrző tevékenység, a szakmai továbbképzés, az író-olvasó találkozó rendezése, valamint a könyvkiállítások vonatkozásában.

Mivel a nemzetiségi községek könyvtárai igen szerény választékú anyanyelvi könyvállománnyal rendelkeznek, szolgáltatásaik alapját a *letéti cserék* képezik. 1973-ban a 86 község mintegy harmadának, 1974-ben pedig a délszláv községekben mind a 22 könyvtárnak, a német községekben pedig 43 könyvtárnak juttattunk letéti könyvanyagot a gépkocsival.

Az MM és a KMK értékes német és szerb-horvát nyelvű könyvanyagot adott *vándorkiállítás* céljára. Ezt 15 községbe vittük el a Nysával.

A *nemzetiségi találkozókra* (Szalánta, Kisújbánya stb.) is mi szállítottuk a környező községek könyvtárosait, a művelődésotthon-igazgatókat s a szereplőket.

De a nemzetiségi hetilapok, a Pécsi Rádió keretében működő nemzetiségi stúdió szerkesztőinek részvételével lebonyolított olvasói anketókkal kapcsolatban is fontos szolgálatot teljesítenek a művelődési autók.

Baranyai kezdeményezések

A megyei könyvtár művelődési autói eddig is nagy segítséget adtak a járási könyvtárak sok irányú tevékenységéhez, mégsem tartjuk ezt kielégítőnek, s — mint említettük — jó lenne, ha a jövőben a nagyobb járások is kapnának művelődési autót.

A közelmúltban öröndetes kezdeményezés történt a siklói járásban. A járási hivatal művelődésügyi osztálya, a művelődési központ és a könyvtár *közösen vásárolt* egy használt Barkas-kisbuszt 45 000 forintért. A művelődési központ a megyei művelődésügyi osztálytól kapott egy gépkocsivezetői státust, s a gépkocsi üzemeltetéséről és fenntartásáról is gondoskodik.

Szerződés rögzíti a felek jogait. A gépkocsi a könyvtár havonta általában 7 napra megkapja, s ezen felül a többiek programjához kapcsolódva is igénybe veheti, ami további 5—6 napi használatot tesz lehetővé. A siklói járásnak 84 könyvtára van, ebből 65 a letéti. A múlt évben *négyszer cserélték a letéti állományt*. A villányi körzeti könyvtár letéti cseréjét is a művelődési autó végzi.

Az eddigi tapasztalatok igen jók, a gépkocsi kihasználtsága a lehető legteljesebb, hiszen két művelődési központ hálózati és a járási művelődésügyi osztály ellenőrzési tevékenységét segíti. Az ilyen helyi összefogáson kívül azonban fontos lenne, hogy központilag is segítsék a kistélepléses megyék ellátását művelődési autókkal.

A művelődési autó ugyanis fontos eszköz könyvtárpolitikai céljaink, illetve szakmai feladataink megvalósításának. Működtetése hozzájárul ahhoz is, hogy a művelődésügyi egysége erősödjék, a könyvtárosok és a többi népművelők munkakapcsolata szorosabb legyen, s mindez az olvasó nép érdekében. A közművelődési párhatározata is — egyebek között — erre hívja fel a figyelmet.

Fodor Pálné

Varju Elemér és a magyar könyvtártudomány

Varju Elemért mint régészt tartja számon a magyar tudománytörténet. Ez a megjelölés igaz ugyan, de a kiváló tudós munkásságát leszűkíti, és egyéniségéről, tudományos tevékenységéről nem ad valós és teljes képet. Varju Elemért ugyanis a régészet mellett a történettudomány egyéb segédtudományai, például az archivisztika, heraldika, genealógia stb. szintén magukénak vallhatják, de mint irodalomtörténész és művészettörténész is tevékenykedett. És eredményes munkásságot fejtett ki a könyvtártudomány területén, sőt annak egyik ágában úttörő munkát végzett.

Varju Elemér régész voltának hangsúlyozásához nagyban hozzájárult az a tény, hogy az 1873. október 14-én Felsőludányban született tudós egyetemi tanulmányainak elvégzése után 1898-ban a Magyar Nemzeti múzeum szolgálatába lépett és múzeumi tisztségeket töltött be egészen 1934-ben bekövetkezett nyugdíjbavonulásáig. A Nemzeti Múzeumtól csak 1908 és 1913 között volt távol, amikor is a kassai Felsőmagyarországi Múzeum igazgatói tiszttét töltötte be nagy szakértelemmel; a hajdani magyar vidék e kiváló gyűjteményéből ő csinált korszerű múzeumot, amelyet a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségének évi jelentései mindig csak dicsérrel emlegettek. Budapestre visszatérve, 1913-ban a Nemzeti

Múzeum érem- és régiségtárának vezetője lett, és az is maradt mindaddig, amíg a szolgálattól vissza nem vonult. Tudományos munkássága elismeréseképpen a Magyar Tudományos Akadémia már 1915-ben levelező tagjává választotta.

A sokoldalú tudós minden tudományos problémát komplex módszerrel közelített meg és dolgozott fel; ennek köszönhető, hogy idevágó munkái — ha az azóta lefolytatott kutatások egyik-másik megállapítását módosították is — ma sem avultak el, és ezeket a történelem és segédtudományai ma sem nélkülözhetik.

Önállóan megjelent régészeti munkái közül három jelentős: a Szent Korona (Bp. 1922.), a Szent István koporsója (Bp. 1930.) és a Magyar várak (Bp. 1932.). Az Árpádok ábrázolása c. dolgozata (Bp. 1908.) egyszerre régészeti és művészettörténeti vonatkozású. Az archivisztikába az Oklevéltár a losonci Bánffy-család történetéhez c. munkájával, a genealógiába pedig A Szalók-nemzetség c. könyvével írta be nevét. 1901 és 1908 között szerkesztője volt a Turulnak, 1915 után pedig egy ideig az Archeológiai Értesítő szerkesztői tiszttét is ő látta el. A Turul címer-tannal és családtörténettel, az utóbbi pedig régészettel és művészettörténettel foglalkozó folyóirat volt; s Varju Elemér vezetése alatt mindkettő lényegesen korszerűbbé vált. Sokoldalúságára jellemző, hogy egyik szerkesztője és tanulmányírója volt az ötkötetes Magyar Művelődéstörténetnek, s ő szerkesztette a Révai Kis Lexikonát is, amely sokoldalúságot és hallatlan arányérzéklet is követelt.

Kisebb dolgozatai, amelyek a régészet, művelődéstörténet, művészettörténet stb. területeit érintik, sok folyóiratban láttak napvilágot; összegyűjtésük és kötetben való kiadásuk ma sem lenne hálátlan és haszon nélküli feladat.

Irodalomtörténészként nevét elsősorban az 1310 és 1320 között keletkezett harmadik legnagyobb összefüggő nyelvemlékünk, a Gyulafehérvári Sorok felfedezésével írta be a magyar irodalomtörténetbe; tőle származik első közzététele és leírása is az Akadémiai Értesítő 1899. évi folyamában. Értékes, e szakmába vágó munkája még a Szent István-legendák fordítása, amelyet bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel együtt 1928-ban tett közzé.

Érdekes, hogy az elsősorban régészként elkönyvelt Varju Elemér első nagyobb tudományos publikációja, *A gyulafehér-*

Con. Ccl. pro. poete sum

Κωνσταντίνος

Φρονικός

Celtes Konrád kéziratosa ex libr. Illusztráció Varju Elemér A gyulafehérvári Batthyány Könyvtár c. munkájából

Bodor Antal

1875—1955

Helyismereti könyvészetére révén neve közismert a magyar könyvtárosok körében. Kevésbé ismert viszont korábbi munkássága, pályafutása, a falukutatás és a honismeret érdekében kifejtett tevékenysége. Születésének századik és halálának huszadik évfordulója alkalmat szolgáltat arra, hogy röviden felvázoljuk bibliográfia-történetünk ezen érdekes, alig méltányolt alakjának életútját.

Bodor Antal 1875. január 8-án született Kolozsvárott, itt szerzett jogi doktorátust 1900-ban. Tudományos munkáiban kora ifjúságától kezdve a *falukutatás* ún. monografikus irányzatához csatlakozott, melynek később ő lett első számú népszerűsítője. E kutatási irány módszertanát is ő munkálta ki. Időközben egyik vezetője lett a Faluszövetségnek. Ez a szervezet állami támogatással működött, a hivatalos kormánypolitika szolgálatában állt. Bodor Antal — konzervatív szemléletéből adódóan — nem ismerte fel, hogy a falu felemelésének egyetlen lehetősége: a társadalmi, s ezzel együtt a tulajdonviszonyok gyökeres megváltoztatása. Támogatta a Faluszövetség célkitűzéseit, bár annak rejtett reakciós szándékától többnyire elhatárolta magát. S mivel a falu fejlesztésének első számú feltételét a falu megismerésében látta, különösen a *községmonográfiák* elkészítését szorgalmazta. (Ezzel a honismereti kutatás fellendítését is szolgálta.)

Korai munkái közül érdeklődésre tartókat számot az 1922-ben kiadott 50 lapos füzet: *Falusi egyletek, körök címtára a községek betűrendjében*. Akár másolata is értékes anyaga lehet a megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményének. Az 1935-ben kiadott tanulmánya, *A falukutatás vezérfonala* kissé maximalista, 40 sűrű oldalon sorolja fel a kérdéseket, amelyekre választ kellene adni. Mindazonáltal korszerűnek mondható a könyvtári, olvasási kultúra felmérésére irányuló kérdések megfogalmazása: „Hány népkönyvtár van s minő intézmények kezelésében, hány kötettel? Mennyi a könyvtárak évi forgalma, növekedett-e? Mily műveket olvasnak az ifjak és az idősebbek, a nők és férfiak s a különböző foglalkozásúak? Könyvtáraik anyagát hogyan gyarapítják, kívánatos volna-e azok felfrissítése, avagy vándorkönyvtárak útján kellene-e újabb könyveket oda juttatni? Hányan s mily társadalmi osztálybéliek vásárolnak rendszeresen könyveket s főképpen mily tárgyakat? A postahivatalok adatai szerint

hányan és miféle újságot, szaklapot járatnak?”

Főműve: Magyarország helyismereti könyvészetére. A Falukutató Intézet már 1935-ben összeállította *A honismeret és falukutatás irodalma (repertórium)* c. címjegyzéket. Létéről az intézet kiadványai, köztük Bodor füzetei adtak hírt. Egyik helyen (*A falukutatás vezérfonala*, 1935.) úgy emlegette, hogy már megjelent; egy év múlva (Bél Mátyás emlékezete... 1936.) viszont sajtó alatt levő kiadványnak nevezte. Könyvészetünkben, bibliográfiáinkban hiába keressünk a leírását. Szinte bizonyosra vehető, hogy sosem látott napvilágot, mert Bodor Antal sem vette fel helyismereti könyvészetébe. Ez a repertórium mintegy 5000 könyv, cikk és kézirat adatait tartalmazta. Bodor írta róla: „a különböző szakirányú és általános forrásművek mellett a községek, tájak és vármegyék betűrendjében felsorolt s részben mintául is használható monográfiák és szaccikkek címeit... közli.” (*A falukutatás vezérfonala*.) Az idézet alapján nem nehéz felismerni *e repertóriumban a későbbi bibliográfia elődjét, magját*, hiszen annak célkitűzése, tartalma, szerkezete javarészt megegyezik az itt vázoltakkal; csupán a cikkeket hagyta el.

A Magyarország helyismereti könyvészetére 1527—1940 c. bibliográfiát Bodor Antal eredetileg a könyvnyomtatás felállításánál 500. évfordulójára (1940) állította össze a Magyar Társaság megbízásából. Kiadása azonban elhúzódott, mert a revíziós területi visszacsatolások után kiegészítette a jegyzéket a történelmi

Magyarország anyagával is, s ennek összegyűjtése több esztendő telt igénybe. Végül is valamivel több mint 14 000 címet tárt fel, 18 nyelven, sokféle tudomány- és ismeretágból. Mint a bevezetőből kiderül, Bodor a *monografikus falukutatást* tekintette követendő irányzatnak, elsősorban ehhez kívánt segítséget nyújtani bibliográfiájával. Emellett a *szülőföldismereti oktatás és az idegenforgalom szempontjait* tartotta szem előtt. Válogatás nélkül felvette a könyveket, füzeteket, szelektálással a különlenyomatokat, továbbá tíz egyetemi és kutató intézet kéziratok tanulmányait; mellőzte azonban a Budapestre vonatkozó teljes anyagot. Pusztán bibliográfiák és könyvtári katalógusok alapján dolgozott, nem alkalmazta az autopszia elvét. Ebből és a végletekig menő rövidítésekre való törekvéből fakad, hogy címléírásai gyakran hiányosak, vagy pontatlanok. Több helyen észrevehető, hogy eleve lemondott az anyaggyűjtés teljességéről. „Bibliográfiai teljesség helyett e könyv sokoldalú tájékoztatásra törekszik — írja —, és ha a forráskutatás munkáját tizedére csökkent, ezzel is jó szolgálatot tehet.” Ezzel a szándékával indokolta az egyes helységek, megyék címanyagának betűrendes felsorolását is. Elismerte, hogy így nehezebb a keresés, mint a szakrendben, de szerinte ez a megoldás sokoldalúbb tájékozódásra nyújt lehetőséget, új szempontokra, címekre irányítja rá a figyelmet. Bodor abban bízott — ma már tudjuk: nem hiába —, hogy könyvészete *állomány-gyapartási tanácsadónak* is beválik. Javasolta a tervszerű vásárlást, az országosan megszervezett könyvcsereit, ajándékozást, s utalt a könyvtárközi kölcsönzés fontosságára.

A bibliográfia 1944-ben jelent meg — előszava ez év március 15-én kelt —, a szerző kiadásában, a Magyar Társaság támogatásával, előfizetési akció keretében. Különösebb kritikai visszhangot nem váltott ki; a háború végén, az ország területére érkezett hadi események, majd a nagy társadalmi átalakulás sodrában nem keltett feltűnést a könyv. Mindössze két folyóirat, a *Századok* és az *Ethnographia* — közölt róla nyúl farknyi recenziót, mindkettő 1946-ban. Gazdag anyagát dicsérték, s rámutattak hiányosságaira (a főváros kimaradt, az anyaggyűjtés következtlen, a bevezető szemlélete téves stb.). Mindkét bíráló felismerte a könyvészet hézagpótló voltát. Márkus Mihály a magyar tudomány nyereségének tartotta, s jó érzékkel jósolta meg: „Mint kézikönyvet, igen sokan haszonnal fogják forgatni...” (*Ethnographia*, 1946.)

Bodor Antal — túl a 70. életévén — a felszabadulást követő időszakban kiszorult a magyar tudományos életből. Nem

valósította meg eredeti tervét, a könyvészet pótlását, kiegészítését sem. Egy-két kisebb írása még napvilágot látott — az utolsó 1954-ben a *Földrajzi Értesítő* hasábjain (*Budapest hatása környékének településére*) —, de 1955. január 3-án szinte teljesen elfeledve halt meg, 80 esztendőskorában.

Elméleti munkássága nem tartozik tudományunk jelentős értékei közé. Szemlélete konzervatív, politikai állásfoglalása retrográd volt. Néhány elgondolása, kezdeményezése azonban megérdemli a figyelmünket. Mint a magyar falukutatás és *honismereti mozgalom egyik úttörője*, az ún. monografikus irányzat vezető képviselője sokat tett a korabeli adatok összegyűjtése és közzététele érdekében. Ma is megszívlelendő gondolata, hogy „mindenkivel alaposan meg kell ismertetni lakóhelye tanulságos múltját, mai értékeit s fejlesztésének tennivalóit, mert ez fokozza a szülőföld és a haza szeretetét, s az érte való áldozatos munkát.” (Magyarország helyismereti könyvészete III. 1.) Egyetlen igazán maradandó alkotása, a *Magyarország helyismereti könyvészete 1527—1940 c. munkája bibliográfiai irodalmunk egyedülálló darabja, a helytörténeti kutatók, honismereti aktivisták, s nem utolsósorban a könyvtárosok nélkülözhetetlen segédkönyve, megbecsült munkaeszköze.*

Bényei Miklós

Gy. Szabó Béla ex librise

Egy tanuló-szakfelügyelő feljegyzései

Mikor a fölhívást kaptam, hogy írjak könyvtári szakfelügyelői „minőségemről”, nem tudtam, mihez is foghatok. Ugyan mi az a tapasztalat, ami tiz hónap alatt gyűlik az emberben, mikor a bölcsek emberöltővel mérik az időt? Azután eszembe jutott mindaz a sok kérdés, ami Győr felé utaztamban fölöttött bennem: mihez kezdünk?, mi a legfontosabb?, hogyan fogadnak a kartársak? stb. Földerengett bennem tanyasi iskoláskorom szigorú, de derűs felügyelő bácsija, s nevtem magamon, hogy rövidesen én is az leszek. Mert a megyei tanácsra szóló meghívó világosan közölte, hogy az új rendelet értelmében könyvtári szakfelügyelőként fogok működni, s a teendők megbeszélésére gyűlünk össze.

Mindjárt az indulásnál feltűnt nekem, hogy a rokon közművelődési terület felügyelői többen vannak, s „szakosítottabban”. Míg mi négyen egyszerűen könyvtári szakfelügyelők voltunk, a „másik” táborban volt klubos, táncos, zenész, képzőművész stb. Más is föltűnt. A többieknek eléggé részletes tájékoztatást adtak, nekünk azt mondták: osztoztatok el a feladatokon, hiszen a könyvtári tagolódás ismeretlenebb, „szakmaibb” a népművelési területekenél. A népművelés területein felügyelő lett tanár, színész, művelődésiház-igazgató stb., mi mind a négyen „csak” könyvtárosok voltunk: két „megyei” könyvtáros, egy szakszervezeti, s jómagam városi-járási könyvtárigazgató. Egyetemista koromban vonzódtam az elméleti tárgyakhoz, a néhány esztendő könyvtárosi gyakorlat azonban sikeresen ellensúlyozta, „átgyúrta” ezt a vonzalmat. Könyvtári kisüzemben dolgozom, így hát a könyvtári munka minden területét ismernem kell a módszertantól a feldolgozásig, a pénzügyektől az olvasószolgálati munkáig. Kenyéradó „gazdám” nem kényeztetett el, átestem a tűzkeresztségen, azaz a szorító helyiség gondoktól a létszám gondokig, a pénzsűkétől a sokszor lehangoló presztizsproblémáig sok mindent kipróbáltatott velem jó sorsom. Attól nem kellett hát félnem, hogy a felhőkben járva cinkos összekacsintásra készítetem a munkatársakat, mikor a szorongató lehetőségeket és a szakirodalomban esetleg boldog — néhol már megvalósult — jövőt ütköztetem össze. Bizhattam benne, hogy a földönjárás és a szakmai igényesség felügyelőnek különösen üdvös erénye egyaránt velem marad.

Négyünk között a szakmai „elhatárolás” hamarosan kialakult: a feldolgozó csoport vezetője vizsgálja majd az állománygyarapítást és a feldolgozást; a tájékoztató könyvtárosé legyen az olvasó-

szolgálati munka; szociológiai érdeklődésű kollégámé a könyvtár „beágyazódása” egy-egy közigazgatási-gazdasági egységbe, s jómagamé az igazgatók, vezetőik munkájának megítélése: a munkaszervezés, a gazdálkodás-tervezés, az adminisztráció, a személyzeti munka, a kapcsolatok teremtése és a módszertani munka. Úgy döntöttünk, hogy a városi és járási könyvtárak komplex vizsgálatánál ragaszkodunk ehhez a felálláshoz, a kicsi könyvtárak felügyeletében pedig könyvtári polihisztorok leszünk, s egyedül vizsgálunk mindent. „Tanulmányvizsgálatunkon” mindjárt szembe találtuk magunkat a kérdéssel: legyünk-e a szakmai igényesség olyan bajnokai, akik a könyvtárosokon vasalnak be mindent, vagy a normák és irányelvek mércéin lovagolva ostromozzuk a fenntartókat, s írjunk mindent az ő számlájukra? A kérdéscöltevés persze kiélezett volt, s kompromisszum született: elsőként és legfontosabbként a fenntartó által létrehozott körülményeket vizsgáljuk, s azután könyvtárosi lelkiismeretünk szerint vallatóra fogjuk kartársainkat: hogyan éltek a lehetőségekkel, mit valósítottak meg a követelményekből, feladatokból.

Ily módon „belöve” magunkat, nekilátunk a megyei felügyeleti terv vizsgálatának és lebontottuk magunknak. Hogy mit is „felügyeltem” én e tiz hónap alatt? Részt vettem egy városi és egy városi-járási könyvtár átfogó vizsgálatában, egy ipari nagyvárosban a munkásság könyvtári ellátásának feltérképezésében, három nagyközség könyvtári helyzetének megítélésében, egy városban a közművelődési és az iskolai könyvtárak együttműködésének, helyzetének feltárásában, egy járás körzeti könyvtári fejlesztésének tervezésében és két kisebb könyvtár egész munkájának ellenőrzésében. Részt vettem továbbá néhány felügyelői értekezletben, illetve megbeszélésben.

A munka hagyományai kialakulóban vannak: komplex vizsgálat esetén előzetes megbeszélés után egyszerre megyünk ki mindnyájan a vizsgálandó területre. Udvariassági és tájékoztató látogatást teszünk a fenntartó művelődésügyi osztályon, s utána néhány napot együtt töltünk el a vizsgálatra kiszemelt könyvtárban. (Számomra van ennek egy „kellemes hátránya”: mivel lakóhelyemtől rendszerint nehezen közelíthető meg az adott helység — ott kell megszállnom. Jó alkalom nyílik ilyenkor arra, hogy a ritkán látott könyvtáros társakkal kötetlenül beszélgessünk, tapasztalatot cseréljünk.) Minden egyes felügyelői látogatás egyben tapasztalatcsere is: megerősít vagy meg-

ingat bennem valamit, a bevált módszert magammal viszem; a könyvtárosok és környezetük, éltető közegük kapcsolata számomra valóságos kis szociológiai és pszichológiai tanulmány.

A közösen végzett vizsgálat anyagának van egy szerkesztője, aki az anyagot egyezteteti és végső formába önti. A nagy, átfogó vizsgálatok a felügyelők, a fenntartók és a vizsgált intézmény dolgozóinak közös megbeszélésével zárulnak, amelyen mindenki lehetőséget kap, hogy szóban is kifejtthesse véleményét, a ho-

mályos részek pedig a vitában megvilágosodhassanak.

Tudom, hogy felügyelői javaslataim maradéktalan megvalósítása nem történik meg, s utóellenőrzések híján még a megvalósulás mértékéről sincs tudomásom, de meggyőződésem, hogy megértésre, tárgyilagosságra és mértéktartásra törekvő feljegyzéseim néhány fenntartót és könyvtárost termékeny tünődésre sarkallnak. S ha e tünődés nyomán előre is mozdul ez-az, nem lesz munkánk hiábavaló.

T u b a L á s z l ó

Új gyermekkönyvtár Hódmezővásárhelyen

Csaknem nyolc évi szünetelés után új helyiségben ismét megnyílt a gyermekkönyvtár Hódmezővásárhelyen. Megnyitásával régi — és különféle fórumokon sok elmarasztalást kiváltó — gyermekintézmény-hiányt szüntetett meg a városi tanács. 1967 előtt működött ugyan a városban gyermekkönyvtár, ez azonban nem volt más, mint többször ide-oda költöztetett 20—25 négyzetméteres könyvkölcsonz. Ezeket a helyiségeket a lelkes gyermekkönyvtárosok munkája tette legalábbis részben alkalmassá arra, hogy foglalkozási lehetőséget kapjon az a sok-sok általános iskolás gyerek, aki használta a könyvtárat.

Most a városi tanács szép, tágas, 120 négyzetméteres alapterületű új otthont építtetett a gyermekkönyvtár számára. A létesítmény közvetlenül kapcsolódik a régi könyvtárépülethez, azzal egységet képez. A városi könyvtár bejárati részébe, illetve udvarába épített új helyiséghez csatlakozik egy nyitott, de tavasztól ősziig jól hasznosítható, 50 négyzetméteres terasz. Itt újság-, folyóiratolvasás, játéktér is kialakítható a nap különböző szakaszaiban.

Az új könyvtárban korszerű zenei stúdió is helyet kapott. Ez lehetőséget ad, hogy 10 fejhallgatóval egyszerre négy zenei program közül választhassanak a

A kicsik olvasósarka (Somogyi Károlyné felvétele)

zenét hallgatni kívánó felnőttek és gyermekek. Emellett természetesen előre meghatározott program szerint közös zenehallgatást is szervezünk látogatóink részére.

A gyermekkönyvtár létesítésével együtt az egész könyvtár eddig hiányzó szociális létesítményeit is megépítettük.

Január 17-én a város vezetői és a kulturális intézmények, üzemek, vállalatok nagy számban megjelent képviselői előtt a városi tanács általános elnökhelyettese, *Lehmann István* adta át rendeltetésének az új létesítményt, amely 700 ezer, felszerelése pedig mintegy 400 ezer forintba került.

A létesítményt a Csongrád megyei Tanácsai Tervező Vállalat KISZ szervezete *Eszenyi Aladár* mérnök vezetésével társadalmi munkában tervezte, az építés pedig a helyi Városgazdálkodási Vállalat munkáját dicséri. A villamosipari munkálatokat az ELGÉP 6. gyáregységének aranykoszorús szocialista brigádja végezte mintegy 50 ezer Ft értékű társadalmi munkában *Marzsinai Zoltán* vezetésével.

A bensőséges megnyitó ünnepség keretében *dr. Csator dai Antal*, a városi tanács

elnöke a Vásárhelyért emlékérem arany, ezüst és bronz fokozatát nyújtotta át a legjobb munkát végző tervezőknek, a kivitelező vállalatok szocialista brigádjainak és a könyvtár berendezésében fáradságtalanul tevékenykedő könyvtárosoknak.

A megnyitáskor több mint 8 ezer kötet könyv állt a gyermekek rendelkezésére, ezek 75–80 százaléka új könyv (1967 és 1972 között nem gyarapodott a gyermekkönyvtári állomány).

A megnyitás után igen tartalmas gyermekkönyvheti program kezdődött. Ennek keretében színes, játékos és tanulságos foglalkozásokon, előadásokon ismerkedtek a gyermekek a könyvekkel, környezetükkel és a világgal. Találkoztak többek között *Vargha Balázs* irodalomtörténésszel, *Horgas Béla* költővel, *Janikovszky Éva* írónővel, a *Kincskereső* c. lap szerkesztőségével, *Kulin György* csillagással és *Rockenbauer Pállal*. A nagyszámú hallgatóság befogadására már most kicsinynek bizonyult az új könyvtár.

Vörös Mihály

Szívderítő, sok kellemetlen benyomást feledtető élmény fogad ... a (sáros-pataki) városi könyvtárban, ahol nemcsak szakembernek jó, hanem nevelőnek is kedves nődolgozók teremtenek kultúrát bontakoztató légkört és pezsgő életet. Tudja-e mindenki e hazában, hogy a közművelődés könyvtárszektorában egyre átgondoltabb kulturális politika valósul meg? A felnőttek eléggé kihasználják-e a könyvtárak nyújtotta lehetőségeket? Szülők és pedagógusok küldik-e rendszeresen a könyvtárakba gyermekeiket, tanítványaikat, felismerve, hogy a könyvtárak segítsége nélkül ma már elképzelhetetlen korszerű művelődés? Munkájukért illesse meleg elismerés a pataki városi könyvtár és két fiókja minden lelkes dolgozóját.

Harsányi István
Magyar Nemzet, 1975. jan. 21.

Szilágyi Imre ex librise

Egy középfokú könyvtár gyűjteménye és munkája

A könyvtárak feladatát — az országos irányelvek mellett — meghatározza, befolyásolja a település is, ahol kialakítják szolgáltatásaikat. Celldömölk nagyközség, járási székhely. Lakóinak száma 1970-ben 11 100 volt. A távlati tervek szerint 16 000 helyi és 33 000 Celldömölk vonzáskörébe tartozó lakos könyvtári ellátásáról kell gondoskodnia a két fiókkal működő nagyközségi és járási, valamint az irányításával működő többi könyvtárnak.

A művelődési központ épületében levő 436 m² alapterületű könyvtárunkat 1972 augusztusában vettük birtokba. Azóta is napról napra tapasztaljuk a községi tanács felelősségtudatát a működés feltételeinek megteremtésében. A település ellátásával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy számottevő könyvtára csak a helyi gimnáziumnak van. A szakmunkásképző iskola és az általános iskolák, valamint az üzemek könyvtárainak erőteljesebb fejlesztésére a jövőben kerül sor. E könyvtárak olyan alapfunkciót töltenek be, amely segít nekünk az olvasónevelés-

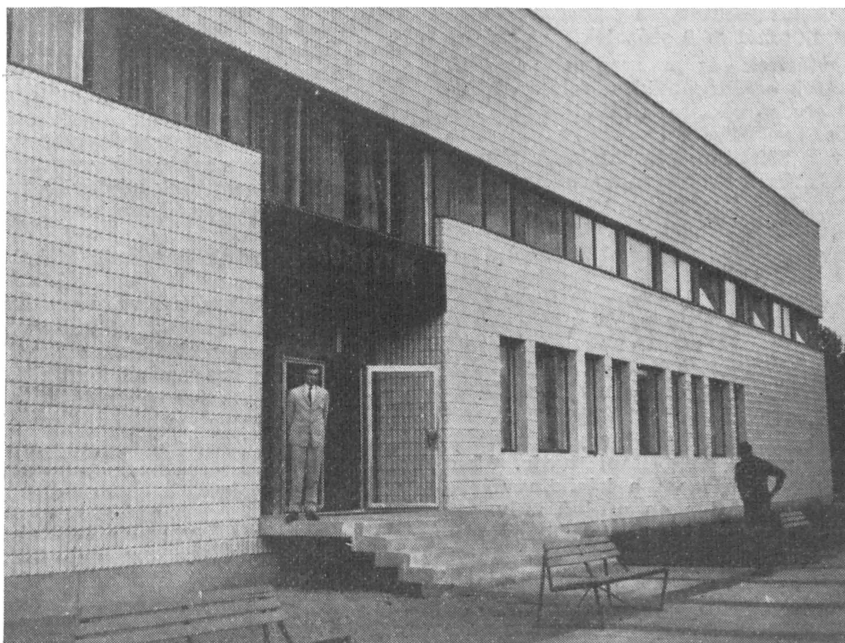
ben, de magasabb szintű szolgáltatásainkat nem befolyásolja, gyűjteményünk kialakítását lényegesen nem módosítja. Szükséges azonban a gyűjtőkörök összehangolása.

Könyvtárunk olyan ellátási rendszer része, amelyben saját gyűjteményünkre és a magasabb szintű könyvtárakkal kiépített együttműködésre támaszkodunk. Az általuk kialakított szolgálat az élet sok területéhez kapcsolódik, s a saját gyűjteményünk kialakítását is befolyásolja.

Az állomány

A gyűjtemény alakításához a következő erőforrások állnak rendelkezésünkre:

Évi költségvetésünk összege 760 000 forint, s ez a nagyközségi tanács, a járási hivatal és a megyei művelődésügyi osztály összefogásának eredménye. Celldömölkön könyvre 10, hanglemezre 1,30, folyóíratra 2,40 forint az egy főre számított könyvtári fedezet. Egész költségvetésünk

A Celldömölki Járási Könyvtár (Gerő Gyula felvétele)

egy lakosra jutó hányada 70 forint. Ösz-szehasonlítással: 1970-ben 26,80 forint ju-tott egy lakosra. A gyűjtemény fejlesztésére, beleértve a mikrofilm- és egyéb dokumentumállomány bővítését is, össze-sen évi 162 ezer forintot tudunk fordítani, ebből könyvre 111 ezret.

Mire elegendő ez az összeg? 1973-ban 3829 könyvvel (1685 mű) gyarapodtunk, ebből 67 kötet ajándék volt. Beszereztük tehát az Új Könyvekben közölt 2394 cím-nek 70,3 százalékát. A Művelődésügyi Mi-nisztérium javaslata, hogy ti. a B-típusú könyvtárak 2500—3000 művet szerezzenek be évenként, számunkra még eléren-dő cél, de a magyar választékból nem is teljesíthető. A fiókkönyvtárak közül a be-szerzett 1685 műből az I. számú fiók 630 művet (37,3%), a II. számú 425 művet (26,2%) kapott. A jelzett arányok bizo-nyos mértékben esetenként módosulhat-nak, de az egyes könyvtáraknak az ellá-tási rendszerben elfoglalt helyét világó-san mutatják. Összehasonlításképpen: egy 8 ezer forintos könyvbeszerzési ke-rettel rendelkező 1500 lelkes településnek az Új Könyvek-ben ajánlott 2394 műből való részesedése 348 mű, 14,5%. Egy le-téti könyvtár részesedése ugyanebből 9—10% között van, ez kb. 190—200 cím. A fiókkönyvtárak és a letéti könyvtárak el-látása a rendszeres cserékkel javul, ezek a cserék a hatékonyságot figyelembe véve a körzeti könyvtáron belül érvényesít-hetők.

Gyermekrészlegünk 351 művel gyara-podott. Részesedése a gyarapodásból (1685 mű) tehát 20,8 százalék.

Könyvtárunk és a magasabb szintű könyvtárak együttműködése folytán 1973-ban 59 olvasó részére további 406 művet kértünk, amiből a könyvtárközi kölcsön-zés révén 390-et megkaptunk. A bővülő könyvellátással párhuzamosan nőtt a könyvtárközi kölcsönzésre vonatkozó igé-nyünk, összefüggésben az olvasók számá-nak gyarapodásával, intézményünk von-zásával. A könyvtárközi kölcsönzés útján kapott 390 műből 67 szép- és 6 szakiro-dalmi mű volt idegen nyelvű, kölcsönöz-tünk továbbá 32 orosz, angol és német nyelvű szakfolyóiratot. Úgy tűnik, hogy az idegen nyelvű irodalom gyűjtésétől el-tekinthetünk, az erre vonatkozó olvasói igényt a könyvtárközi együttműködés hosszabb távon biztosítani tudja. Nem nélkülözhetjük viszont a kézikönyvtárba tartozó alapvető idegen nyelvű műveket, s az ellátás teljesebbé tétele a könyvtár-közi együttműködés gyorsítását igényli. Különösen az országos könyvtárak részé-ről. A telex iránti igény állandóan erő-södik, s — más információk megszerzése érdekében is — kell, hogy használata a következő években általánossá váljék.

33 ezer kötetes gyűjteményünk gondo-zott állomány benyomását kelti. Ez két dologgal függ össze. Egyrészt a könyvek megóvásával — 1973-ban 11 000 forint ér-tékű filmoluxot használtunk fel —, más-részt annak, hogy a folyamatos kötetés ellenére is elengedhetetlenek tartjuk az elrongálódott és feleslegessé váló köny-vek kivonását. Az utolsó 5 év átlagában 980 művet töröltünk. Fontosnak tartjuk a kifogyott művek pótlását. A gyűjtemé-nyen belül a kézikönyvtár fejlesztésének fontosságát kívánom hangsúlyozni. Ha kell, igyekszünk azt visszamenőlegesen is kiegészíteni. Állományunknak jelenleg 11 százaléka kézikönyvtári anyag.

A könyvtárat igénybe vevők megoszlá-sánál majd látni fogjuk, hogy a hely-benolvasók száma jelentős. Nagy részük a 240 féle folyóiratot használja. A folyó-iratok nagy részét tartósan megőrizzük.

Új intézményünkben lehetővé vált ze-nei részleg kialakítása is, amely szerves részét alkotja a közművelődés szolgálata-nak. Zenei gyűjteményünk könnyűzenét és kottákat nem tartalmaz. Két év alatt 617 lemezt szereztünk be. Megtalálható köztük számos teljes opera felvétele, sok zenekari mű és nyelvtanulást segítő nyelvlemez.

A zenei részlegek száma országsszerte gyorsan növekszik. (Indokolt lenne létre-hozni — a könyvellátáshoz hasonlóan — a handlemez vásárlás és feldolgozás köz-ponti intézményét.) Gyermekkönyvtá-runkban most van folyamatban a hall-gatóhelyek kiépítése.

A kutatások, mindenekelőtt a helytör-ténet iránt fokozódó érdeklődés tette szükségessé mikrofilmtárunk létrehozá-sát. Ez 40 év régi helyi sajtóanyagát tar-talmazza. A színes diaszoratok, valamint a régi képeslapok, aprónyomtatványok gyűjtése is hasznosnak bizonyult. Több foglalkozást tartottunk például a régi ké-peslapokról készült diaszorizat segítségével.

Gyűjteményünk kiegészül a helyi vo-natkozású tanulmányokkal, kéziratokkal. Ezeket megvásároljuk, vagy megírásukra pályázatot hirdetünk. Gyűjteményünk tartalmaz olyan régi dokumentumokat is, amelyeknek a beszerzését nem a tömeges igény tette szükségessé (például a Pesti Hírlap, a Nyugat stb. évfolyamai), de hasznosságuk kétségtelen.

A szolgáltatások

A könyvtár nyitvatartását igyekeztünk úgy kialakítani, hogy megfeleljen a la-kosság nagy többségének. A felnőtt rész-leg 48 és fél, a gyermekkönyvtár 36 és fél órában van nyitva. Ilyen óraszámban a nyitvatartás csak két műszakban oldható meg, megszervezése nem jár gond nélkül.

A felnőtt részleg (Garas Kálmán felvétele)

Intézményünknek 11 főfoglalkozású dolgozója van (ebből 2 technikus), és a fiókkönyvtárakban egy főfoglalkozású és egy tiszteletdíjas könyvtáros működik. A jelenlegi létszám a költségvetéssel kapcsolatban említett összefogás eredménye. Ha mód nyílik rá, szakos munkaerők alkalmazására fogunk törekedni. A szakkörök, kiscsoportok működése is akkor eredményes igazán, ha vezetőjük az *adott szakterület* kiváló ismerője.

Könyvtárunknak tavaly 2141 olvasója volt, a lakosság 19,3%-a könyvtári tag. Ebből a gyermekolvasók száma 635, ami a tanulói létszám 66%-ának felel meg. A napi látogatók száma éves átlagban 126. Olvasóink 41 400 alkalommal fordultak meg a könyvtárban és 60 600 könyvet kölcsönöztek. Lemezt 1800-an hallgattak.

A könyvtárosok tudják, hogy e számok mögött milyen sokrétű feladatok húzódnak meg, melyek magukban foglalják a feltételek megteremtését csakúgy, mint az „egyszerű” kölcsönzéstől a tudományos igényű tájékoztatásig terjedő sok-sok tevékenységet. Az irodalomjegyzékek összeállítását, s a növekvő számú referenz-kérdések megválaszolását is.

A nagyobb könyvtári gyűjtemények, a C- és B-típusú könyvtárakéi különösen, nem létezhetnek a teljes állományt feltáró jól gondozott katalógusok hálózata nélkül. Ennek a követelménynek csak az

önálló feldolgozói munkakör létrehozásával lehet eleget tenni. Gyűjteményünk valamennyi ágának teljes, folyamatos feltárását sikerült megoldanunk.

A korszerű elhelyezéssel megváltozott az olvasó és a könyvtáros viszonya is. Amíg korábban az olvasók többsége kölcsönző volt (mert csak erre volt mód), ma az igénybe vevők csaknem *50 százaléka helybenolvasási céllal* is felkeresi a könyvtárat. A folyóirat-használók száma jelentékeny, de megnőtt a helybenolvasók másik csoportja, a különböző fokon kutatóké is, akik elvárják a segítséget is a könyvtárosoktól.

A könyvtár létezését igyekszünk tudatosítani már a 3 éves bölcsődés és az óvodás korú gyermekekben is a számukra tartott kis foglalkozásokkal. Az iskolákkal együttműködési tervet dolgozunk ki, amelyben rögzítjük, hogy a felajánlott szolgáltatásokból az iskolák mire tartanak igényt.

A foglalkozások egy része a könyvtárhasználati jártasságok, vagyis a katalógusok, kézikönyvek használatának elsajátítását szolgálja az őrsi és a szakköri foglalkozások keretében. A másik része közvetlenül kapcsolódik az iskolai oktatáshoz, például az 5. osztályos földrajzhoz kitűnő segédanyag a Magyarország tájairól, vagy a Budapestről készült színes diasorozat. Irodalomórát tartott *Fer-*

kete Sándor Petőfiről, *Tatay Sándor* a Puskák és galambok c. regényéből. A reformkor tárgyalása során a Pesti Hírlap eredeti példányát tanulmányozhatják a tanulók. A tananyaghoz kapcsolódva régész és levéltáros beszél nekik munkájáról. Az iskolavezetéssel közösen sikerült megoldanunk, hogy *a napközis tanulók rendszeresen járhassanak a könyvtárba.*

A gimnázium — zenei gyűjteményünk-re támaszkodva — énekóráinak egy részét a könyvtárban tartja. A művészet-történeti órák tartására színes diasorozatok segítségével ugyancsak mód nyílik itt a könyvtárban.

Káldos Gyula
a Celdömölki Városi Könyvtár
igazgatója

Zenei gyűjtemény — zenei élet

A szegedi Somogyi Könyvtár zenei részlegét alkotó zeneszoba tervezésekor első sorban a könyvtár közművelődési jellegét tartottuk szem előtt, ám azt is figyelembe kellett vennünk, hogy városunkban sokrétű zenei képzés folyik (zeneiskola, zenei gimnázium, ének—zene tanzék a tanárképző főiskolán, a Zeneművészeti Főiskola kihelyezett tagozata). S valóban a zenét tanuló növendékek igényeit alig győzzük kielégíteni. Rajtuk kívül rendszeres látogatóink a színház énekesei és zenekari tagjai is. (Négy esztendő telt el a zenei részleg megnyitása óta, s már kinőttük a zeneszobát.)

Az állományban megtalálható zenei művekről a katalógusok tájékoztatják az érdeklődőket. Alapkatalógusunk a szerzői betűrendes katalógus. Melléklapok készülnek az előadóművészek neve, a sorozatcímei, a lemezborítók címei, a kiadó cégek, illetve a gyártási számok szerint. Rendszeresen feldolgozzuk a Filharmónia Műsorfüzetek műismertetéseit. Kereszt-katalógus tárja fel a kézikönyveket, s betűrendes katalógus készült a kottákról. A hanglemezek és kották szakkatalógusa most készül.

A hanglemezekből és kottákból három-hetenként kiállítást rendezünk a következő címmel és témakörben: Zenei események Szegeden, Új lemezeink — kottáink, Zenei évfordulók, s végül Egyéb alkalmi válogatások. Rendszeresen helyet kapnak kiállításainkon a társzművészetek is. Igen nagy sikere volt például az *Ex musicis* (zenei témák ex libriseken) c. kiállításunknak.

Az 1974. december 4-én Szegeden megrendezett *Mai magyar zene heté*-nek tiszteletére szegedi vonatkozású, de szélesebb skálájú kiállítást rendeztünk: hangszerebmutató keretében szegedi hangszerkészítő mesterek hegedűből láthattak egy-egy darabot a látogatók.

Fotókiállításunkon a valaha Szegeden fellepett nagy zenei egyéniségek dedikált képeit mutattuk be. Valamennyi *Liebmann Béla* szegedi fotóművész alkotása. (*Mascagni* próba közben, *David Ojsztrah* a közönség ünneplése közben, *Bartók* szegedi szereplésekor, *Kodály Zoltán*, amint szegedi gyermekkorust vezényel stb.)

Zenei vonatkozású aprónyomtatványokat is kiállítottunk: Szegedi hangversenyek műsorait (az 1910-es évektől kezdve) karmesterek és előadóművészek dedikációival. Ezt az anyagot *dr. Belle Ferenc* nyugalmazott zeneiskolai igazgató bocsátotta rendelkezésünkre a kiállítás tartamára.

Ritkaságainkból bemutattuk a nagy szegedi árvíz után kibontakozott, a város megsegítését szolgáló összefogás egyik szép dokumentumát. *Revive Szegedin!* (Élj újra Szeged!) címmel *Szabadi Frank*

Szekeres Ferenc ex librise

Ignác korabeli zeneszerző indulót komponált. A művet zenekarra Massenet dolgozta fel, *Liszt Ferenc* pedig átírta zongorára. Ennek kéziratát helyeztük el a kiállításon. Ugyancsak bemutattuk féltett kincsünknek, *Johann Paul Westhoff* (1656—1705) hat hegedűszóló szvitjének Drezdában kiadott, s a világon kizárólag a szegedi Somogyi Könyvtárban található egyetlen példányát (1974-ben a lipcsei Peters kiadó gondozásában, a Somogyi Könyvtár és a drezdai tartományi könyvtár együttműködésével elkészült és közkinccsé válhatott a kiadvány hasonmása). A ritkaságok mellé elhelyeztük a könyvtár munkatársának, *Péter László* kandidátusnak a kiadványok történetét ismerető munkáját is.

A Zeneszobánk életéből c. kiállítás a *Zeneszerző és közönsége* c. rendezvénysorozatunk dokumentumait mutatta be. Például meghívókat a nálunk szerepelt zeneszerzők fényképével és művészi pályájuk ismertetésével. A „Zeneszerző és közönsége” találkozókra minden alkalomra — Skaliczki Józsefné összeállításában — bibliográfiát jelentettünk meg, amely a zeneszerzők életéről és műveikről szóló publikációkat sorolja fel. Helyet kaptak a kiállításon a rendezvényeken szereplő zeneszerzők megjelent kottái és hanglemezei is.

Az elmondottak alkották a tartalmát annak a beszámolóknak is, melyet az ország különféle vidékéről hozzánk látogató harmincöt zenei könyvtárosnak tartotunk. Az említett zenei hét rendezvényeihez kapcsolódva könyvtárunk vállalta, hogy házigazdája lesz a zenei könyvtárosok első alkalommal vidéken megrendezett országos klubnapjának. Az összejövettel — *dr. Szép Zoltánnak* a nemzeti hangtár szervezéséről tartott rögtönzött beszámolóján kívül — lényegében szakmai ta-

Szekeres Ferenc ex libris-e

pasztalatszere volt, melynek záróakkordjaként a könyvtárosok részt vettek a *Zeneszerző és közönsége* c. sorozat ötödik találkozáján, ahol alkalmuk nyílt megismerkedni *Kurtág György* Kossuth-díjas zeneszerzővel, a találkozó neves vendégével. (Az előzőkön *Bozzay Attila*, *Durkó Zsolt*, *Láng István* és *Kocsár Miklós* találkozott a kortárs magyar zene kedvelőivel.) Végül említést érdemel, hogy — bizonyítékául a társművészetekkel való már említett kapcsolatunknak — megajándékozhattuk könyvtáros vendégeinket *Szekeres Ferenc* szegedi grafikusművésznek az összejövettel alkalmából készített kisgrafikájával, valamint néhány ex libris-szel, melyeket ugyancsak ő készített a Somogyi Könyvtár, illetve annak zenei részlege számára.

Fodorné Magyar Mária
a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa

Szakkönyvtárosok klubja egy szakszervezeti könyvtárban

A szakkönyvtárosok részére szervezett könyvbarát-klub 1970 óta minden évben, a tanévvél egyidőben megkezdte munkáját könyvtárunkban, a debreceni Volán Vállalat könyvtárában. Célja a klubszerű művelődési és szórakozási lehetőség megteremtése, s eközben ösztönzés a tanulásra és az állandó önművelésre.

Noha a foglalkozások megtartására a könyvtárnál nagyobb helyiség is volna, mégis itt kerül sor a rendezvényekre, mert a hallottakkal kapcsolatban mindenkor kéznél vannak a szükséges irodal-

mi alkotások, s a klub tagjai otthonosabban érzik magukat a könyvek társaságában. Ráadásul a szórakozást szolgáló lemezeket, magnetofont, diavetítőt, sakkot és egyéb társasjátékokat a könyvtárban is megtalálják a klub tagjai. A klub programja kapcsolódik a nemzeti és társadalmi ünnepekhez: az 1974/75-ös tanévben a foglalkozások hazánk felszabadulásának 30. évfordulója jegyében zajlanak le.

A tagságot 15—20 főnyi tőrszolgálat alkotja. A klub minden érdeklődőt szívesen lát, aki elfogadja a klubtagságra vonatkozó alapelveket, a kulturált viselkedés

követelményét, s vállalja, hogy a havonta két alkalommal megtartott előadásokon rendszeresen részt vesz, és bekapcsolódik a kialakult vitákba.

A tagok a vállalat nyugdíjasainak, akik egészségi állapotuk miatt nem tudják a könyvtárat látogatni, rendszeresen cserélik és lakásukra viszik a könyveket. Ezt a kapcsolatot az 1973/74-es iskolai tanévben építettük ki, a nyári szünidő alatt is megszerveztük és ügyelet formájában fenntartottuk. A jó munkát végző, példamutató magatartást tanúsító fiatalokat jutalmazni szoktuk egy-egy könyvvel, színház- vagy mozibérlettel, esetenként vásárlási utavánnyal. A jutalmazásokhoz szükséges összeget a vállalat szakszervezeti bizottságától, valamint az SZMT központi könyvtártól kapjuk alkalmanként.

Az első években a szakoktatók kötelezővé tették a foglalkozásokon való megjelenést. Ma ez jutalom, mert csak az a fiatal lehet klubtag, aki mind az iskolai, mind a műhelybeli foglalkozásokon feladatát a követelményeknek megfelelően teljesíti, s aki magatartásával is méltó a tagságra.

A klub feladatának tekinti az olvasási igény felkeltését, ezért minden évben foglalkozást vagy előadást szervez az írás, a könyv, a könyvtár történetével kapcsolatos ismeretekből.

Az MSZMP KB 1974. március 19—20-i közművelődési határozata a munkásosztály mellett az ifjúságot emeli ki, mint a közművelődési feladatok szempontjából elsőrendűen fontos társadalmi réteget. Úgy érezzük, hogy könyvtárunk ennek a feladatnak eleget tesz tartalmas foglalkozásai és előadásai révén is. Ebben a tanévben például vendégünk volt Tenk László festőművész, aki „Korunk, századunk életérzése a művészetben” címmel tartott diavetítéses előadást, továbbá Boda István, a Hajdú-Bihari Napló főszerkesztője, aki az olvasás szépségéről beszélgetett a klubtagokkal. Egyik foglalkozásunkon részt vett Magyar Lászlóné, a 127-es Szakmunkástanuló Intézet igazgatóhelyettese.

A klub tagjai beneveztek a „Debreceni kaleidoszkóp” néven szervezett honismereti mozgalomba, s közös kirándulásokon is részt vesznek. Decemberben például megnézték a debreceni Református Kollégium könyvtárát, oratóriumát, múzeumát, és minden tanév záróakkordjaként 2—3 napos országjáró kirándulással fejezzük be munkánkat.

A klub életének eseményeit a klubnapokban örökítjük meg.

Papp Lajosné

a 6. sz. Volán vállalat (Debrecen)
könyvtárának vezetője

Az első zenei részleg a Szabó Ervin Könyvtár hálózatában

Soroksár — Budapest XX. kerületének egy része — jóformán ma is úgy hat, mint egy vidéki kisváros. Az egykori községnek azonban gazdag zenei múltja van, s ma is megtaláljuk itt a zenei hagyományok folytatóit: sok zenész, művész és műkedvelő született, vagy lakik Soroksárott, s nagyon örvendetes, hogy éppen ezen a településen létesült a főváros első, kerületi könyvtárban működő zenei részlege. Soroksáron 1973. október 29-én Petőfi emlékkönyvtárként nyílt meg új helyiségében a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 35. sz. kerületi könyvtára (Ld. Könyvtáros, 1973./12. sz.). Kiállítóterméből nyílik a zenei részleg stúdiójául, raktárául és irodájául szolgáló helyiség, a hallgatáshoz szükséges vezetékeket pedig a kiállítóterembe szerelték be.

A zenei részleg azonban csak 1974. szeptember 2-án nyílt meg az egyéni használók számára is, mivel csak ekkorra készültek el a hallgatóhelyek vezetékei. Jelenleg 11 fejhallgató, 1 nagy teljesítményű erősítő hangfallal, 2 mikrofon, 1

hatcsatornás kapcsolótábla, 1 sztereorádió hangszórókkal, 2 Tesla sztereomagnó, továbbá 2 Philips lemezjátszó áll rendelkezésünkre. Ezekkel egyidőben három műsort tudunk közvetíteni, vagy helyette hangos műsort adni.

Az elmúlt év végén 708 hanglemez, valamint 27 különféle felvétel tartalmazó hangszalag és mintegy 150 hanglemez-melléklet volt a hangzóanyag-állomány. A kézikönyvtár 273 kötetből állt (pl. „A” Grove's). Az állomány részét képezik a periodikák, a nyomtatott mellékletek és az újságkivágatok is.

A lemezállomány megoszlása a következő: mozgalmi és mozgalmi-zenei 15, hangszer-történeti 7, nyelvlecke 63, egyéb ismeretterjesztő 4, összesen 90 ismeretterjesztő; komolyzenei 415, könnyű- és egyéb zenei 84, népzenei 27, összesen 526 zenei, s végül szépirodalmi 85; gyermekirodalmi 7; összesen 708 lemez. A magnószalagra felvett 27 műsor közül zenei 8, nyelvi 9, egyéb, azaz gyermek-, helytörténeti, híres emberek hangjai, műsorösszeállítások stb. 10.

A zenei részleg gyűjtőköre a szükségletek, a lehetőségek és a helyi adottságok nyomán alakult ki. Fő feladatunknak tűztük ki a zene megkedveltetését, s ennek érdekében a zenei részleg használatára nevelést. A nem zenei anyag, a verslemezek és a nyelvleckék iránt már korábban is jelentkezett igény a körzetünkbe tartozó iskolák tanulói részéről. Tekintettel Soroksár hagyományaira, gyűjtjük a helytörténeti és a helyi nemzetiségi vonatkozású anyagot, mégpedig a lehető legnagyobb teljességre törekedve. Úgyszintén — könyvtárunk Petőfi-emlékkönyvtár jellege miatt — minden hozzáférhető Petőfi-dokumentumot is megvásárolunk.

Nagyon fontos része munkánknek a komolyzene megkedveltetése, ezért könnyű fajsúlyú műveket csak kismértékben vásárolunk. Állományunk összetételét erősen befolyásolják a beszerzési lehetőségek.

Tevékenységünk első évében, már 1973 őszén kialakítottuk a csoportos lemezhallgatás gyakorlatát, s ma már nem tudunk foglalkozást, műsort elképzelni a zenei részleg igénybevételével nélkül. Komolyzenei előadásokat szerveztünk, ilyenkor könyvkiállításokkal illusztráltuk az elhangzott témákat. Iskolák könyvtárlátogatása alkalmából bemutattuk a zenei részleget is, s a látogatást minden esetben műsorral kötöttük egybe. Ünnepekre programot állítottunk össze, s gyermek- és fiatal hallgatóink nagy élvezettel hallgatták műsor-összeállításainkat, akár a tavaszi forradalmi ifjúsági napokra, akár a költészet napjára vagy irodalmi este készítettük őket. A szomszédos általános iskola ének- és irodalomszakköre rendszeresen nálunk tartja összejövetelét, a

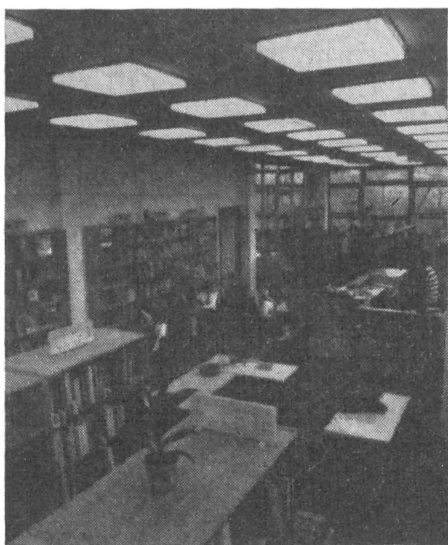

könyvtári irodalomóra már szinte elképzelhetetlen zenei vagy más hangzó anyag felhasználásával történő illusztrálás nélkül. A helytörténeti szakkör tagjai összejöveteleiken a kerületi eseményekről készült felvételeinket tanulmányozzák. Soroksári témájú rádió- és tv-riportokhoz adtunk kísérőzenét, úgyszintén a könyvtár Kisduna Galériájának és egyéb kiállításainak megnyitójához.

Mint említettük, a zenei részleg 1974 őszén nyílt meg az egyéni hallgatók részére. A nyitvatartási idő kedden 3, szerdán és pénteken 5—5 óra. A gyerekek igen lelkesen veszik igénybe az új szolgáltatást, ezért részükre szombat délután csoportos gyermekfoglalkozást tartunk. Komolyzenei előadásainkat hétfő esténként rendezzük.

Az egyéni használók száma a szolgálat megindítása után negyedével alatt 88-ra emelkedett. Ezek 210 alkalommal 429 művet hallgattak, s a művek 40 százaléka könnyűzene, 34 százaléka mese volt. Főleg a gyerekek és a fiatalok vették igénybe a zenei részleget. Sajnos, nem kapható elég gyermeklemez, ezért mi magunk állítunk össze, vagy veszünk fel szalagra a rádióból gyerekek részére alkalmas műsorokat.

Szolgáltatásaink köre az egyéni és a csoportos ifjúsági és felnőtt használók igényeinek kielégítéséből, a különféle programokhoz kapcsolódó illusztráló tevékenységből és a gyerekek számára rendezett zene- és mesehallgatásból tevődik össze. Igény van átmásolásra is, de ennek csak a jövőben tudunk eleget tenni. Egyébként sok hangszalagfelvételt kell készítenünk: helytörténeti, archiváló, gyermekműsor-felvételeket, továbbá rádióelőadásokat (pl. Bartók, Cziffra, Bernstein saját előadásait), kifogyott lemezeket is hangszalagra veszünk.

Jelenleg mindezt a sokrétű tevékenységet egy munkatárs végzi a könyvtár vezetőjének segítségével. Az állományban való tájékozódás céljára betűrendes, szak-, a lemezek gyártási számát feltüntető, valamint szótárkatalógus-apparátust építünk, egységesen az összes dokumentumfélésegre.

Terveink között szerepel vezetékek és hangfalak beszerelése az olvasótermekbe, lemezejátszó, kazettás magnó és nagyobb teljesítményű mikrofon beszerzése, a csatornaszám növelése, a felvételek, a kazet-

ták cseréje a készmúsor-beszerzés elősegítéséhez, ezenkívül epidiaszkóp vásárlása, valamint a helyiség bővítése.

Nálunk is bebizonyosodott, hogy a zenei részleg igen kedvelt és hatékony eszköz minden közművelődési feladat támogatásához, s különösen a gyermekek zenei és egyéb nevelésében használható jó hatásokkal. Rendkívül nagy azonban költség- és létszámigénye.

Zengő Gáborné

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 35. sz. kerületi könyvtárának munkatársa

Szakszervezeti letétek az óvodákban, iskolákban

Napról napra tapasztaljuk, milyen nehéz megkedveltetni az olvasást olyan emberekkel, akik csak felnőtt korban kezdenek barátkozni a könyvvel. Ezzel szemben a korai mese- és olvasmányélmények segítenek az érdeklődési kör tágításában, és kedvet csinálnak az olvasáshoz. Ezért gyerekkorban kell megtenni az első lépéseket az irodalom felé, s már az óvodás korú gyerekeket is állandó kapcsolatba kell hozni a könyvvel. Ennek érdekében könyvtárunk a két környékbeli óvodában letéti állományt létesített. A kicsik örülnek a színes, érdekes meséknek, és az óvónőktől azt is gyakran hallják,

hogy a könyvek könyvtárból valók, amelynek később ők is tagjai lehetnek. Reméljük, kísérletünk eredményes lesz.

Egyébként letéti könyvtárat egy általános iskolában is létesítettünk. Az iskolásokat nem csupán könyvvel láttuk el, hanem az érdeklődő gyerekek egyik csoportjának könyvtári foglalkozásokat is tartunk. Ezeken megismerkedhetnek az írás, a könyv- és a könyvtár rövid történetével, a könyvtárban való tájékozódással, a raktári renddel. Színes képek, könyvek, diák és sok didaktikus játék segítségével igyekszünk vonzóvá tenni a foglalkozásokat, amelyeken önállóságot

Ismerkedés a könyvekkel a Pázmány Péter közli óvodában

kapnak a gyerekek. Talán ezért jönnek szívesen és tevékenykednek élvezettel foglalkozásainkon. Ők az iskolai könyvtár kis könyvtárosai is, nálunk szerzett ismereteiket tehát továbbadják társaiknak. Ezek a gyerekek hamarosan jól el fognak igazodni a könyvek birodalmában, és megszokják, hogy így olvasással is gyarapíthatják ismereteiket.

Az eddig letétbe adott csaknem ezer könyvünk közül szinte már semmi nincs

a polcokon. Ezt az alapállományt természetesen állandóan gyarapítjuk, s az egyre növekvő igényeket őszinte örömmel igyekszünk kielégíteni. Eredménynek érezzük azt is, hogy a pedagógusok és a gyerekek nem kizárólag könyveket kérnek, hanem tájékoztató munkánkat is igénylik.

Nagy Józsefné

a Kaposvári EÖSZ Művelődési Ház
könyvtárvezetője

Szerkesztői üzenetek

P. F. DOMBÓVÁR: „1954-ben végeztem el a Népművelési Minisztérium öthónapos könyvtárosképző iskoláját. Korábban ezt középfokú képzésnek ismerték el, jelenlegi munkahelyemen azonban alapfokú végzettségnek minősítik” — írja levelében. Mivel másutt is előfordult az öthónapos iskola eltérő megítélése, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályához fordultunk felvilágosításért, s az alábbiakban közöljük a választ:

A könyvtári munkakörök képzéséhez kötéséről és a könyvtáros szakoktatásról szóló 148/1962. (MK 15.) MM sz. utasítás 3. §-ának b. pontja szerint „középfokú könyvtárosi szakképzésnek kell tekinteni azt is, aki elvégezte a Népművelési Minisztérium öthónapos könyvtárosképző tanfolyamát, illetőleg könyvtárosképző szaktanfolyamot végzett.” A rendelkezésből tehát világosan kiderül, hogy az öthónapos iskolán középfokú szakképzést szerzett.

KISS JÓZSEF NY. ÁLT. ISK. IGAZGATÓ, KÖZSÉGI HNF-ELNÖK, KUTAS (SOMOGY MEGYE): Örömmel olvastuk beszámolóját arról, hogy a községi tanács végrehajtó bizottsága megtárgyalta a területén működő könyvtárak helyzetét és fejlesztésükre megfelelő határozatot hozott. A közös tanács figyelme nemcsak a székhelyközség, Kutas könyvtárára terjedt ki, hanem a térszomszédokra is: például *Belegen* a 20 m² alapterületű helyiséget a művelődési ház szomszédos termének hozzacsatolásával bővítik ki, és megfelelően be is bútorozzák. *Szabáson* a különben szépen berendezett, kényelmes könyvtár fűtését javítják meg. *Kisbajomban* újból megindulhatott a kölcsönzés, miután a tanács a leszakadt mennyezetet kijavíttatta. A legnagyobb változás azonban a központi községben történt a közelmúltban: az alkalmatlan, szűk

könyvtárhelyiség helyett a központi könyvtár tagas, 104 m² alapterületű új otthont kap, melyet az ünnepi könyvhéten szeretnének felavatni.

Bizonyos, hogy a megfelelő működési feltételek módosítani fogják a mostani olvasói arányokat is, amikről nem tudni, hogy állandó irányzatot tükröznek-e, vagy csupán a kis számokból adódó esetlegesség következményei. Azt írja például, hogy a 30—38 éves olvasók száma nagyobb, mint a 25—29 év közöttieké, s alacsony a szakmunkás tanuló olvasók aránya is az olvasótáborban. Az összehasonlításához tudni kellene, vajon ezeknek az évjáratoknak a létszáma milyen arányban áll egymással?

Ha megkezdi munkáját az új könyvtár, a rendszeres kölcsönzés, az állandó szolgálat bizonyára eltüntet majd minden véletlenszerűséget az olvasótábor alakulásából, s az erős intézmény hatása jótékonyan hat ki a térszomszédok könyvtári életére is.

DR. P. GY. MISKOLC: Köszönjük az új beiratási napló beosztásával, tipográfiai megoldásaival kapcsolatos észrevételeit, amelyeket az előállító (NPI), illetve a nyomtatványt szerkesztők tudomására hoztunk. Valamennyi könyvtári nyomtatványt most vizsgálja felül a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, és egységesíti az eltérő rendszereket. A jelenlegi nyomtatványok — amelyek külalakját és beosztását a Népművelési Propaganda Iroda papír- és nyomdatechnikai adottságai eleve meghatározták — elsősorban a kis könyvtárak részére készültek. A nagyobbak — mint a miskolci fiókkönyvtárak nagy része is — a saját igényeiknek és gyakorlatuknak megfelelő beosztású űrlapokat használhatnak; arra azonban ügyelniük kell, hogy ezek rovatozása megfelelően a statisztikai jelentőlap tartalmi kívánalmainak.

KÖNYVTÁRT AVAT-
TAK a sátoraljaújhelyi Kossuth Lajos középiskola kollégiumában. A megnyitáskor 2000 kötetes könyvtár kezelési teendőit egy magyar szakos tanár látja el heti öt órában a könyvbarát szakkör tagjainak segítségével. A kollégium vezetősége könyvbeszerzésre 5000, folyóiratrendelésre 2000 Ft-ot fordít. (G. F.)

AZ ELTE ELSŐÉVES népművelés—magyar szakos hallgatói a Kulich Gyula téri, 44-es Szabó Ervin kerületi könyvtárban tartották egyik szeminárium foglalkozásukat, ahol megismerkedtek a könyvtár és a művelődési kör munkájával is. (Z. I.)

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETŐSÉGEIT beszélték meg a közművelődési és az iskolai könyvtárosok a VIII. kerületi, 9-es, a XIII. kerületi, 2-es és a XXI. kerületi, 17-es számú Szabó Ervin gyermekkönyvtárban rendezett találkozón. (Z. I.)

A SZENDRŐI NAGY-
KÖZSÉGI közös Tanács évről évre növekvő anyagi eszközöket juttat a felügyelete alá tartozó könyvtáraknak. A céltudatos könyvtárfejlesztést bizonyítja, hogy 1974-ben lakosonként 8,50, összesen 50 ezer forintot fordított könyvbeszerzésre. A tanács a központi könyvtár szabadpolcos terébe új állványokat vásárol, valamint 10 ezer kötet tárolására alkalmas vasvázas raktárt is kialakított. (M. P.)

ROZA ZAHAROVA ZO-
TOVA, a Lenin Könyvtár központosítási részlegének vezetője az FSZEK központi könyvtárában előadást tartott a Szovjetunió könyvtári hálózataiban végbemenő központosítás kérdéseiről. (Z. I.)

Hírek

SÉTA BÖLCSŐHELYEM
KÖRÜL címmel a mai romániai magyar irodalomról tartott előadást Rácz-Székelly Győző kritikus a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi klubjában. Az előadás a felszabadulás utáni romániai magyar irodalom irányzatairól, műfaji gazdagságáról és a hagyományok őrzéséről, valamint a nemzetiségi lét irodalmi ábrázolásáról nyújtott áttekintést. A műsorban Kós Károly, Kacsó Sándor, Szemlér Ferenc, Sütő András, Bálint Tibor, Kányádi Sándor, Beke György, Lászlóffy Aladár, Páskándi Géza, Farkas Árpád műveiből olvasott fel Egri Márta és Székelyi József színművész.

A TURKEVEI VÁROSI
KÖNYVTÁR munkatársai a haladó hagyományok ápolásának szép példáját adták. Ők segítették elő ugyanis szervezőtevékenységükkel, hogy Bige József és két társa: Dévai Nagy Kamilla és Bodza Klára bemutathatta Turkevén népdal- és népzenei műsorát. A nagy érdeklődésre való tekintettel az előadást a művelődési otthonban tartották meg. Az előadók célja a magyar dal és a népi hangszerek fejlődésének bemutatása volt. A dallamok sajátosságait — pentatónia, gregorián ének, hisztóriás ének, kuruc dal stb. —, valamint a hangszerek tér- és időbeli változásait Bige József ismertette rövid, tömör összekötő szöveggel. Ő a Turkevén megszólaltatott hangszerek jó részének nemcsak művészi fokon játszó mestere, hanem készítője is. A nép által készített és használt formát tekinti mintának, amikor új török sípot (kuruc tárogatót), bőrdudát, tekerő lantot (nyenyere), hosszú és rövid furulyát, náddudát készít. (B. I.)

A KAPOSVÁRI MEGYEI
KÖNYVTÁRBAN rendkívül sikeres író-olvasó találkozóra került sor abból az alkalomból, hogy Sütő András meglátogatta a várost, melynek színháza már két darabját mutatta be. A könyvtár előadótermét zsűfólagis megtöltő hallgatóság soraiban szép számmal voltak a könyvékről és Pécsről érkezett olvasók is. A bensőséges beszélgetés után Sütő András dedikálta könyveit.

A FŐVÁROSI SZABÓ
ERVIN KÖNYVTÁR könyvkötészetének vezetőjévé Horváth Ferencné nevezte ki az intézet igazgatója a nyugalomba vonult Svientek Sándor helyére. (Z. I.)

A MOSONMAGYARÓ-
VÁRI VÁROSI-JÁRÁSI Könyvtár és a pedagógus szakszervezet közös szervezésében Vargha Balázs találkozózt a helyi 6. sz. általános iskola irodalmi versenyének résztvevőivel, mintegy 50 kisdíjakkal, majd a Városi-Járási Könyvtárban 65 közművelődési és iskolai könyvtáros, illetve tanulmányi felügyelő, érdeklődő tanító, tanár és óvónő, valamint népművelő részére tartott előadást a gyermekek és a könyv tanítási órán kívüli kapcsolatáról, az olvasásra nevelés, illetve az irodalom (szépirodalom és szakirodalom) megszerettetésének játékos formáiról. (T. L.)

A MUNKÁSSÁG OLVA-
SÁSI kultúrájának emelése a Mezőkövesdi Városi-Járási Könyvtár szocialista szerződést kötött a helyi vállalatok, üzemek szocialista brigádjaival. Az Építőipari Ktsz Arany János brigádjának minden tagja beiratkozott olvasója a könyvtárnak, s fejenként 30 óra társadalmi munkát ajánlott fel a könyvtár segítésére. (M. P.)

Orosz-magyar irodalmi kapcsolatok

I.

Fél évszázadon át Anyegin és Pecsorin észjárása szerint próbáltak unatkozni, és a saját feleslegességük érzésének megfelelő szavakat adni a kiábrándult magyar ifjak; Tatjana büszke gesztusával szerettek volna kosarat adni a kisasszonyok, és hányan fogalmazták meg a nagyratörő álmok és a megvalósításukra való képtelenség nálunk sem ismeretlen szimbiózisát úgy, hogy közben félszemmél Oblomov tragikomikus cselekvésképtelenségére sandítottak? Es vajon ismeretlen-e a bakfislány, aki fölindultan választja példaképül Anna Kareninát, hogy majd később, a második gyerek után újraolvasva, Kitty sorsával igazolja korábbi eszményéhez való hűtlenségét? A sort a végtelenségig lehetne folytatni, de éppen ezért felesleges. Arkagyij és Bazarov, Rugyin vagy Aszja Turgenyevnél, Raszkolnyikov, Miskin, Ivan Karamazov, Sztavrogin Dosztojevszkijnél, Pierre, Levin, Nyehljudov Tolsztojnál, Akakij Akaki-jevics, Csicsikov, Hlesztakov Gogolnál stb. — olyan alakok, akik számunkra már rég leváltak arról a szociológiai közege, amelyben megszülettek. Egy idegen társadalom problémáinak szimbolikus összegzéseiből saját mitológiánk hőseivé váltak. Ez több, mint amit a „kulturális kapcsolat” kifejezéssel jelölhetünk.

A nyelvvel, amellyel kifejezzük magunkat, nem szellemi kapcsolatba lépünk, hanem általa tesszük magunkat fölfoghatóvá, megérthetővé és láthatóvá. Nemcsak mások, de önmagunk számára is. Világos tudattal rendelkezni önmagunkról annyi, mint meghatározni helyünket az emberi lét belátható választási lehetőségeinek szövetségében. Tisztázni hasonlóságainkat, különbségeinket, ellenérzéseinket és vonzalmainkat a többi elvileg lehetséges életúttal szemben. Ehhez az öntudatosításhoz egyetlen más külföldi irodalom nem adott oly nagyszámú „élet-modellt” számunkra, mint az orosz.

A más kultúrák felé való tájékozódás végső célja mindig a kapott tudás ilyen megelevenedése kell, hogy legyen.

A továbbiakban a magyar és az orosz szellemi kapcsolatok befogadó közegének változásait foglalkozunk. Azzal tehát, hogy mikor milyen belső szellemi-lelki tényezők készítették elő a hazai talajt az Oroszország felől érkező kulturális hatások számára.

Szórványos magyar-orosz érintkezések a két nép egész története folyamán megfigyelhetők, Hunyadi Mátyás és II. Rákóczi Ferenc pedig hathatós politikai szövetség reményében kereste a kapcsolatot „a muszkák cárjával”. A XVIII. század előtt azonban ezek a találkozások csak epizódikusak voltak, tartósabb nyomot a földrajzi közelség ellenére nem hagytak. De korántsem csak a nyelvi elszigeteltség miatt.

Ennél mélyebben fekvő, lényegesebb ok volt, hogy a két nép társadalmi tudatának, kultúrájának a valóságot gondolatilag szervezett alakba foglaló koordinátarendszere a korábbi századok folyamán olyan alapvető pontokon különbözött, hogy ez lehetetlenné tette az egyik tudatrendszer által világosan meghatározott értékek akadálymentes, azonos értelemben való átételését a másik nép tudatába.

Az Oroszország iránti — kifejezetten kulturális — érdeklődés első jelei Magyarországon a XVIII. század utolsó évtizedeiben mutatkoztak meg. Az első Oroszországról szóló hazai tudósítások mögött két fő ösztönző működött. Az egyik, a szerzetlenebb és inkább véletlenszerűen ható, hogy ezekre az évtizedekre esett a nyugat-európai típusú hírlapirodalom hazai születése. Az első, mai értelemben vett újságíró-szerkesztők nemcsak a példákat vették Nyugatról, hanem híryanaguk legnagyobb részét is. Ezek a korai hírlapalapítási kísérletek időben nagyjából egybeestek részint az Oroszország távoli tájai felé irányuló gazdasági érdeklődés fellendülésével, s így

a róluk szóló nyugati útleírások, élménybeszámolók, tudományos közlemények elszaporodásával, részint azokkal a — cári udvar által is támogatott — törekvésekkel, hogy a XVIII. századi orosz kultúra és irodalom németül és franciául is hozzáférhető legyen. Bécs e két tendencia találkozásához mindennél kedvezőbb színteret adott: az első magyar újságokat vagy itt adták ki (Bécsi Magyar Hirmondó), vagy innen látták el a nemzetközi hírványaggal; másfelől viszont Bécsbe, a pezsgő tudományos és művészeti élettől eleven világvárosba befutottak mindazok az információk is, amelyek akkoriban Oroszországról már bekerültek az európai kulturális élet vérkeringésébe. Pl. a kérdéssel részletesebben foglalkozó Bor Kálmán írja, hogy Bécsbe rendszeresen eljutott, s így az ottani magyarok számára is hozzáférhető volt a cári udvar hivatalos sajtóorgánumának, a *Petyerburgszkie vedomosztyin*ak német és francia nyelvű kiadása. A hírek, melyek ezeken a csatornákon keresztül a magyar olvasókhoz eljuthattak, természetesen mindenekelőtt a kor átlagos olvasójának legközönségesebb kíváncsiságára építettek: a cárnó mindennapi életrendjéről, a pétervári udvari színházról, különféle furcsa külhoni szokásokról vettek át apróbb-nagyobb pletykákat, s tudósítottak a jelentősebb hadi és politikai eseményekről is.

Különös módon nagyobb társadalmi visszhangot váltottak ki azok az Oroszországból érkező hírek, amelyeket egy szűkebb tudományterület művelői — szakmunkáik afféle felhangjaként — melléktermékként közvetítettek a hazai olvasókhöz. A XVIII. század végén, a polgári nemzettudat kialakulásának egyik állomásaként, heves szenvedéllyel lángoltak föl a magyarság eredete körüli viták. Ehhez közvetlenül az európai nyelvtudomány újabb eredményei szolgáltatták az alapot, mivel ezek egyre újabb adatokkal bizonyították, hogy sem a cáfolhatatlannak vélt hun-szittyia, sem a héber eredet (s ezzel az „előkelőbb” atyafisággal való büszkélkedés joga) nem igazolható. Ahhoz viszont, hogy a finnugor rokonság ösztönös ráérezésből, használhatónak tűnő tudományos hipotézisből tényekkel alátámasztott igazsággá váljék, az Oroszország mélyén élő osztályok, votjákok, cseremiszek, mordvinok nyelvének és életmódjának közelebbi ismerete volt szükséges. Ez az igény vezette el a kor több magyar tudósát az Orosz Birodalom és népei történetének behatóbb tanulmányozásához, az orosz földről szóló, nyugat-európai nyelveken hozzáférhető orosz és egyéb külföldi beszámolók alaposabb föltárásához. Ekkorról maradt fenn pár olyan feljegyzés is, amely az orosz területeken élő finnugor népek nyelvvel kapcsolatos orosz nyelvű adatokra is hivatkozik, vagy pedig az alkalmoszerű cirillbetűs szójegyzékek anyagaiból is merít. Alighanem ezek az első nyomai Magyarországon az orosz nyelv iránt tisztán tudományos indítékokból megmutatkozó érdeklődésnek.

A XIX. század első harmada, részben Oroszország európai státusának nagymérvű megváltozása, részben a reformkor belső társadalmi és szellemi erjedése következtében, a korábbiakhoz képest hatalmas ugrást eredményezett a két kultúra kapcsolatában is. Az Orosz Birodalom — amely néhány évtizeddel előbb még éppoly távolinak tűnt, mint Kína, s akik a mélyébe merészkedtek, a nyugat-európai ember szemében mindenre elszánt, vakmerő újkori Marco Polókként jelentek meg — a napóleoni háborúk égzengésére fölriadt és a porondra lépett. Most már nemcsak pár elegáns követ és németes műveltségű tudós személyesítette meg Oroszországot, hanem a sokezres, Itálián, Németországon, Franciaországon győztesen végigmasírozó hadsereg is. A hatás mindkét irányba óriási volt: Európa számára Oroszország elvont földrajzi fogalomból hús-vér valósággá vált, az oroszok pedig a hadi diadalnál is fontosabb és tartósabb szellemi tapasztalatokkal, a városias kultúra és a polgári gondolkodás- és érzésmód emlékképeivel tértek haza.

Oroszország hirtelen európai kérdéssé, Európa pedig Oroszország számára saját történelmi sorsának alternatív választási lehetőségévé vált. Ha a XVIII. században az orosz kultúra nyugati megismertetését még csupán a Voltaire, Diderot, D’Alambert barátságával dicsekvő sznob cárnók igyekeztek előremozdítani, a XIX. század első harmadában már viszonylag széles körű érdeklődés bontakozott ki Európában az újonnan föltűnt nagyhatalom kultúrája — s ezen belül irodalma — iránt. Ennek az új szükségletnek a közvetítői főleg németek voltak, akik helyzeti előnnyel rendelkeztek a többi európai néppel szemben: igen sokan éltek Oroszországban úgy, hogy bár kiválóan ismerték az orosz nyelvet és kultúrát, nem szakadtak el egykori hazájuktól sem.

Történelmi méretekben a magyar—orosz szellemi kapcsolatok megélénkülése ennek a Nyugat-Európa és Oroszország között megindult dinamikus, mind újabb szférákat magával sodró áramlásnak volt az egyik mellékága. Pszichológiai színészó elemként természetesen belejátszottak olyan véletlen tényezők is, mint pl. József nádor feleségének, Alekszandra Pavlovna hercegnőnek népszerűsége a budaiak körében. Ami azonban a „mellékág” igazán eredeti, magyar vonásait adta, az mélyebbről, a reformkor sajátos hazai problematikájából ered. 1822-től kezdődően, főleg Toldy

Ferenc, Kazinczy Gábor, Kriza János tollából rendre jelennek meg „a muzsika litteratura jelen állapotjáról” szóló tudósítások, kivétel nélkül német, angol és francia források alapján, és alighanem minden esetben a tárgyalt szerzők, a megemlített művek ismerete nélkül. A fő motívum, amely miatt megérte a fáradságot az ekkor tökéletesen ismeretlen irodalom bemutatása, ekkor tehát még nem esztétikai volt. Viszont Toldy és Kazinczy Gábor finom érzéssel szűrték ki még ezekből a nagy kerülvél hozzájuk érkező jelzésekből is, hogy *a két nép, a magyar és az orosz, a történelmi fejlődés azonos stádiumában van*, s ebből eredően mindkettő olyan eszmei problémákkal küszködik, amelyek a polgárosult Nyugaton már megoldódtak: egy új, tág horizontú polgári nemzeti tudat kialakítása, a „romános irány” — vagyis a romantikus irodalom — akkor legkorszerűbb érzésvilágának és kifejezőmódjának legalizálása, s tágabb értelemben a polgári szellemiség és műveltség hazai elterjesztése. Ezeknek az orosz irodalomról szóló reformkori beszámolóknak — legjobbjainak mindenesetre — az információk közvetett volta, töredékessége ellenére az ad sajátos citoyen pátoszt, hogy a hazai kérdések és feladatok megoldása, az új magyar irodalmi törekvések rokon példákkal való igazolása végett fordítják figyelmüket minden külföldi irodalom, s így az orosz irodalom felé is. Már nem pusztán érdekes furcsaságokat és egzotikus históriákat, nem is — szűkebb értelemben — tudományos tényeket akarnak közölni, hanem új szellemi horizontok, az öntudatosítás eddig nem ismert lehetőségei felé próbálnak utat törni. A szó nemes értelmében vett *ideológiai* ösztönzőkből fakadnak.

(Folytatjuk)

K ö n c z ö l C s a b a

Miről szól a Kőszívü...?

Miről szól a Kőszívü ember fiai című Jókai-regény? Azt hihetnénk, hogy ezt aztán mindenki tudja széles e hazában, hiszen nemcsak általános iskolai kötelező olvasmány, de a legtöbb kisdíák kedvencei között sorakozó könyv is.

Tévedünk. Az Eseménynaptár 75/1. füzetében a következő szöveget olvassuk az író 150. születésnapjára írott megemlékezésben:

„A kiegyezés nem biztosította az önálló hadsereget, a független gazdasági életet, ennek következtében a nemzeti kultúra biztosítékait sem teremtette meg. A nemzeti függetlenség e három feltétele Jókai (sic!) egész pályafutása alatt foglalkoztatja. Erről szól három nagy regénye is: A kőszívü ember fiai, a Fekete gyémántok és az Eppur si muove.”

Ez bizony meglepő. Tudomásunk szerint a Kőszívü... a szabadságharc prózában írott hősköteménye, a Fekete gyémántok a magyar kapitalizmus kezdetét ábrázolja, az Eppur si muove pedig a reformkori szellemi újjászületést.

Am a „megemlékezés” további meglepetéseket tartogat: az Erdély aranykora és a Törökvilág Magyarországon „a nemzetiségek együttműködésének, közös akaratának, Magyarország és Erdély egyesülésének lehetőségét tárgyalja”; a Szeretve mind a vérpadig és A lőcsei fehér asszony „a nők történelmi szerepét vizs-

gálja”; a Névtelen vár mondanivalója „a nemzeti egység gondolatának hirdetése”; az Egy az Isten-ben pedig „sokrétűen mutatja be az örök várost”.

Ezek szerint nagy nemzeti mesemondónk tulajdonképpen elméleti kérdéseket akart volna boncolgatni, s ezek illusztrálásához alkalmazott történeteket. Ha élne, bizonyára odairná Arany János módján a lapszélre: akarta a fene. Az Egy az Istenben sem szegődik idegenvezetőnek a turisták mellé, a regény ugyan az „örök városban” kezdődik, ám főtémája a szabadságharc és Torockó védelme.

Bizony nem ártana olvasni is az írótól, akiről írunk. De az sem árt, ha róla olvasunk. Kivált, ha olyan ragyogó életrajzi esszé áll rendelkezésünkre, mint Mikszáth Kálmán: Jókai Mór élete és kora című műve (Akadémiai, 1960.). A cikket követő irodalomjegyzékből azonban ez az alpmű is kimaradt.

A megemlékezés végén értesülünk arról, hogy Jókai „második házassága sem volt problémamentes”. Nem tudjuk, létezik-e „problémamentes” házasság. De hogy a tájékoztatásnak ez a módja sem „problémamentes” —, afelől aligha lehet kétségünk. A kiadvány könyvtárosok számára készül. Több megbecsülést érdemelnek. Ők is, de a 150 éves Jókai is.

B o z ó k y É v a

Szabó Lőrinc emlékezete

Aki Bernáth Aurél híres kései Szabó Lőrinc-portrójára néz, zilált, megviselt, megkínzott férfival találkozik. Szemében megtört a belső tűz, haja csapzottan lebben, arcára árkokat rajzolt a könyörtelen idő, a szorongás, a testi szenvedés. Pedig nem ilyen volt valamikor. Midőn a forradalmak leverése után a magyar költészetben jelentkezett, erőteljes volt, engesztelhetetlen és lázadó. Németh László írja, hogy őbenne forrt az igazi „őserő”: hatalmas munkabírással és konok igyekezettel hódította meg az európai kultúrát, nemcsak az irodalmat, hanem a zenét, sőt a természettudományokat is. A legjobb iskolában tanulta a költészet műhelytitkait, Babits Mihály mellett, mégsem a forma művésze akart lenni, hanem az igazság bajnoka. Lázadó ígét az ellenforradalmi rendszer csöndjébe kiáltotta bele. Nem fogadta el a polgári élet és a polgári társadalom konvencióit; sorra vizsgálta őket, és sorra leplezte le hazugságaikat. Főlényes elmével, kérlelhetetlen ítélőerővel mutatta meg a kapitalista világ embertelenségeit. Első verseskötetei: a *Föld, erdő, isten*, a *Kalibán* és a *Sátán műremekei* keserű lázadással támadták a húszas évek magyar társadalmát, makacs igazságkereséssel fogalmazták meg a nagyvárosi ember tapasztalatait.

A magyar líra hagyományosan a vidéki élet élményforrásaiból merített; még olyan „városi” költők is onnan kapták első ihletésüket, mint Babits Mihály, Kosztolányi Dezső vagy József Attila. Szabó Lőrinc erendően a nagyváros költőjének tudta magát; a nagyváros emberi civilizációját és ennek ellentmondásait élte át és mutatta meg. És ez ellen a civilizáció, ez ellen az ellentmondásoktól feszülő világ ellen lázadt verseiben.

Lázadt, következképp magányba kényszerült. Úgy gondolta, hogy alkotó művész számára nem is lehet méltóbb közeg a magánynál; a magányban követheti igazán lelkiismeretének lázító parancsait. Lassan azonban belefáradt ebbe a magányba, ebbe a lázadásba, a folytonos és kimerítő küzdelembe. Kifogyott belőle az ellenállás belső ereje, úgy gondolta, meg kell békülnie a köznapi riddeg törvényeivel. Úgy gondolta, okosabb, ha nem örli fel önmagát és erejét a küzdelemben, hanem valamiképpen kiegyezik azzal a környezettel, amit különben utált és elítélt. „Különbékét” kötött a polgári társadalommal, ahogy írta: „Különbékét ezért kötöttem a semmivel, ezért van, hogy csinálom, amit csinálni kell (...) s leprások közt fütyürészek s nevetek.” *Te meg a világ, Különbéke,*

Bernáth Aurél festménye

Harc az ünnepért című kötetében ezért szólal meg a csalódott és sztoikus közöny. És ennek a „különbékének” szellemet sodró hullámaival jutott közel időnként a harmincas-negyvenes évek hivatalos jobboldali ideológiájához, olyan eszmékhez és szövetségekhez, amelyekre korábban gondolni sem akart.

A felszabadulás után éppen ezért önvizsgálatot kellett tartania. Igazságra törekvő szellemét, őszinteségét tanúsítja, hogy a belső számvetést könyörtelen önvizsgálattal sikerült elvégeznie. (Erről a számvetésről adnak képet különben a nemrég megjelent kötet, a *Napló, levelek, cikkek* életrajzi dokumentumai.) A számvetésnek és önvizsgálatnak klasszikus művészi eredménye született: a lírai önéletrajzot adó *Tücsökgzene* verseiben. Szabó Lőrinc gyermek- és ifjúkorát idézte fel, múltját és jelenét kutatta, s az élet apró eseményein, a költői pálya rejtett folyamatain elmélkedve jutott el a gyógyuláshoz, igazi önmagához. E könyvét azután még számos klasszikus vers követte, közöttük a *Huszonhatodik év* című lírai rekviem szonett-sorozata, amely egy hosszú szerelem örömeinek és fájdalmainak állít emléket, s az emberi lét mulandóságának fájdalmát szólaltatja meg. Az elmúlás ellen Szabó Lőrinc mindig alkotó munkával védekezett. S ennek az

alkotó munkának különleges fejezete az a kitartó és hatalmas műfordító tevékenység is, amelynek során szinte az egész világlírárt megszólaltatta magyarul.

Tevékeny és küzdelmes életet élt. Megtorpanások után újra tudta kezdeni munkáját, új lángra tudta lobbantani érdeklődését és szenvedélyeit. Igazságkereső küzdelmeiben kegyetlen tudott lenni önmagával szemben is. Mint a sebész, hatolt egyre mélyebbre abban az életben, ami az övé, hogy felszínre hozza a lélek rejtett indulatait, szorongásait, ösztöneit. Mint minden nagy költő, önmagát bon-

colta fel, elevenen. Ahogy Illyés Gyula írta róla: „Sötét, véres, nemegyszer tragikus képet tár elénk, olyasfélé, mint a kritikai realizmus mesterei, akik feladatuknak a környezet s a korszak fölbontását tekintették. Mit tehet egy ilyen vezérelv szolgálatában az alanyi költő, aki egyben tárgya is magának? Magát boncolja. Minél hívebben — minél pontosabban s »véresebben« — teszi, annál hálásabbak lehetünk neki. Ez a »véres valóság« ugyanis a XX. századé is.”

P o m o g á t s B é l a

A jubileumi olvasómozgalom nyitánya Szombathelyen

A szombathelyi SZMT-könyvtárban már esztendőik óta kísérleteznek eredményesen új módszerekkel az olvasás megkedveltetése érdekében.

A könyvtár 1974. júliusában benevezett a Népfront, a SZOT és a minisztérium „Az olvasó munkásért” pályázatára. Ezzel kapcsolatban Sövegjártó Lászlónétól, az SZMT könyvtárigazgatójától a következőket tudtuk meg:

— Vas megye lakossága 278 ezer ember, közülük a szervezett dolgozók száma 68 ezer munkás, műszaki, tisztviselő, alkalmazott. Nekünk, Vas megyei szakszervezeti könyvtárosoknak ezzel az olvasói „nyersanyaggal” kell dolgoznunk. Hosszú esztendőik munkájával sikerült elérnünk, hogy már 46 ezer ember dolgozik olyan üzemekben, ahol könyvtár működik. További feladatunk, hogy a főként kisebb és félreeső településeken működő üzemeket is ellássuk könyvtárral, ezzel párhuzamosan természetesen társadalmi munkás könyvtárosról is gondoskodjunk. Ez bizony nem könnyű feladat, hiszen Vas jellegzetesen aprófalvas megye, s ma már a kisebb települései is gyors ütemben iparosodnak, mivel csak helyben találunk tartalék-munkaerőt.

Sövegjártó Lászlóné tudja, hogy az üzemi dolgozók figyelmét az értékes magyar és világirodalmi alkotások mellett a mai magyar munkás témájú alkotásokra kell irányítaniuk a könyvtáraknak.

— Üzemeink beiratkozott olvasóinak 70—75 százaléka fizikai dolgozó — mondja —, s elsődrendű feladatunk a munkásolvasókkal való foglalkozás, a munkások olvasóvá nevelése. Ennek módszereiből és a különféle kezdeményezések gyakorlati megvalósítására irányuló erőfeszítésekből tevődnek össze az Olvasó munkásért pályázatunk vállalásai is.

S mutatja — példának — a tavaly októberi sikeres rendezvényt sorozatuk meg-

hívóját, amelyet a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárral közösen szervezték „A munkásosztály az irodalomban” című könyvkiállítással együtt.

A meghívott írók közül Vészi Endre a szombathelyi VOLÁN-vállalatnál és a Savaria Cipőgyárban, Takács Imre az Autójavító vállalatnál és a répcelaki szénsavgyárban, Demény Ottó a Lakástextilgyár szombathelyi üzemegységében és a közepi ágyterítőgyárban, Szentiványi Kálmán a szombathelyi pamutipari vállalatnál és Szentgotthárdon vett részt író-olvasó találkozók, üzemlátogatásokon és a szocialista brigádokkal folytatott eszmecsereken. Valamennyien SZOT-díjas írók, költők, műveiket már jó előre népszerűsítették az üzemi könyvtárosok. A tapasztalatokat Gerő János SZOT-díjas író, a Népszava kulturális rovatának vezetője foglalta össze Szombathelyen a tanácsi és szakszervezeti könyvtárosok számára „A munkásosztály ábrázolása irodalmunkban és ennek társadalmi fogadtatása” című előadásában. Ezután a REMIX vállalatnál a munkásírók és munkásolvasók ünnepi találkozóját tartották meg.

— Amikor hírért vettük az Olvasó népért mozgalom új programjának — folytatja Sövegjártó Lászlóné —, külön „olvasósarkokat” létesítettünk, ahol a beiratkozott olvasók felkészültsége és igénye szerint népszerűsítjük a „háromszor harminc” könyvet (a mozgalom olvasási programján szereplő műveket), valamint az írók más műveit, s egyéb hasonló tárgyú, témájú könyveket is... Hiszen az előírtak közül nem mindegyik könyvtárunkban található meg az éppen keresett szerző kívánt kötetét.

De Szombathelyen a szakszervezeti könyvtárosok nem elégedtek meg azzal, hogy eddig jól bevált módszereikkel, s új kiállítással népszerűsítsék az Olvasó né-

péert mozgalom olvasási programját, hanem gondolkodni kezdtek azon is, hogyan lehetne a 90 könyvet, legalábbis annak magyar irodalmi részét, az írókat és a könyveket, az irodalmi irányzatokat és a kötetek eszmei-irodalmi mondanivalóját egységeseznek tűnő keretbe foglalni.

— Arra gondoltunk, s ez az „ötlet” szinte magától kínálkozott — mutat most egy másik programot Sövegjártóné —, hogy az Olvasó népeért mozgalom olvasási programját összekötjük a felszabadulás 30. évfordulójával. Ennek érdekében január 29-től kezdve, háromhetenként előadást rendezünk a szakszervezeti Hírlapolvasóban. A sorozat négy előadásból áll, középpontjában irodalmunk 30 esztendeje. Hosszú évek alatt kialakult ugyanis az a meggyőződésünk, hogy nem elég a könyveket előszóval, meg helyi kis kiállításokkal népszerűsíteni, hanem mindig össze kell kötni a nagyobb távlatokra is kitekintést nyújtó előadásokkal, sőt bizonyos esetekben 3—4 előadást magába foglaló ciklussal.

Az „Irodalmunk 30 esztendeje” című előadássorozatot a Vas Népe megyei lap is meghirdette. (Háromhetenként a Hírlapolvasóban rendezik meg az előadásokat, elsősorban könyvtárosoknak — továbbképző jelleggel —, az üzemi könyv-

tárak mellett működő irodalmi köröknek és könyvbarát kluboknak, a gimnáziumi esti tagozat hallgatóinak s az irodalom iránt érdeklődő szakmunkástanulóknak.)

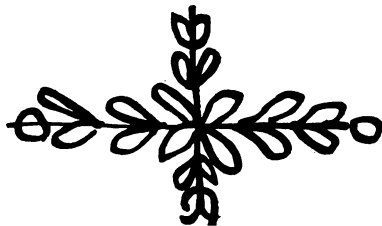
A négy előadás sorrendben a következő: A cenzúra árnyékában (a Horthy-korszak üldözött, betiltott, perbe fogott irodalma); 30 év magyar prózája; 30 év magyar költészete, s végül 30 év színműirodalma, az irodalomból táplálkozó filmművészet, a hazai szociográfia és önéletrajz, az emlékirat-irodalom.

A továbbiakban e sorok írója az egyik rendezvény előadójaként személyes tapasztalatokról számolhat be: A cenzúra árnyékában c. előadás iránt olyan nagy volt az érdeklődés, hogy azt nem a Hírlapolvasóban, hanem az SZMT tanácskozótermében tartották meg, ahová elfért a nyolcvan érdeklődő. Eljöttek a helyi üzemekből a Járműjavító, a Mezőgépgyár, a VOLÁN, az Építők Kultúrotthona, a Posta, a MÁV, a Vízügy, a REMIX társadalmi munkás könyvtárosa, az irodalmi klub tagjai, de Körmendről, a Gyógyszer- és Tápszergyárból, sőt még a Cellőmölki Kesztyűgyárból is. S mindannyian megszemlélték a témához kapcsolódó kamara-kiállítást is.

Tóbiás Áron

KÉT ÚJ SOROZATOT indított a Gondolat Kiadó. Az egyik a *Szemtől szemben* címet viseli és az a célja, hogy közel hozza az olvasóhoz korunk nagy művészeit: festőket, szobrászokat, zeneszerzőket, színházi- és filmrendezőket. A kiadó évente hat monográfiát kíván megjelentetni, ezek az adott művész naplóját, leveleit, saját írásait, s a róla írott megnyilatkozásokat alapul véve olvasmányos stílusban szólnak az olvasóhoz, hogy az alkotón keresztül a műveket is mélyebben értse. A sorozat első kötete: Nemeskürty István Fellini-je volt, a következő hónapokban Uitz Béláról, Rodin-ről, Jouvetről, Meštrovićről, Matisse-ről Andrzej Wajdáról, Craigról és Sztravinszkijről olvashatunk egy-egy kötetet.

A másik sorozatban, a *Gondolat zsebkönyvek* sorozatában megjelenő könyvek röviden, közérthető stílusban szólnak természettudományos, műszaki és művelődéstörténeti kérdésekről. A sorozatban már megjelent: Peter Kircheng Régi autók; A., J., Kobrinszkij Figyelem, robotok, Klaus Linder A csillagos ég című könyve; a könyvtárosok különös érdeklődésére tarthat számot Kéki Béla *Az írás története* c. művének 2. kiadása. (Az első ugyanis napok alatt elfogyott.)

Visszapillantó szépirodalom

Felszabadulásunkra irodalmunk harminc év óta kettős hangvétellel emlékezik. Az öröm érzése mindig összeolvadt a lelkiismeretfurdalással.

Még szinte ki sem hűlt az élmény melege, már kemény ítélőbírákként jelentkezték az írók, hogy ostorozzanak az elmulasztottakért. *Darvas József Város az ingoványon* és *Nagy Lajos Pincenaplója* ezek közé az ítéletes írások közé tartozik, és nem ad felmentést a múltért, melyet csak a jövő erőfeszítései oldozhatnak fel.

Közben múltak az évek, és mind több olyan szépirodalmi mű jelent meg, mely a magyar ellenállási mozgalom kevés, de annál dicsőbb tettét ábrázolja.

A harmincadik évforduló közeledtével még inkább szaporodnak az olyan művek, amelyek már nem a pillanat keresésével és az igazságkeresés azonnal reagáló szenvedélyével tartanak tükröt nemzetünk elé, hanem gondos elemzéssel, átgondoltan, önáltatás és illúziók nélkül mérik fel akkori helyünket a világban. Ezek a regények nem a hősiességet keresik, hanem inkább azt vizsgálják, hogy a hitleri propagandagépezet hazugságai közepette mennyire tudta egy közösség, egy falu, egy embercsoport, vagy akár az egyén megőrizni emberségét.

Az elmúlt öt év termését végignézve, megállapíthatjuk, hogy az írók belső kénysernek érzik a vallomást; még akkor is írnanak e témáról, ha felszabadulási regény-pályázatok külön nem hangolnák őket erre a megemlékezésre.

Gerencsér Miklós Fekete tél-je akkor játszódik, amikor már a nyilasok birtokában a nyugati országrésznek csak egy kis csücske maradt. Mennél kisebb azonban a hatalmi terület, annál fékezhetlenebbek a nyilas kiskirályok. Olyan figurák vonulnak el előttünk, akiket civilizáltabb időkben az első közrendőr lefogna és életük utolsó stációja az elmeógyógyintézet zárt osztálya lenne.

Eszelősen menekülő, vagy bujkáló nyilasok, s háttérként egy teljesen megriadt társadalom, mely csak jóval később fog ráeszmélni arra, hogy passzivitásával mennyire elősegítette ennek a pokolnak az elszabadulását — mindez elénk tárul a könyvből.

De ebben a szomorú világban is élnek jellemes és bátor emberek. Így Pattantyus Ábrahám Imre, a Vagonyár igazgatója és beosztottja Nyiri Imre, az igazgatási osztály vezetője. Kettőjük együttműködése, a gyár munkásainak összefogása milliós értékeket ment meg. Lélektanilag igen sikerült annak bemutatása, hogy a félnék és szorongó Nyiri nagyszabású feladatának végzése közben miként növekszik igazi emberré.

Gerencsér Miklós szépen emlékezik meg a Vagonyár 11 kommunista mártírjáról, akik közül egy sem vált árulóvá.

Méliusz József Sors és jelkép című nagylélegzetű esszéje egy dél-erdélyi utazás során keres választ arra, mint történhetett meg az emberiséggel az a szörnyű megcsúfolása, mely 1943 után a határ mindkét oldalán egyaránt lezajlott. A magyarázat: az a nacionalizmus bűnös ebben, amely a maga szupremáciájának védelmében a másikat a legelembb emberi jogoktól is el akarja ütni. Mint Méliusz írja: „A nagy elnyomta a kicsit és a kicsi a kisebbet és a kisebb a legkisebbet. A germán a román és a magyar, a magyar a román, a román a magyart és a magyar meg a román a zsidót és a cigányt.”

Hogyan lehet védekezni a veszedelmes mákony ellen? A szerző történelmi arcképcsarnokként tárja elénk a múltat. A nagy szellemeket idézi fel, kik kiválóan vizsgáltak a türelem és emberség tantárgyából. Bethlen Gábor, a fejedelem; Apáczai Cseri János, a humanista; Körösi Csoma Sándor, a viláगतató (utóbbi a nagy térségek összefogásában látja meg mindenféle nacionalizmus legyőzhetőségét); román részről pedig Mihail Beniuc és Peter Groza képviselik az összefogás eszméit.

Méliusz tudja, hogy az idegen sovinizmusok elleni harc a magunk sovinizmusának elítélésével kezdődik. Illyés Gyula szép példáját idézi, ki román favágókkal utazik együtt a vonaton, és mikor a futkározó rikkancs leteremtettézi őket, miért nem használják a magyar állam nyelvét, úgy válaszol, hogy szavai nem is a rikkancsnak,

hanem egy egész nemzetnek szólnak: „egy nemzet csak akkor az, ha nem zúzza szét a másik nemzet nyelvét”.

Sükösd Mihály Vizsgálati fogság című regénye nem annyira történelmi személy ábrázolása, mint inkább egy történelmi helyzet briliáns elemzése. Szapáry Imre politikai pályája kezdetén reformokat akar végrehajtani, nem kíván a németek szolgája lenni, és nem óhajt embertelenségeket fedezni. E dicséretes elképzelések azonban visszajukra fordulnak. Sükösd elemzése szerint Magyarországon az 1935 utáni világhelyzetben, és főként a 40-es években magyar kormányférfi csak úgy maradhatott meg a helyén, ha kiszolgálja a németeket. Az elhibázott szövetségi politika, a délibábként kergetett revíziós álmok csak a Kállay-kettős gyenge mozgási lehetőségét engedték meg. Vagy szembe kellett volna fordulni és mártírként végezni, vagy visszahúzódni a magányba.

De Szapáry azt hiszi, hogy ha ő nincs, még nagyobb bajok zúdulnak az országra: az embertelenséget ő fékezi, a teljes behódolást a németeknek az ő személye tartóztatja fel, a szélsőségek uralmát ő hárítja el. E beteges hiúság csak akkor foszlik szét, amikor a népbírósi tárgyaláson a tanúként kihallgatott német követ könyörtelenül szemébe mondja, hogy jóhiszeműségét, erkölcsi aggályait a németek betáplálták politikai konstrukciójukba: egyszerűen Szapáryval a balekot játszották.

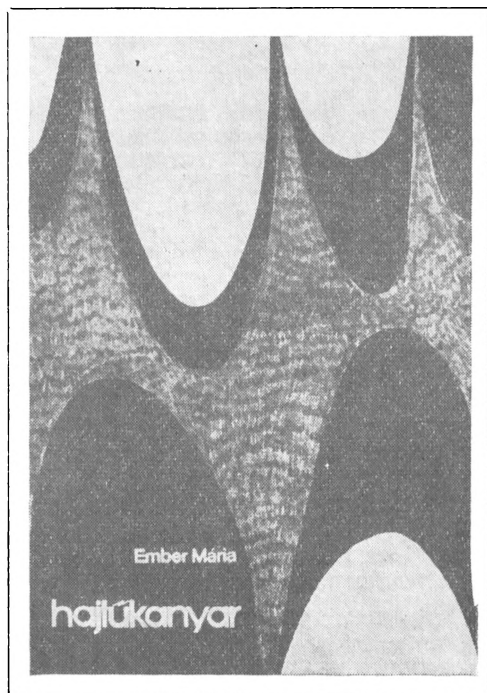
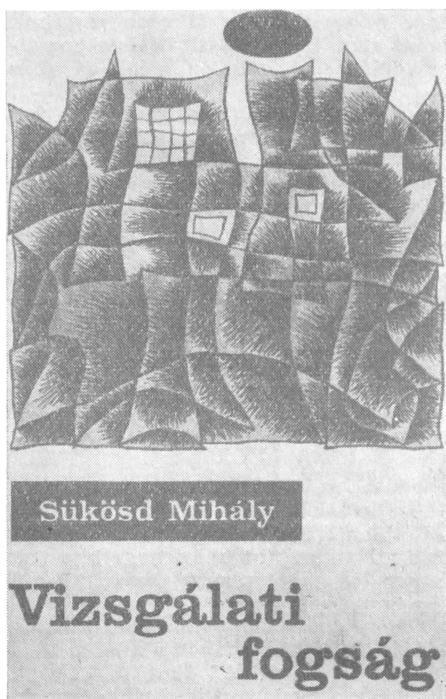
Sükösd a cselekményt három síkon bonyolítja: a fogoly miniszterelnök cellabeli gondolatai, a Népbíróság kommunista ügyészének reflexiói és Szapáry valóságos életútja ez a három sík.

A következő három regény különböző környezetben, eltérő helyzetben, de ugyanazt érzékelteti; a magyar társadalom tipikus magatartását: megmaradni, túlélni és majd azután meglátjuk, mi lesz.

Bertha Bulcsú Tűzgömbök c. regényének kilencéves Tahí Ambrusa talán koraéretten lát mindent, ám különleges helyzetekben a gyermekek is gyorsabban érnek, ezért az író számára megengedhető ez a fogás: egy világosan látó gyermek szemében a felnőttek cselekvése még kapkodóbbnak, ostobábbnak és nevetségesebbnek tűnik. A koraérett gyermek szemlencséje így válik a torzult valóság igazi tükrevé.

Ambrus látja a korlátolt rokonokat, akiknek fő gondjuk, hogy mint mentsék át magukat az angolokhoz. Csak egy dolog aggasztja őket: a németek ellopták a teákszervizt, és mit ér anélkül az ember Angliában?

Ambrus ott van, amikor egy néger pilóta ejtőernyővel, sebesülten földet ér, látja, mikor a hisztéria rabjaivá lett, egyébként békés kisemberek meglincselik, benne

testesítve meg az ellenséget, az alacsonyabbrendűt és egyben a félelmetesen fenyegetőt. S mindez a kisgyermek álmaiban libérecesen visszatér. Az író finom lélektani elemzéssel mutatja meg a kisfiú gyötrelmeit.

Sipos Gyulának, a költőnek első prózai munkája *A senki földjén* című dokumentumregény. Nemcsak földrajzi, hanem világnézeti senki földjét is ábrázol. Csak a három főhős: a katoná, a kispap és Szita, az ellenállási mozgalom embere gondolkodnak és vitáznak politikus ésszel. Valahol Csepel alatt, talán Dunaharaszti táján összetalálkoznak a kényszerű tehetetlenségben, vitatkoznak a kommunista, valamint a népi-paraszti ellenállásról, a mozgalmi erkölcsről; arról, hogy jogos-e időnként a mozgalom érdekében való hazugság, megteheti-e a vezető, hogy a párt érdekében hivatkozva, a maga fontosságát hangsúlyozza; kivonhatja-e magát a személyes kockázatot veszedelme alól, hogy azt mással vállaltassa stb.

Amikor itt, Csepel alatt összetalálkoznak, maguk is ugyanolyan passzív szemlélői lesznek az eseményeknek, mint a helybeliek. A szomszédok átjárogatnak egymáshoz, óvatosan beszélnek, mert a hallgatásból még senkinek nem lett baja. A gyárba nem tudnak eljutni, de ott van a kocsmá, melynek tulajdonosa bőven méri az italt, akár hitelbe is, mert neki is kell az összehívó emberek melege.

Nemcsak az emberek többsége, de még a három kommunista is vár, míg valahogy bekapcsolódhat a dolgokba. A szerző a felszabadulás utáni első napok kaotikus összevisszaságát is jól érzékelteti. Kínosan kerül minden pátoszt, s ahol alkalom adódik rá, inkább az ironia eszközeivel él.

Nyárády Gábor *Embernek maradni* című regénye ugyancsak kerül a pátoszt. Tiszteletreméltó alapállást választ: ha hősiességet nem tudunk felmutatni, kerüljük a felesleges pózokat. Főhőse egy zászlós, aki nemcsak a maga véleményét fejezi ki, mikor a következőket mondja: „Istenverte káosz. Én nem akartam, én nem csináltam, én nem tudok rendet teremteni benne, de még eligazodni sem, kis kavics a lezúduló görgetegben. Mit tehetnék? Egyetlen értelmes eszme: túlélni, hazajutni egyszer.” A regény egy felbomló hadsereg rajza. Az emberek itt azt tervezik, hogy majd adandó alkalommal megszöknek, de a tervezésnél nem jutnak tovább.

Mondottuk: túlélés, ahol mód van rá. És ahol nincs? Erről a helyzetről számol be két regény. *Ember Mária Hajtókanyar* című műve és *Moldova György Szent Imre induló*-ja, mely még csak a Kortársban (1975. 2. sz.) jelent meg.

Ember Mária könyvének érezhető az önéletrajz, az emlékezés. Leírja, amit 13 évesen átélt az otthon elhagyásától a gettón át a strasshofi Familien-Lagerig, amely félig-meddig a porhintés szándékából, félig a munkaerő-szükségletből jött létre. Strasshofba családokat vittek, ott nem voltak gázkamrák, és ugyan sokan elpusztultak, mégsem számított olyan megsemmisítő tábornak, mint a többi. A foglyok hadiüzemekben dolgoztak, ahol az osztrák munkások dugdosott falatai némiképp enyhítették éhezésüket. Ember Mária tehát viszonylag „kedvezőbb” helyzetet ábrázol, művét az teszi kiemelkedő alkotássá, hogy ebben a kevesebb vért és kegyetlenséget látató helyzetben is megmutatja a teljes embertelenséget. Montázs technikával dolgozik, az eseményeket rendeletek, jelentések és népbírói vallomások szövegei szakítják meg, mintegy felelve a 13 éves gyermekben felbukkanó kérdésekre. Kitérő lélekrajzzal érzékelteti a gyermek belső változásait a semmit sem értéstől a mindent sejtésig, a lázadás vágyától az apátiáig; s a környezetet is, a lágerbeli éppúgy, mint az üzemit, a gyermek friss és minden részletet őrző szemével látatja, miközben vissza-visszatérnek az elvesztett otthon képei, s az emléktöredékekből, valamint a regény jelenidejének eseményeiből formálódik ki a válasz arra, hogy miként is vezetett idáig az út. A személyes átélés ereje süt a regényből, s teszi az író a téma egyik legjobb magyar megszólaltatójává.

Moldova György *A Szent Imre-induló*-ban két gettó életét írja le: az Augusztatelepiét és a központi gettót.

Mi ennek az írásnak kiemelkedő értéke? Az a kíméletlenül bátor és őszinte hang, mellyel a szerző gyilkosok és áldozatok, különböző szemlélők vagy más nyomorúságán ujjongó ferdelelkűek fölött mond ítéletet.

De a halálaszántak sem kerülnek el a kritikát. Tehetnek ők valamiről? Igen. A hiszékenységek bűn ilyen helyzetekben. Hiszen a dési zsidók rendőrt akartak hívni, mikor egy zsidó fiatalember egy táská hamis igazolványt hozott, hogy minél többen menekülhessenek. A hitközség vezetői azt mondták, hogy ami megtörténhetett Lengyelországban, azt „nálunk Horthy nem engedi meg”. A lojalitás vakága tízezreket kergetett a halálba.

Moldova görcső alá veszi a zsidótanács vezetőit is, elsősorban Berendet, a szigetvári rabbit és mindazokat, akik a maguk bőrért mentették csak, noha hivatásuk lett volna valamennyi zsidóért fellépni és tevékenykedni. Szinte legendás figurája Moldova írásának Koterba doktor, a lengyel orvos, aki a varsói gettóból szökött Magyarországra. Operál, szervez, mentőakciókat indít, élelmet szerez.

Moldova, mint más műveiben is láttuk (leginkább a gályarab prédikátorokról szólóban), a helytállás emberi tényezőit keresi, a rendkívül nehéz helyzetekbe kerülő emberek között azokat a hősokeket, akik erősebbek a szorító körülményeknél.

A bemutatott művek irodalmi értéke különböző, eltérő sokszor a látásmód is, az ábrázolás hitelének mértéke; így együtt azonban mégis körképet adnak egy nyomasztó, fájdalmas korszakról, mely az életút feléig még el nem jutott nemzedék számára már csupán történelem.

Dr. Szalai György

AZ ISMERTETETT MŰVEK

- Bertha Bulcsú: Tűzgömbök. 1970. Szépirodalmi, 268. l.
Ember Mária: Hajtúkanyar. 1974. Szépirodalmi, 383 l.
Gerencsér Miklós: Fekete tél. 1973. Szépirodalmi, 488 l.
Méliusz József: Sors és jelkép. Bukarest, 1973. Kriterion, 510 l.
Moldova György: A Szent Imre-induló. = Kortárs, 1975. 2. sz. 230—301. l.
Nyárády Gábor: Embernek maradni. 1970. Kossuth, 276 l.
Sipos Gyula: A senki földjén. 1970. Szépirodalmi, 382 l.
Sükösd Mihály: Vizsgálati fogság. 1973. Szépirodalmi, 194 l.

Andrássy Mária: Egy iparváros művelődése

Kazincbarcika

Két — egymással nyelvelő — közmondás jutott az eszembe a tanulmány kézbevételekor. „Kétszer ad, aki gyorsan ad.” „Ki sokat markol, keveset fog.” A kiadványból kétségtelenül előtűnik a segítőszándék, a javítani akarás a vizsgálódó kérdések és a válaszokból leszűrött megállapítások, javaslatok mögül. Ám az is nehezen vitatható, hogy a következők felületesekek, a felkínált tennivalók pedig legfeljebb a körlevelek számát növelik.

Nézzük sorjában. Először helyett ösztövérré sommázat közli a használóval a tanulmány megszületésének okait. „A Nép-művelési Intézet Kutatási osztálya 1970 augusztusában Kazincbarcikán művelődésszociológiai vizsgálatosorozatot indított, amelynek célja az volt, hogy megállapítsák, milyenek egy fejlődő, szocialista város lakosságának művelődési szokásai.”

A bevezetést térkép, majd a város topográfiájának és újabbrkori történetének leírása követi. A hétköznapi gondjaival foglalkozó fejezet a település kommunális ellátottságáról, népességének összetételéről, szokásairól, kulturális érdekldéséről tudósít. Lényegében ezt a helyzetképet részletezik, árnyalják az 1949—1970-es időszakot felölelő statisztikai adatok. A népesség, népsűrűség, népmozgalom, a foglalkoztatottság, a lakások, a kereskedelem, a szolgáltatások, az egészségügy, a gyermekellátás, a művelődésügy mutatói — a hasonló nagyságú, illet-

ve „profilú” városok adataival körítve — érzékletes képet adnak Kazincbarcika jelenéről, és kijelölik fejlesztésének útját. Ez a kép közel sem rózsás, fejleszteni, változtatni való akad bőven. A művelődésügy területéről veszem a példát: az aktív keresők 28,2%-a nem végezte el az általános iskola nyolc osztályát!

A tanulmány második, nagyobb részét a vizsgálat eredményei képezik. A három felvételhez — közülük az alapvető 1970. évi mintavételhez — 688 főt (minden huszadik választópolgárt) jelölt ki a vizsgálat vezetője. Maguk a szerzők is tisztában vannak a mintavétel arányainak torzulásával. A mintasokaság kor, foglalkozás és iskolai végzettség szerinti megoszlása eltér a valóságostól. A minta „... felfelé torzít, így a vizsgálat nyomán kikerekedő kép valamivel kedvezőbb a valóságosnál” — olvashatjuk az indokolásban. A kép mindenekelőtt a szabad idő és a művelődés viszonyát rögzíti. A felmérés munkanaponként átlagosan 6 órát tekint szabad időnek. Ez önmagában is vitatható.

A megkérdezettek csaknem 50%-a kulturális tevékenységgel tölti (pontosabban: *töltene*) el idejét. A sporttal, természettel, utazással, hobbival, pihenéssel, társas élettel, szórakozással kapcsolatos igények együttesen nem kaptak ennyi szavazatot. A felmérés a kiemelt legkedvesebb tevékenységek közül — 20%-kal — az olvasást említi elsőnek,

rögtön utána a tv-nézést (19%), majd a többi (nem versenyszerű sport, varrás, horgolás, pihenés) csak összesítve „éri be” a listavezető elfoglaltságot, kedvtelést. Ugyanakkor a megnövekedett szabad időre, illetve hétköznapi és hétvégi időtöltésre vonatkozó feleletek már a 3., illetve a 2. helyre vetik vissza az olvasást. Erdemes tehát, mint azt részben a tanulmány is teszi, összevetni a vágyakat és a tényeket.

A baj ott kezdődik, hogy maguk a szerzők sem tesznek eleget saját felszólításuknak. Noha a tanulmány 48. oldalán megállapítják, hogy a vizsgálatban résztvevők „... 80—90%-a hetenként többször — naponta — olvas újságot, néz televíziót és hallgat rádiót. Kétharmaduk havi 3—4 alkalommal vagy annál gyakrabban, tehát rendszeresen olvas könyvet...”, annak alig néztek utána, hogy ténylegesen mit (milyen színvonalú produktumot) néz, olvas, hallgat interjúalanyuk. Tesznek ugyan — az *Érdeklődés és izlés* c. fejezetben — néhány bátor-talan lépést ez irányban is.

A házikönyvtárak összetételének (a megkérdezettek háromnegyede 200 kötetnél kevesebbel rendelkezik!) és a „legkedvesebb írója” típusú kérdésre adott válaszok vizsgálatával sovány eredményre jutnak: az olvasók zöme a szépirodalom könnyű alkotásait részesíti előnyben. Nem jutnak sokkal tovább a színház- és mozilátogatások (vigjátékok, bűnügyi darabok!) elemzésében sem. Folytatható a sort: a zenei műfajban az operett és a cigányzene vezet.

Vitára ingerel a művelődési házak helyzetét tárgyaló fejezet. A városnak egy művelődési központja, 3 művelődési háza, egy klubkönyvtára és egy gyermek klubkönyvtára (hogy neve legyen a — klubkönyvtárnak) van. Valamennyi rendelkezik klubhelyiségekkel és — egy kivételével — színházteremmel. Kettő kivételével felszereltségüket is jónak tartja a tanulmány. Ettől kezdve aztán minden összekeveredik. Az intézménylátogatók számát 170 ezernél valamivel többre taksálják, e szám 47%-át a frissen megnyílt Egressy Művelődési Központ adja (76. l.). Tizennégy oldallal hátrább viszont kiderül, hogy az ünnepek, gyűlések és színelőadások mellett a művelődési központban levő városi könyvtár vonzza a legtöbb látogatót (meg is fizet érte, mert a művelődési házak működési bevételeinek majd a felét a könyvtár épületfenntartási hozzájárulása adja). A táblázatokból ismét csak közhe-lyek kerekednek ki. A látogatóknak több mint 20%-át vonzzák az „egyéb ismeretterjesztő rendezvények” és majdnem 40%-át a rendezvények (az utóbbiakról

sejthető, hogy mit takarnak, de az előbbieknél csak gyanakodni lehet). El-sorvadtak a tanfolyamok, szakkörök, klubok, a felnőttoktatás formái, a techni-kai műhelyek, rossz a propaganda, a megkérdezettek 45%-a egyik intézményben sem járt, a látogatóknak csupán 12%-a kereste fel *rendszeresen* az intézményeket, nem kapnak kellő figyelmet az öregek és a fiatalok programjai stb. Érdeklődtek az intézményhasználók igényei felől is. A legtöbbben közhasznú ismereteket, ismeretszerző alkalmakat, művészetekkel való foglalkozási lehetőséget várnak a művelődési házaktól.

A kritikus helyzetkép és az igények felvázolása után jogosan számíthatnánk a megoldást kínáló receptre (annál is inkább, mert a tanulmány készítői kiadós beszélgetést folytattak a „város társadalmi, politikai, gazdasági és közéleti vezetőivel, ... a népművelőkkel — összesen 32 személlyel”). Helyette frázisokat kapunk: nem a klubok számának gyarapítása a fő feladat, „... hanem jobb objektív és szubjektív körülményeik megteremtése”, a gyermek klubkönyvtár „... az iskolás korú gyermekek közművelődési bázisává kell fejleszteni... növelni kell a táncos, szórakoztató rendezvények számát... Kiemelt feladat ... a lakosság alapműveltségének fokozása... differenciált ifjúsági rétegmunkát kell kialakítani... részletesebben kell elemezni az értelmiség részvételét a város közművelődési életében...”

Végezetül szólunk kell a tanulmány két — nemcsak könyvtáros szemnek — meghökkentő megállapításáról. „A könyvtárak közművelődési jellegét erősíteni kell.” (?) A recenzens nem tudja eldönteni: vajon a felmérés készítői vagy a város vezetői tájékozatlanok-e?! A tanácsai és a szakszervezeti fenntartású könyvtárak közművelődési intézmények — legalább 25 esztendeje! A második „egy országosan is egyedülálló kísérlet: az általános iskolák ...könyvtárainak szakmai irányítását és kezelését is a városi könyvtárhoz... kívánják csatolni.” A kísérlet jelzőiből csak kettő nem fedti a valóságot: az *országosan* és az *egyedül-álló*. A kisebb, szegényebb községek könyvtárai már évek óta, bár átmeneti jelleggel, ellátják ilyen módon a település iskolai könyvtárának feladatát. Ismétlem: átmenetileg és nem a tehetősebb iparvárosokban (nem ártott volna legalább ez ügyben a könyvtáros véleményét kérni).

A tanulmány, sajnos, torzónak maradt. Érlelése nyilván többet használt volna az ügynek. A közművelődés ügyének. (NPI, 120 l.)

C s o b o t h A t t i l a

Három könyv Karcsáról

A Bodrogek köz karácsonyi ajándékként őrzök három kiadványt, melyet Nagy Géza általános iskolai tanár küldött nekem Karcsáról. Ez a falu már a honfoglalás idején lakott terület volt, de a Bodrogek köz borító mocsár miatt több mint ezer esztendeig, egészen az 1800-as évekig zárt és nehezen megközelíthető helység maradt. Olyannyira, hogy a legnyugatibb századokban is békében élhettek lakosai, még a tatár és a török pusztítástól sem kellett tartaniuk. Népi hagyományait is ezért tudta ez a vidék viszonylag épen megőrizni. Ma 18 kilométerre van tőle a legközelebbi, a sátorlajuhelyi vasútállomás.

A megjelenés sorrendjében a három könyv címe: Karcsai népelet (1971); Mesék, mondák Karcsáról és Karosból (1973), valamint Negyedszázad a közös úton (1974).

Három érdekes könyv „a honismereti mozgalom asztalán”; értéküket növeli, hogy a gyűjtést nem egy „megszállott”, hanem a karcsai általános iskola Erdélyi János honismereti szakköre végezte. A szakkör 1963-ban alakult. A több mint tíz év tapasztalata és az összegyűjtött anyag is valószínűleg nagyobb, mint ami a három kiadványban megjelent, de ez sem csekélység.

A *Karcsai népelet* című első kötet a helyi lakodalmi szokásokat (Novák Irén munkája), a keresztelés (Ajtai Éva, Petruska Erzsébet) és a temetés (Horváth Klára, Nagy Mária) hagyományait, a karcsai halászsok életének és munkájának leírását (Nagy György), a kenderszövést (Dakos Zsuzsanna, Szabadka Erzsébet), a falusi építkezést (Dakos Zsuzsanna), a régi házak berendezését (Dakos Etelka, Tóth Margit), a falusi konyhát, a kenyérsütést és a disznóvágást (Nagy Éva), a

falusi fiúk játékeit (Nagy Ferenc) és a jeles napok eseményeit (Dakos Irén, Nagy Pál Éva) mutatja be gondos, tárgyyszerű írásokban.

A második, a *Mesék, mondák Karcsáról és Karosból* című, több mint 200 lap terjedelmű kötet tizennégy mesét és negyvennyolc mondát ad közre. Mivel a karcsai általános iskolába járnak a szomszéd falu, Karos felsős tanulói is, a szakörvezető tanár bevonta őket a gyűjtésbe.

Gazdag, tartalmas kötet, melyet jegyzet, szójegyzék, bibliográfia és idegen nyelvű ismertető egészít ki. A két kis faluban sokáig megőrződött a mesélő kedv, de mivel a mesélési alkalmak az utóbbi években szinte teljesen megszűntek és a hagyományozódás lehetőségei is gyérültek, alig valószínű, hogy a karcsai és a karosi nép meséiből pár év múltán is lehet még találni valahányat. Mint Nagy Géza a bevezetőben elmondja, a szakkör számára egyelőre a gyűjtés a sürgős és fontos, aztán jöhet majd az összegyűjtött anyag feldolgozása.

A mesék és mondák mellett a legmeghatóbb a kötet munkatársainak nevét olvasni. Hadd soroljuk fel őket úgy, ahogy a könyv 208. oldalán áll: Balogh János, Bányácsi Magdolna, Dakos Zsuzsanna, Dudás Zsuzsanna, Kocsmárszki Gusztáv, Pataki Erika, Szabó Erzsébet, Varga Ida volt általános iskolai tanulók, valamint Csatlós Ferenc 6. osztályos, Illés András 6. osztályos, Kulcsár Mária 5. osztályos, Nagy Klára 5. osztályos, Pápai István 6. osztályos, Székely Mihály 6. osztályos általános iskolai tanulók.

A *Negyed század a közös úton* című kötet a karcsai Dózsa Termelészövetkezet huszonöt esztendejét mutatja be. Írója Nagy Géza. Ez a kiadvány országos érdeklődésre kevésbé tarthat számot, de az előző kötetekben jólesően nyugtázott néprajzi felkészültség és gondosság, a pontos helyismeret e kötetet is kiemeli a másutt kiadott hasonló krónikák közül. Különös érdeme, hogy tárgyyszerű; tényeket, adatokat sorakoztat egymás mellé olvasmányosan, de anélkül, hogy szépirói „meszterkedésekbe” bocsátkozna. A kiadványt a Karcsai Dózsa Termelészövetkezet adta ki. Dicséretére váljon a szövetkezet vezetőinek, hogy az előző két kötet kiadását is támogatták a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács Járási Hivatalával és a Karcsai Községi Tanáccsal egyetemben. Így kerülhetett a karcsai honismereti szakkör által gyűjtött értékes anyag 500—500 példányban az érdeklődők kezébe.

Meskő-Póka ex librise

Gulay István

Világpolitikai kislexikon

A meglepően friss adatokat (még 1974. szeptemberiek is szerepelnek benne) nagy számban tartalmazó kötet a magas színvonalú ismeretterjesztést szolgálja; szerzői a nemzetközi politikai kérdések iránt behatóbban érdeklődő újságolvasók, rádióhallgatók, televíziónézők, egyszerűen a nagyközönség számára írták.

A kötet valamivel több mint ezer címszót tartalmaz, közülük a fontosabbakat részletesen tárgyalja. A szerzők szélesen értelmezik a világpolitikát, s bár a kötet szócikkjei elsősorban a nemzetközi politika kérdéseit, a fontosabb nemzetközi eseményeket, értekezleteket, szerződéseket ismertetik, szerepelnek közöttük a nemzetközi jog, a diplomácia, a világgazdaság és a katonapolitika fogalmai, illetve ezek magyarázatai is.

Hazánk külpolitikájával, valamint az ENSZ Biztonsági Tanácsának öt állandó tagjával — Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Kínai Népköztársaság, Nagy-Britannia, Szovjetunió —, továbbá Japán külpolitikájával külön címszó foglalkozik.

A kötet jellemzője, hogy időben csak a második világháború utáni fontosabb eseményeket és nemzetközi kérdéseket tartalmazza, a korábbiakra csak akkor utal, ha ez az összefüggések megértése végett feltétlenül szükséges.

Ez alól csupán az 1917. november 8-án meghirdetett szovjet békedekrétum a kivétel, mivel ez a mai nemzetközi politikának is egyik legfontosabb dokumentuma.

A kötet történelmi szemlélete rendkívül értékes teszi a szócikkjeit. A II. világháború óta eltelt három évtized rengeteg olyan gyökeres átalakulást hozott a világban, amelynek nyomon követése a nem szakember számára egyszerűen lehetetlen. A gyarmatbirodalmak felbomlása, az új államok születése, az ezeket kísérő, többnyire távoli világrészekben lejátszódó konfliktusok mind olyanok, amelyekről az újságolvasó naponta értesült, de amelyeket azután az újabb és újabb események az emlékezetéből kiszorítottak. Az eseményeket idéző címszavak magyarázatai rövidebben vagy bővebben, de minden esetben felsorakoztatják a történelmi tényeket és megvilágítják a legfontosabb összefüggéseket. További erénye a kötetnek, hogy tárgyilagosan, tényszerűen tárja fel a politikai események, fegyveres összecsapások mö-

gött meghúzódó, illetve ezeket kiváltó gazdaságpolitikai okokat. Ebből a szempontból talán egyike a legtöbbet mondóknak az „olajpolitika” címszó, amely tömör, de nagyon világos történelmi és gazdaságpolitikai ismertetését adja ennek a ma oly időszerű, világpolitikai jelentőségű kérdésnek.

A címszavaknak mintegy húsz százalékat teszik ki a nemzetközi politikai, katonai és gazdasági szervezetekről és egyesületekről szólók. Ezek jórészenek céljáról, tevékenységéről, a világpolitikában játszott szerepükről részletesebben talán csak ebben a kötetben olvashat először az olvasó.

A kötet egy ponton eltér a lexikonszerkesztés megszokott szabályaitól: személyeket nem mutat be. A szócikkekben számtalan, néhány évtizeddel ezelőtt vagy éppen ma is világszerte ismert politikus nevével találkozhatunk, de a legjobb esetben is csak annyit tudhatunk meg róluk, hogy mikor születtek vagy haltak meg, s legfeljebb még azt, hogy elnök volt-e az illető vagy király. Például a gaulleizmust egy hatvanöt soros szócikk ismerteti, de Charles de Gaulle-ról még csak azt sem tudjuk meg, hogy mikor született és mikor hunyt el. Ezen a hiánnyon az sem segít, hogy a kötet függelékében közli a szocialista és a fontosabb tőkés országok államfőinek, kormányfőinek és külügyminisztereinek névsorát, valamint hivatali idejük dátumait. Így bár de Gaulle-ról semmit sem tudtunk meg, de arról a „fontos külpolitikai tény”-ről értesülünk, hogy John G. Diefenbaker 1957. VI. 21-től kezdve két hónapon keresztül ideiglenesen Kanada dominium külügyminisztere volt.

Mindent összevetve: a Világpolitikai kislexikon a jól szerkesztett, színvonalas kötetek közé tartozik. A kötetben való tájékozódást a függelék tematikus címszójegyzéke is segíti. (1974. Kossuth, 447 l. 51 Ft)

Ónódy Miklós

Meskó-Póka ex librise

Kiadványok — ünnep előtt

A 30. évforduló küszöbén egyazon céllal adta közre a Népművelési Propaganda Iroda két füzetét: *útmutató segítségnek* az 1975-ös ünnepi év méltó megünnepléséhez.

Az *Ünnep—30* (189 l. 24 Ft) módszertani útmutatást kínál a népművelők, pártmunkások, pedagógusok, művészeti csoportok vezetői számára, akik előadói, vitavezetói, kiállításrendezői, műsorkészítői munkájuk során haszonnal forgathatják majd ezt a színvonalas és érdekes kiadványt.

A szerkesztő, Debreczeni Tibor és a 24 tagú szerzőgárda — a Bevezetőben is megjelölt — törekvése: a korábbi tapasztalatokhoz kötődve felhasználni a legutóbbi „kerék évforduló”, a 25. óta eltelt öt év kulturális, szakmai-módszertani újdonságait. Ami friss és új szempontja a füzetnek a „műfajban” eddig napvilágot látott kiadványokhoz képest: a rendezvénysorozatok tanulságait levonva, a szervezési, hangulati, hatásbeli tapasztalatokat is közreadja — észrevételek és javaslatok formájában. Sürgeti és ösztönzi a hatásvizsgálatokat, mint a népművelő munka egyik kulcsfeladatát. A *kinek, milyen alkalomból, mikor, hol, mit, hogyan játsszunk* módszerbeli kérdéseire építi fel a füzet a következő, *Műsorok és rendezvények* című fejezetét, s meghatározza a színjáték, a zene, a néptánc és a báb rendezvényen belüli funkcióját is. Az eseménytörténeti adatok, bibliográfiák (többek között könyv-, zene- és film-ajánlójegyzékek), műsormo-

dellek téma-gerinceire épülő kiadvány végül közreadja a fontosabb pályázatok, felhívásokat is. (Itt jegyezzük meg, hogy a művelődési otthonok fejlődését bemutató forrásfeltárás beküldési határideje, amelyhez a füzet most közöl útmutatót 1974. július 15 — volt!)

Kevesebbet tudunk szólni a másik NPI-kiadványról, a *Zászlóerdő '74-ről* (63 l. 9,50 Ft) tekintve, hogy kitaposott úton jár. Ez a Színjátszók Kiskönyvtára 176. számaként jelent meg az *Ünnepeljünk*-sorozatban, s általános iskolásoknak, alsó- és felsőtagozatosoknak ad ünnepi műsormintákat; Hárs László Majd a *gyerekek* című regényének Zakariás Klára által feldolgozott pódiumváltozatát közli, majd a felszabadulási ünnepségekhez ajánl versjegyzéket. Ebben böngészve feltűnik például Vihar Béla Apokrif a negyedik napról című költeménye. Meggyőződésünk, hogy e vers mély intellektualizmusa, érzelmi-gondolati áttételessége olyan interpretációt igényel, amelyre 10—14 éves korú gyerekek még nem képesek.

Aki nemcsak nézője, közönsége, hanem rendezője, szervezője vagy akár szereplője is volt már valamely rendezvénynek, érezhette csak a súlyát annak a felelősségnek, amely abból a tudatból fakad, hogy a műsorok közönsége élményt remél. Ilyen értelemben értékelhető igazán az NPI-kiadványok jól felismerhető törekvése: változatos formák között színvonalas tartalmat adni.

Zimáné Lengyel Vera

könyvtári szakirodalom

Kamarás István:

Az irodalmi érték esélye lektürolvasóknál

A művészi ízlés kérdéseivel foglalkozó szakirodalomban minduntalan felmerül az a kérdés, hogyan lehet hidat verni az értéktelennek tekintett tömegművészet és a magasabb rendű esztétikum között. Gramsci kultúra-konceptiójától R. Fox népregény-elméletéig számos teória foglalkozott az esztétikai nevelés kérdéskörével, de ennek gyökereit már az újkor kezdetén is felfedezhetjük, az angol morálfilozófusok (Shaftesbury, Home) vagy Schiller műveiben. Az *érték vagy fogyasztás* dilemmájának feloldási kísérleteire azonban csaknem kizárólag a túl-

zott optimizmus vagy az ugyanolyan végletes rezignáció volt jellemző. Hasonló léggör lengi körül a legújabb vitákat is, külföldön csakúgy, mint a hazai irodalmárok és szociológusok körében. Ha átlapozzuk az elmúlt 30 év publikációit, csaknem mindenütt felfedezhetjük — közvetlen vagy közvetett formában — azt az alapelvet, hogy a felszabadulást követő kibontakozás nemcsak de jure, hanem de facto is megteremtette a körülményeket, melyek között gyorsan és hatékonyan megvalósítható a nép felemelkedése az értékes művészet világába.

Szándékait tekintve akármennyire helyes is ez az álláspont, következményeit és tudományos módszereit illetően annál több kívánnivalót hagy maga után. Világosan látható ez akkor, amikor erről a „magaslátról” morális alapon ítéljük meg az emberek ízlésbeli fogyatékoságait. Csúpan az utóbbi években szenteltünk több figyelmet a művészettel kapcsolatos magatartás, az irodalmi befogadás társadalmi háttérének vizsgálatára. Ehhez azonban mindenekelőtt megfelelő empirikus módszerek kidolgozására van szükség.

Kamarás István tanulmánya lényegesen hozzájárul ilyen kutatási eszközök kialakításához. Vizsgálatának középpontjában az a kérdés áll, hogyan lehet megállapítani empirikus módszerrel azt a „fordulópontot”, amelyen a lektűr-fogyasztást értékesebb irodalmi művek olvasása váltja fel. Az általa vizsgált személyek több mint háromnegyed része vidéki lakos, foglalkozásukat tekintve pedig többségük fizikai munkás. A 171 főből álló minta az iskolai végzettséget tekintve két részre oszlik (általános, illetve középiskolát végzetek), így arra is választ kaphatunk, vajon az iskolai végzettség előmozdítja-e olyan nagy mértékben az irodalmi ízlés fejlődését, mint ahogy ezt hisszük. A szerző az olvasmányszerkezet, a különböző ízléstípusok és az olvasói magatartás elemzéséből arra az érdekes következtetésre jut, hogy ez a különbség korántsem ekkora. Szociológiailag értelmezhető eredményeket csak úgy nyerhetünk, ha az olvasói magatartást, a befogadói stratégiát a vizsgált személyek életmódjával, uralkodó értékrendjével vetjük össze. Az ennek kapcsán felhasznált módszer leírása és alkalmazása a könyv legérdekesebb fejezetei közé tartozik. A szerző kérdésére (Mit jelent Önnek egy jó regény?) adott válaszok kilenc típusba sorolhatók: a könyv jelenthet menekülést, izgalomforrást, azonosulást, ismeretgyarapítást, szellemi munkavégzést, művészi formálményt, saját élményekkel való összefüggések keresését, példaadást, általános műveltséggyarapítást. E befogadói magatartáselemeket Kamarás István összeveti azokkal az életelvekkel, melyeket a megkérdezettek önmagukra vonatkoztatva elmondanak. Ezzel a módszerrel jut olyan következtetésekre, hogy a *kikapcsolódó-menekülő* típushoz tartozók általában a későbbiek során is *ugyanazt a társadalmi státust*, hivatást képzelik el maguknak, mint amiben jelenleg is vannak, szemben a *köznapinformálódó* típusal, amely az előbbi csoportnál lényegesen optimistább módon egyszerre több lépcsős *társadalmi előrelépést* képzel el magának. Az értékesebb művészi alkotásokat olvasó, magasabb iskolai végzettséggel rendelkező

„lényegi-esztétikai” típus foglalja el a középső helyet. Az elképzelt munkahelyváltogatás esetében viszont az érdekeesebb, alkotóbb jellegű munkát éppen az utóbbi típushoz tartozók választanák legszívesebben. A „lényegi-esztétikai” típus összehasonlíthatatlanul *nyitottabb* a világ felé, mint a *kikapcsolódó-menekülő*, vagy a *köznapinformálódó*. Az *iskolai végzettség tehát csak általában, az életformával és értékrendszerrel összefüggésben testesít meg magasabb rendű befogadói stratégiát*, s nem önmagában, mint ezt a hagyományos közművelődési elképzelések és módszerek alapján hinni lehetne. Jellemző erre a helyzetre, hogy a *kikapcsolódó-menekülő* típusba tartozók, akik egyúttal túlnyomórészt lektűr-olvasók is, életlehetőségeiket tekintve a legkevésbé optimista csoportot alkotják, s az életszínvonal emelésében látják a következő évtizedek elsődleges feladatát.

A szerző fejtegetéseinek e mélységesen humánus kicsengése teszi a tanulmányt értékes ízlés-stúdiummá. Miben áll ez a humánus magatartás? Röviden így fogalmazhatnánk meg: *mindenekelőtt az emberek életformáját kell megváltoztatni ahhoz, hogy élvezni tudják az értékesebb művészi alkotásokat*. Ahhoz azonban, hogy az emberek életformáját megváltoztassuk, *először meg kell ismernünk* ezeket az embereknek az életét, elképzeléseit. Ezért inti a kultúra mindennapi közvetítőit, a könyvtárosokat Kamarás István arra, hogy *az eddigénél sokkal elmélyültebb olvasóismeretet* sajátítsanak el, mert bármennyire is megvan a lektűr-olvasó esélye az irodalmi érték befogadására, a művészethez vezető út sokféle és bonyolult akadályokat rejt. (NPI, 1974. 91 l. 9 Ft)

Kárpáti Zoltán

Andruskó Károly ex librise

Fővárosi iskolai könyvtárak

Irányítás — szervezés

Az iskolai könyvtári szaksajtó (pl. a Vasi Iskolai Könyvtárak) és néhány megye (Hajdú-Bihar, Veszprém, Komárom stb.) könyvtári híradójában megjelent cikkek már eddig is hasznos segítséget nyújtottak az iskolai könyvtárak hálózattá szervezésében, szakmai-módszertani orientálásában és felügyeleti rendszerük hatékonyabbá tételében. A szakirodalom e sokrétű és fontos szerepének felismerése indította arra a Fővárosi Tanács V. B. művelődésügyi főosztályát, hogy kiadványsorozatot indítson, amelynek első, ígéretes kötetét most veheti kézbe az olvasó. Budapest iskolai könyvtáiról az eddigi esetleges és szórványos híradások helyett ily módon rendszeres, alapos és szélesebb körű tájékoztatáshoz juthatnak mind a szűkebb hálózatban, mind az ehhez kapcsolódó közművelődési területen dolgozó könyvtárosok. A sorozat fontosságát mi sem indokolja jobban, mint a fővárosi iskolai könyvtárhálózatának nagysága (458 iskola, nem számítva a kollégiumokat, illetve a nevelőotthonokat) és irányításának többszörösen áttételes jellege.

A módszertani kiadványsorozat első füzeté némileg rendhagyó, mert első helyen — mintegy 70 oldalnyi terjedelemben — az iskolai könyvtárakkal kapcsolatban megjelent országos dokumentumokat (Iskolai könyvtári ügyrend, Rendtartás, Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátására) és a rájuk épülő fővárosi intézkedéseket közli. Nem kell különösebben hangsúlyoznunk — a kötet előszava is utal rá —, mennyire hasznos e máig is érvényben levő, de nem mindig könnyen hozzáférhető dokumentumok összegyűjtése és együttes kiadása. Mi inkább az így megjelentetett dokumentumgyűjtemény hasznosságának, jelentőségének egy másik szempontjáról szólnunk, amelyről az előző szerényen hallgat.

Az országos dokumentumokra épülő intézkedések leírásából lépésről lépésre nyomon követhető, hogy a helyi irányítás lehetőségeinek maximális kihasználásával és nagy anyagi áldozattal miként tette lehetővé a fenntartó szerv az iskolai könyvtárak hálózati fejlesztését, szakmai megalapozását. Mindezek eredményeképpen a fővárosban az iskolai könyvtárügynek szinte valamennyi területén megtörtént az Irányelvek helyi sajátosságokra való alkalmazása. Az intézkedések minztaszerűen oldották meg országsszerte gondot okozó problémákat. Nem sokkal az Irányelvek megjelenését követően elkezdődött a módszertani munkaközösségek

kiépítése. Megindult az iskolai könyvtári és a közművelődési hálózat funkcionális és gyűjtőköri sajátosságainak meghatározása és ezzel párhuzamosan az együttműködési formák kidolgozása. Szabályozták a könyvtárosok munkakörét, meghatározták az elvégzendő feladatokat. Emellett sor került a hiányok felmérésére, és felszámolásuk ütemtervének kidolgozására.

Az intézkedéseket *Ballér Endrénének*, a fővárosi iskolai könyvtárak szakfelügyelőjének jelentése követi a kerületi általános iskolai és a nevelőotthoni könyvtáros munkaközösségek 1973/74-es munkájáról. Az átfogó elemzésből kitűnik, hogy a valamennyi oktatási és nevelési intézményt átfogó fejlesztés látható eredményekhez vezetett. Csupán néhány adatot szeretnék idézni a hálózat jelenlegi helyzetének érzékeltetésére: az elmúlt tanévben Budapest 18 kerületében került valamilyen vezetőségi fórum elé az iskolai könyvtárügy fejlesztése. A Fővárosi Tanács 1973-ban 1 millió, 1974-ben pedig 3 millió Ft fejlesztési összeget adott az iskolai és a nevelőotthoni könyvtárak támogatására. Az idei tanévre a nevelőotthoni és kollégiumi osztály „Korszerű intézmény — korszerű könyvtár” címmel pályázatot hirdetett. 1973/74-ben az általános iskolai könyvtárosok 74 százaléka kapott munkájáért díjazást, s a tervek szerint az idei tanévben a fővárosban nem lesz olyan általános iskolai könyvtáros, aki valamilyen díjazásban ne részesülne. Jelenleg Budapesten a 298 általános iskola közül 130-ban működik az Irányelvek követelményeinek teljesen, vagy részben megfelelő iskolai könyvtár.

A kötet további részében elemző tanulmányokat olvashatunk néhány kerület helyzetéről és munkájáról. (A VIII. kerület művelődésügyi osztályának a vb számára készített előterjesztése, Feljegyzések a XIII. kerületi könyvtáros munkaközösség tapasztalatairól); illetve az iskolai könyvtárak és a közművelődési könyvtárak termékeny együttműködéséről. (Az általános iskolai és a közművelődési gyermekkönyvtárak együttműködésének VI. kerületi tapasztalatai.)

Kitűnik, hogy az első kötetben a szerkesztő az általános iskolai könyvtárak helyzetének és kapcsolatainak sokoldalú bemutatására törekedett. A középiskolai könyvtárak kérdéskörével — az előző jelzései szerint — a sorozat következő kiadványa foglalkozik majd.

Befejezésül a képzés-továbbképzés című fejezet tájékoztat az 1974/75. tanév

oktatási programjáról, s bemutatja a főváros iskolai könyvtárosainak a kerületi könyvtárosi munkaközösségekre épülő továbbképzési rendszerét is. A kiadványt a hálózat eseményeit ismertető Hírek rovat zárja.

Az új sorozat első száma mind tartalmában, mind esztétikai megjelenésében biztató ígért. (Szerk. Ballér Endréné. 1974. Fővárosi Tanács V. B. Művelődésügyi főosztály, 142 l.)

Dán Krisztina

Bertók László:

A Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárának története

1948—1973

Szívesen adtuk volna e rövid recenzió címűül: Egy elfelejtett könyvtártípus története, hiszen — az utóbbi néhány évet leszámítva — a könyvtári szakirodalom és szakajtó vajmi keveset foglalkozott a főiskolai könyvtárak problémáival. (A III. országos könyvtárügyi konferencia is alig érintette!) Voltaképpen az MSZMP KB tudománypolitikai (1969) és közoktatáspolitikai (1972) irányelvei, valamint szűkebb szakmai tekintetben a KMK 1971/72-es vizsgálódásai, pontosabban a nyomukban született publikációk (Könyvtáros, 1972. 11. sz., 1973. 2. sz., Könyvtári Figyelő, 1973. 2. sz., továbbá a Tervezet a főiskolák — főiskolai jellegű intézmények — könyvtárainak távlati fejlesztéséhez 1973. c. KMK kiadvány) irányították rá a figyelmet a könyvtártípus fontosságára, még inkább a vele kapcsolatos gondokra. Az előbbieket mellett ide ilölőnek tűnik az ország — és különösképpen a vidék — szakirodalmi ellátásának problematikája is, annál inkább, mivel ezek az intézmények mind vidéken vannak (mármost a pedagógusképző főiskolák, de általában a főiskolai jellegű intézmények többsége is). Tehát elvileg mint a vidék szakirodalmi ellátásában közreműködő intézmények igencsak fontos szerepet betöltő könyvtárak ezek.

Ráadásul Bertók László tanulmánya alapján rá kell döbbernünk arra is, hogy immár több mint 25 éves múltra tekinthetnek vissza, állományuk pedig szép csendben már eléri vagy meg is haladja a százezer egységet, vagyis — a régi kategorizálás szerint — a nagy könyvtárak csoportjába léptek a főiskolai könyvtárak.

Miként képesek megfelelni szűkebb (a fenntartó intézményen belüli) és tágabb (az országos könyvtári rendszerben jelentkező) feladatainknak? Erre és hasonló kérdésekre is választ kaphatunk a pécsi főiskola könyvtárának történetét bemutató kiadványból, mely jóllehet csak egyetlen intézménnyel foglalkozik, mégis — részben Bertók módszeréből következően, részben pedig a dolgok logikájából ere-

dően, hiszen a könyvtárak lényegében azonos utat jártak be — bepillantást enged az egész problémakörbe.

Már az eddigiekből is kiérződhet, hogy némileg zavarban vagyunk. Könyvtártörténeti, avagy egy könyvtártípusról szóló alapos esettanulmányként fogjuk-e fel Bertók László munkáját? Ezt a kérdést nem a szerző elmarasztalására vetettük fel, hiszen Bertók mindenképpen történetinek szánta munkáját. Erre utal, hogy végig következetesen igyekszik alkalmazni a történeti-kronológiai módszert (persze amennyiben a források ezt lehetővé is teszik); mégpedig részben azzal, hogy kiindulópontja — helyesen — a tanárképző főiskolák létrehozása és fejlődése, az oktatási intézmény története a háttér; továbbá azzal, hogy amikor részterületekről szól (elhelyezés, személyzet, állományalakítás, -nyilvántartás, feltárás, olvasószolgálat, tájékoztatás stb.), mindig időrendben halad, sőt igyekszik korszerűsíteni is a könyvtár történetét.

Elismeréssel szólunk arról is, hogy témáját mind a magyar könyvtári rendszerben elfoglalt hely, mind a főiskola funkciójából származó könyvtári feladatok szempontjából igyekszik megvilágítani. Bertók történetileg is igazolja, hogy miért igyekeztek a recenzió elején felsorolt írók a vészharangot megkondítani e könyvtárfajta érdekében. Mondjuk hát ki: ezek a könyvtárak még távol vannak az őket megillető helytől a könyvtári rendszerben, de még attól is, hogy a szűkebben vett igényeket, vagy egészen pontosan a szükségleteket jó színvonalon ki-elégíthessék. (A gyűjtőkör mélysége, az állomány feltártsága, az elhelyezés, felszereltség, a személyzet szakképzettsége, a könyvtár beépültsége a könyvtári környezetbe ma még sok kívánnivalót hagy maga után! Jelenlegi színvonaluk sok esetben a könyvtárvezető személyétől függ.)

A korszerű szükségleteket azért kell hangsúlyoznunk, mert ezek valójában csak most alakulnak ki éppen a főiskolák hosszú útkeresése, többszöri mellékvá-

gányra futása miatt, az oktatás pedig még ma sem épít igazán a könyvtárakra.

A főiskolai könyvtárak az országos könyvtárpolitikának is a periferiájára szorultak, mintha az sem sokat tudott volna mit kezdeni velük: az 1956-os törvényerejű rendelet hálózati szempontból az egyetemi könyvtárakhoz kapcsolta őket abban az időpontban, amikor valójában inkább a középfokú iskolákhoz álltak közelebb; 1968-ban pedig egy minisztériumi belső intézkedés az OPKM hálózatába helyezte át őket, az általános és középiskolák mellé, holott addigra már többé-kevésbé eldőlt, hogy felsőoktatási intézmények.

bibliográfiák

Egy új hungarika-bibliográfia

Ha igaz — és igaz — Kőhalmi Bélának az a sokszor hallott megállapítása, hogy a bibliográfiák a legizgalmasabb olvasmányok, akkor bátran kijelenthetjük, hogy a hungarika bibliográfiák „olvasása” közben izgalmunkat hazánk külföldi megítélése, kultúránk külföldi terjedése iránti aggodó-drukkoló kíváncsiságunk fokozza tovább. Hát még ha egy-egy hungarika bibliográfiát külföldön állítanak össze! Aból nemcsak az itthoni számvetés és a „javítani helyünket, még jobban elősegíteni kultúránk terjedését a nagyvilágban” típusú elszánás igényét érezzük ki, hanem az eredményeinket átvevő állam vagy nép erre való hajlandóságát is.

Ezért üdvözljük melegen *Tatjana Vančová* bibliográfiáját, amely a magyar (magyarországi magyar) szak-, ismeretterjesztő és szépirodalom majdnem harminc éves pályafutását tükrözteti a szlovák könyvkiadásban (Bibliográfia slovenských prekladov maďarskej literatúry, 1945—1972). A példaszerűen szerkesztett, szerzői, fordítói, illusztrálói, szlovák és az eredeti magyar cím szerinti, kiadói és időrendi mutatóval, valamint a felhasznált források jegyzékével kiegészített bibliográfia — az ETO szakrendjében — összesen 541 tételt tartalmaz.

Az összeállítás legfontosabb jellemzőiről és céljairól az előszó tájékoztat bennünket:

„... A legtöbb cím szépirodalmi fordításokra esik, kevesebb a különféle egyéb tudományos és kulturális területekre (153 tétel a 378 szépirodalmi tétellel szemben).

Az irodalmi műfajok közül az első helyet a próza foglalja el (182 tétel), ezt kö-

Elnézést kérve az olvasótól és a szerzőtől, a könyvet nem elemeztem részleteiben, hanem inkább arra kívántam a figyelmet felhívni, hogy a többi főiskola is tegye már mérlegre a felszabadulás utáni útját, mert a múlt tapasztalatai a jövőt is formálják. Bertók László munkája szerény köntösben jelent meg, de annál fontosabb a tartalma. Következtéseivel itt-ott talán lehetne vitatkozni, néhol a tanulságok is hiányoznak, de mindezeknél fontosabb, hogy a tanulmány egyáltalán megszületett (Pécs, 1974. A Tanárképző Főiskola Könyvtára, 97 l.)

Tóth Gyula

veti — a gyermek- és az ifjúsági színdarabokat is beleértve — a dráma (141 tétel), a gyermek- és az ifjúsági irodalom (40 tétel), végül a költészet, amelyet a tárgyidőszakban mindössze 10 cím képvisel.

A legtöbbet fordított szerzők a régebbi generációból kerülnek ki. Az újrakiadásokat is beszámítva pl. Jókai Mór 32, Móricz Zsigmond 16, Mikszáth Kálmán ugyancsak 16 tétellel szerepel. Több fordítás jelent meg Gergely Sándor, Molnár Ferenc, Illés Béla, Mesterházi Lajos, Móra Ferenc, Szabó Pál stb. életművéből is.

A fordítások közzétételében a DILIZA (színdarab-kiadó) vezet. A háború utáni években sok művet publikált a Matica slovenská, később a SVKL (Szlovák Szépirodalmi Kiadó), a Slovenský spisovateľ (az Írószövetség kiadója), a Tatran, a Smena és a Mladé letá (gyermek- és ifjúsági könyvkiadó).

E néhány mondat, amely a bibliográfia apparátusa által feltárt adatokat kommentálja röviden, természetesen nem merítheti ki a magyar irodalom szlovákiai fordításával kapcsolatos összes problémákat. Reméljük, hogy a bibliográfia a kiadói politika részletesebb értékelésének kiinduló pontjává válik, újabb ösztönzéseket ad a magyar irodalom fordításának, és hozzájárul a kölcsönös kulturális kapcsolatok további fejlődéséhez.”

Osztozunk az idézet reményeiben, sőt meggyőződésünk, hogy a remények közös akarattal meg is valósulnak. Ennek jegyében ajánljuk az ismertetett művet a magyar kultúra külföldi terjesztőinek, író-

inknak, kiadóinknak szíves figyelmébe. És — persze — a könyvtárosok figyelmébe is, akiknek tisztük e nemes, közeledést és barátságot hozó „expanzió” regisztrá-

lása és a róla való tájékoztatás. (Slovenské ústredie knižnej kultúry — Univerzitná knižnica. Bratislava, 161 l.)

Futala Tibor

Hajdú-Bihar megye sajtóbibliográfiája

Megjelent a 10. megyei sajtóbibliográfia is! Az eddigi legterjedelmesebb kötet a Hajdú-Bihar megyei sajtótermékek adatait foglalja össze a címek betűrendjében. A 460 oldalas könyv 865 + 15 számozott és 2 számozatlan tételt tartalmaz. (Ez utóbbiak nem szerepelnek a mutatókban sem.) Az összesen 882 tételből 191 a történeti Bihar megye ma már Romániához tartozó részét dolgozza föl.

Itt azonban el kell gondolkodnunk egy kicsit. A gyűjtőkör kérdése majd minden megyei sajtóbibliográfia szerkesztői számára a gordiuszi csomó. Bár az 1974 márciusában Szegeden rendezett sajtóbibliográfiai konferencia is foglalkozott ezzel a kérdéssel — e kiadvány ezt már nem is vehette tekintetbe —, megfelelő választ nem adott rá. Az elfogadott dokumentum úgy fogalmaz, hogy „a kiadványokat ... a mai közigazgatási határok figyelembevételével gyűjtjük össze, de lehetőleg egészítsék ki a megye történetére vonatkozó adatokkal is.” Ez a fogalmazás eleve négy megoldási lehetőséget sugall: 1. csak a mai megye, 2. a történeti megye Trianonig terjedő időszakának történetileg fontosabb, 3. a történeti megye 1919—20-ig kiadott teljes, 4. a történeti megye napjainkig terjedő periodikáinak számba vételét.

Korompainé Szalaci Rácz Mária — e kötet szerkesztője — a második alternatíva mellett döntött, legalább is a bevezető tanúsága szerint. Ugyanis egyes hosszú életű lapoknál, mint pl. a 675. számú tétel (*Református Jövő*) vagy a 677. sz. tétel (*Reformátusok Lapja*) esetében a lelőhelyek majdnem hiánytalan anyaga szerint a teljes földolgozást tételezhetjük föl. Annak ellenére, hogy az első lap 1933—1941-ig, a második 1927—1942-ig élt, mindkettő tehát jóval a második magyar közigazgatás előtt indult. Hasonló gyűjtőköri gondot vet föl az 1920—1940 között megjelent, 82. tételszámú *Cele Trei Crisuri* című román nyelvű kulturális havi folyóirat, mely Nagyváradon jelent meg.

Ezek a kérdések azt mutatják, hogy a gyakorlat szinte minden esetben tisztázatlan gyűjtőköri problémákba ütközik.

Eppen e gyakorlati kérdéseket tekintve (hozzáférhetetlen adatok — a történeti kutatás számára fontos anyagok is! —,

bizonytalan gyűjtőkör stb.) megfontolásra ajánlanám általános elvként a fent jelzett első megoldási lehetőséget, tehát a mai közigazgatási határokon belüli gyűjtést. Annál is inkább, mert:

1. a mai közigazgatási határokon kívül megjelent anyag legnagyobb része csak az Országos Széchényi Könyvtárban található, s ezeknek mai megtekintése is még egy ideig nehézségekbe ütközik;

2. a hosszú életű lapok, melyek a magyar közigazgatás megszűnése után is tovább éltek, szinte kizárólag nemzetközi kapcsolatokkal deríthetők föl, tekinthetők meg, s erre egyedül az OSZK képes;

3. a hosszú életű lapok esetében már történeti értékről is alig beszélhetünk, hiszen más ország más gond: vö. pl. a mai magyar irodalmak különbözőségét, a csonka leírásnak pedig nem sok értelmét látom.

A történeti megye mai országhatáron túli területeit a hungarika-gyűjtés hatókörébe, tehát nemzeti könyvtári hatáskörébe utalnám.

Mint láttuk, a Hajdú-Bihar megyei sajtóbibliográfia esetleges gyűjtőköri következetlenségei nem a szerkesztő, hanem az egész mai magyar gyakorlat bizonytalanságát tükrözik.

Nem dicsérhető viszont eléggé a gyűjtésnek az a kiszélesítése, hogy az évkönyvek és hasonló jellegű kiadványok is föllelhetők a bibliográfiában.

A címfelvételek szerkezete a mai hazai gyakorlatot követi. A kiemelt cím után a fontosnak tartott alcím, a kiadási hely, a megjelenés kezdő és záró időpontja, a periodicitás, a szerkesztő (fő, felelős szerkesztő, esetleg főmunkatárs), a kiadó, a nyomda, majd a méret következik. Ezt zárja a megjegyzés, illetve a nagyon fontos lelőhely rovat, helyenként a periodikumra vonatkozó irodalom.

Itt-ott szükségesnek tartottam volna az alcímet, vagy legalább megjegyzést a periodika tartalmáról, mint pl. a 253., 256., 439., 456., 685., 686. stb. tételszám alattiaknál, mivel az adatok semmi támpontot nem nyújtanak a tartalomra vonatkozólag.

Szótátesszük a nyomdák esetében a telephely megjelölésének hiányát, legalábbis abban az esetben, ha az nem azonos a megjelenési helyel. Ez ugyan

— hosszú keresgéssel — kideríthető a nyomdák telephely szerinti mutatójából, bár az sem hibátlan. (A szegedi Prometheus nyomda — 839. t. Városkultúra — pl. Budapestnél szerepel.)

Helyenként nehézséget okoz a zsúfoltság is. A tételek címleírásai szövege egyetlen bekezdésbe került, emiatt alig áttekinthető. Ahol még a kiadási hely is változott, ott az írásjelek ellenére összefolyik a megjelenés időpontjával (655. tsz. Prjatel Ludu); de különösen akkor, ha a megjelenés időpontja nyitott, mint pl. a 700-as tétel (Studia Litteraria) vagy a 701-es (Studia Romanica) esetében.

Bár a tételek szerkesztése nagy-nagy gondosságról tanúskodik, egy-két apró hiba mégis fölfedezhető. Az 586. tsz. *Nagyvárad* című lapnál a szerkesztő jelzi, hogy a lap 1941. febr. 1-én indult meg újra, de a szünetelés időtartamának föl-tüntetésé elmaradt.

Utalási problémák jelentkeznek a 619. tsz. *Néplap* esetében, de ugyancsak hiányzik a 256. tsz. *Építünk* című folyóiratnál az utalás a folytatására, a 16-os tételszámú, ma is élő *Alföldre*.

Ugyanígy hiányoznak az utalások néhány rövidítéssel kezdődő címnél, pl. a 220. tsz. (*a DISZ Hajdú-Bihar megyei végrehajtó bizottságának termelőszövetkezeti híradója*), a 472. tsz. (*K. I. E. Munka*) vagy a 475. tsz. (*KISZ Ifjúsági Híradó*) esetében akkor, amikor másutt nagyon helyesen — szerepelnek ilyen utalások, még tipográfiai kiemelések esetében is. (Atommag Kutató Intézeti Közlemények ld. Atomki Közlemények, Diákélet ld. Tiszántúli Diákélet, vagy a M. Kir. előzékkel kezdődő címek fölöldsai.)

Az összeállítás gazdag mutatórendszerrel egészül ki. A kötet végén, 128 lapon találjuk a kombinált hely- és időrendi mutatót, a szakmutatót, a kiadók mutatóját, a szerkesztők névmutatóját, a nyomdai mutatót (betűrendben), a nyomdák telephely szerinti összeállítását és végezetül az idegen nyelvű sajtótermékek mutatóját.

Andruskó Károly ex librise

A szerkesztő új módszert próbált ki a hely- és időrendi mutató összekapcsolására. A helymutatót ez esetben kizárólag a periodikák kiadási helyének mutatóját kell érteni. Itt összesen 28 helynevet találunk, melyből 7 a mai Magyarország határain kívül esik.

A két szempontot olyan táblázatba foglalta, ahol a vízszintes tengelyen az év, a függőleges tengelyen pedig az adott hely, illetve az ott megjelent sajtótermékek címe található. A két koordináta találkozásában tüntette föl a szerkesztő az illető lap periodicitását. Ezáltal három szempontot egyesítő mutatóhoz jutottunk, ami nagyon ötletesnek tetszik azoknak a helységeknek esetében, ahol kevés folyóiratcímet találunk (mint pl. Berettyóújfalun, Hajdúböszörményen, Hajdúnánáson, Hajdúszoboszlón, Püspökkladány stb.). Annál nagyobb viszont a káosz a 21 táblán elterülő Debrecen, vagy a hat táblás Nagyvárad esetében. A sok cím miatt itt az évszámok is eltolódnak, így történhetik meg, hogy Debrecennél pl. az 1935-ös év 10 táblán is, Nagyváradnál az 1921-es év 4 táblán is más-más helyen, helyzetben szerepel. Ez mindenképpen megnehezíti az időrend szerinti keresést.

Néhol a tételeknél feltüntetett adatok is ellentétbe kerülnek a hely-—időrendi táblázattal. A 82. tételszámú *Cele Trei Crisuri* a címleírás szerint 1940-ig jelent meg, az időrendi mutatóban viszont csak 1935-ig van jelezve. Az 586. tsz. *Nagyvárad* a szöveg szerint 1943-ban szűnt meg, míg a mutatóban még 1944-ben is szerepel. A fentiek miatt nem tarthatjuk megfelelőnek a földrajzi mutató ilyen megoldását. Helyette a hagyományos egyszerűbb és jobban használható lenne.

A szakmutató ismét csak a sokat vitatott, megállapíthatatlan fölosztási alapú szakrendet tárja elénk, súlyosbítva esetenként az időrendi, illetve helyi alosztásokkal. Így bizony néha oldalakat kell előre-hátra lapozni (élőfej sem segít), hogy a kereső megtudja, hol is tart tulajdonképpen a mutatóban, melyik „szaknál”. Valódi szaklapok keresése esetén viszont végiglapozhatja az egész 33 oldalas mutatót, mire megtalálja a keresett szakterületet.

Az ilyenfajta szakmutatót az 1957-ben megjelent veszprémi sajtóbibliográfia „találta ki”, ami aztán sajnos „haladó hagyomány”-á vált. Az ezt követő sajtóbibliográfiák csekély változtatással hasonló mutatókat készítettek, melyeknek sorában a Hajdú-Bihar megyei immár az ötödik. Éppen ezért érdemes fölhívni a figyelmet arra, hogy hazánkban teljesen fölösleges új szakrendszert kidolgozni a sajtóbibliográfiák szakmutatói számára. Helyette nyugodtan lehetne alkalmazni a jól bevált ETO szakcsoportokat, melyek

minden könyvtárhasználó előtt ismertek lehetnek, vagy akiknek ez nem tetszik, a tárgyszavas szakmutatót, mely viszont minden olvasni tudó ember számára érthető.

A kiadók mutatója egyaránt tartalmazza a hivatásos és az egyéni kiadók, a kiadással foglalkozó nyomdák és társadalmi szervek jegyzékét, ismét csak szakrendben. Az itt található kiadói-nyomdai mutatót már csak azért is fölöslegesnek tartjuk, mivel válogatott megismétlése a későbbi betűrendes nyomdai mutatónak, amit viszont még a nyomdák telephely szerint fölsorolása is követni fog.

A kiadvány címe a magyar mellett még három nyelven szerepel, idegen nyelvű összefoglalókat azonban sajnos, sehol sem találunk. Kár, hogy a rövidítések földolását nem találjuk sem a kötet elején, sem annak végén. Ez elsősorban a külföldi használók dolgát könnyíthette volna meg a négy nyelvű földolással. Hiszen a hazai

olvasó némi töprengés után csak ráérez a rövidítések értelmére a folyamatosan szedett sorok esetén is.

Sok-sok apró hibát soroltunk itt föl, hiszen a negatívumok taglalása könnyű feladat. Ez azonban nem takarhatja el azt a hatalmas és rendkívül gondos munkát, mellyel a szerkesztő a terjedelmes kötetet összeállította. E több éves kitartó, szorgalmas munka minden elismerést megérdemel. S meg kell vallanunk, hogy a bibliográfiai részt a pontatlanságok ellenére kitűnőnek találjuk. Főntartásaink egyedül a széttagolt, magát ismételtető mutatórendszerrel szemben vannak, melyek azonban már az elkövetkezendő sajtóbibliográfiai szerkesztőinek szolgálnak tanulságul. (Debrecen, 1973 [1974]. IX, 460 l. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának bibliográfiai kiadványai I.)

Gyuris György

Új Forrás repertórium

Komárom megyében mozgalmas honismereti munka folyik. E tevékenység eredményeinek közreadására több helyi periodika is vállalkozik: az *Új Forrás* című megyei antológia, a *Megyei Honismereti Tájékoztató*, a *Krónika* (a megyei múzeumi szervezet tájékoztatója), a megyei Művelődési Központ *Fórum* és a megyei könyvtár *Komárom megyei Könyvtáros* című időszaki kiadványa.

Ezek közül az *Új Forrás* 1969-ben indult — az 1963-ban mindössze egyetlen számot megért *Időnk* című Komárom megyei szemle folytatásaként. Az antológia a megye szellemi értékeinek bemutatására, „közérdekű, tudományos igényű, magas színvonalú” írások közzétételére vállalkozott, az „élet, politika, művészet” alkotóitól, alakítóitól.

Hogy a periodika mennyire valósította meg terveit, azt az 1973-ig megjelent öt évfolyam cikkeit feltáró repertóriumon keresztül is lemérhetjük. A repertóriumot — dicsérendő gyorsasággal — *Tapolcai Ernőné* készítette el, s a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár adta ki.

A mű szerkezete a folyóirat rovatai szerint épül fel. A „Szépirodalom” és a „Szomszédságban” rovat műfajok, azon belül a szerzők, majd műveik betűrendjében írja le a közleményeket. A repertórium az antológiában közölt illusztrációkat is műfajonként csoportosítva egyenként sorolja fel, és jelöli elkészítésük technikáját. A címléírások címkiegészítésekkel, jelzésszerű annotációkkal bővülnek, melyek a helyi vonatkozásokat eme-

lik ki. A szerkezethez egyetlen megjegyzést: a Figyelő és a Szemle rovat bizonyos cikkei a szerzői csoportosítás miatt elszakadtak a rájuk reagáló hozzászólásoktól, és elmaradtak az ilyen esetekben használt egyedi utalók is (389 — 369., 387 — 375., 514 — 458. és 487. tétel).

A szerkesztő már eleve lehetővé teszi a gyors tájékozódást, ezt még jobban meggyorsítják (és több szempontúvá teszi) a mutatók. Ez utóbbiak azonban néhány megjegyzésre készítenek. A két mutató közül az első a cím-, intézmény- és névmutató. Véleményünk szerint a periodikában megjelent összes cikk, szépirodalmi és képzőművészeti alkotás, illusztráció címének felsorolása fölösleges. (Kivált, ha olyan sok a semmitmondó szépirodalmi és képzőművészeti cím, mint pl. Kompozíció, Portré, Rajz, Táj, Vers stb.)

Az intézménynevek inkább a második, a földrajzi- és tárgymutatóba tartoznának, hiszen az üzemek, pártok, kiállítások, testületek képezik egy-egy cikk tárgyát! A tárgymutatóban a mellérendelő („ld. még” -féle) tárgyszavak alkalmazása a követendő példa, viszont a kisebb tárgyszavak nagyobb, általánosabb tárgyszavakhoz utalása már nem (pl. képzőművészet ld. művészet, felszabadulás ld. magyar történelem). Így nem egy, hanem kétszeres áttételen keresztül találja meg az érdeklődő a keresett cikket. (Megyei Könyvtár, Tatabánya, 78 l.)

Héthy Zoltán

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

PETŐFI ÉS GYŐR címmel érdekes füzetet bocsátott közre a Győri Megyei Könyvtár. Pernesz Gyula könyvtárigazgató sokszorosításban kiadott tanulmánya a költőnek a Hazánk című laphoz és annak szerkesztőjéhez, dr. Kovács Pál orvoshoz fűződő kapcsolatairól szól. Az első magyar nyelvű vidéki napilap 1847. január 2-án indult, s e számban jelent meg Petőfi Csalogányok és pacírták c. verse, amit a Hazánk megszüntetéséig (1848. aug.) még 25 első közzelű közlemény és a Kerényi Frigyeshez címzett „Üti levelek” sorozata követett.

OLVASÓ MUNKÁÉRT címmel adja ki szakmai önképző sorozatát a Baranya megyei közművelődési könyvtárak módszertani bizottsága. A bőséges választékot kínáló röplapok 3., 4., 5. száma a fémgyártás és a fémipar; a szerszámgépek és a gép- és villamosipar, valamint a villamosenergia és az erőáram köréből ajánl irodalmat. Kár, hogy a sorozatcím elejéről lemaradt a névelő: ez a — sajnos — terjedő hiba rontja az olvasók nyelvérzékét, nem ártana tehát a folytatásban kijavítani.

HÍRLAPOK ÉS FOLYÓIRATOK a megyei könyvtárban című sokszorosított kiadványában tájékoztatja olvasóit periodika-állományáról a Szekszárdi Megyei Könyvtár. Az első fejezet betűrendben, a második szakrendben közli az anyagot, feltüntetve a megjelenés gyakoriságát és az idegennyelvűeknél a nyelvet is. A füzet elején közölt szakmutató az ETO megismertetésével a könyvek közötti és a szakkatalógusban való eligazodást is szolgálja.

AJÁNLÓ KÖNYVJEGYZÉK a magyar és világirodalom lírájából — címmel jelent meg a pécsi (megyei, városi és szakszervezeti) központi könyvtárak közös kiadványa, az Olvasó népeért sorozat 3. füzet. Az összeállítás mai magyar költők köteteiből válogat, és külföldi nemzeti antológiákat ajánl. A szép papíron, tetszetős formában kiadott, bő annotációkkal ellátott nyomtatott füzet Erdős János illusztrálta.

KELET FELŐL címmel fiatal szabócs-szatmári írók antológiáját bocsátotta ki Bory Zsolt szerkesztésében a Nyiregyházi Megyei Könyvtár. A sokszorosított eljárással készített kötet tíz költőt, egy prózaíró és egy műfordítót mutat be. (Az utóbbi Antal Miklós vásárosnaményi könyvtárigazgató, akinek cikkeit és fordításait a Könyvtáros is többször közölte.) A műveket fénykép és önvallomás vezeti be, ezekből kiderül, hogy a legidősebb alkotó 40, a legfiatalabb 22 éves.

A FELSŐOKTATÁSI SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÓ 1973/2. számának A felsőoktatás általános kérdései című kötete néhány könyvtári vonatkozású írást is ismertet, közöttük részletesebben az American Librarians c. folyóirat cikkét, amely egyebek között megállapítja, hogy „a könyvtár lett az egyetemi élet központja”, és hogy az elektronika és az automatizálás a könyvtári munka minden területére bevonult. A könyvtári szolgáltatások a hallgatók egyéni igényeihez alkalmazkodnak.

A KÖRNYEZETVÉDELME egyik alapkérdésével, a zajártalom csökkentésével foglalkozó irodalomból közölt annotált válogatást az OMKDK ajánló bibliográfia sorozatának 70. száma, amely Zaj és rezgés címmel jelent meg. Néhány fejezetcím a kiadványból: A zaj és rezgés hatása az élő szervezetre, A zajcsökkentés általános kérdései stb.

A LÁNYOK ASSZONYOK KLUBJÁ-nak 1974/75. évi programfüzetét jelentette meg a Paksi Nagyközségi-Járás Könyvtár. A könyvtár klubjának tagjai hatodik éve gyűlnek össze ősztől tavaszig minden hétfőn, hogy részt vegyenek az ötletes, változatos író-olvasó találkozók, előadásokon és beszélgetéseken, melyeknek témái között irodalmi, művészeti, néprajzi, jogi, orvosi, pedagógiai kérdések, útibeszámoló és gyakorlati tanácsadók (szabás-varrás, kézimunka, játékkészítés, sütés-főzés, kertészkedés) szerepelnek. A programfüzet minden előadáshoz irodalmat is ajánl.

Kopasz Mária ex librise

*A hódmezővásárhelyi új gyermekkönyvtárban. Alsó képünkön a zenei kezelőasztal.
Cikkünket lásd a 151. oldalon (Somogyi Károlyné felvételei)*

Ára: 6 forint